

ALTINTEPE

000173F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

Rakım: **1290 m.**

Ovadan yüksekliği: **60 m**

Erzincan, Üzümlü.

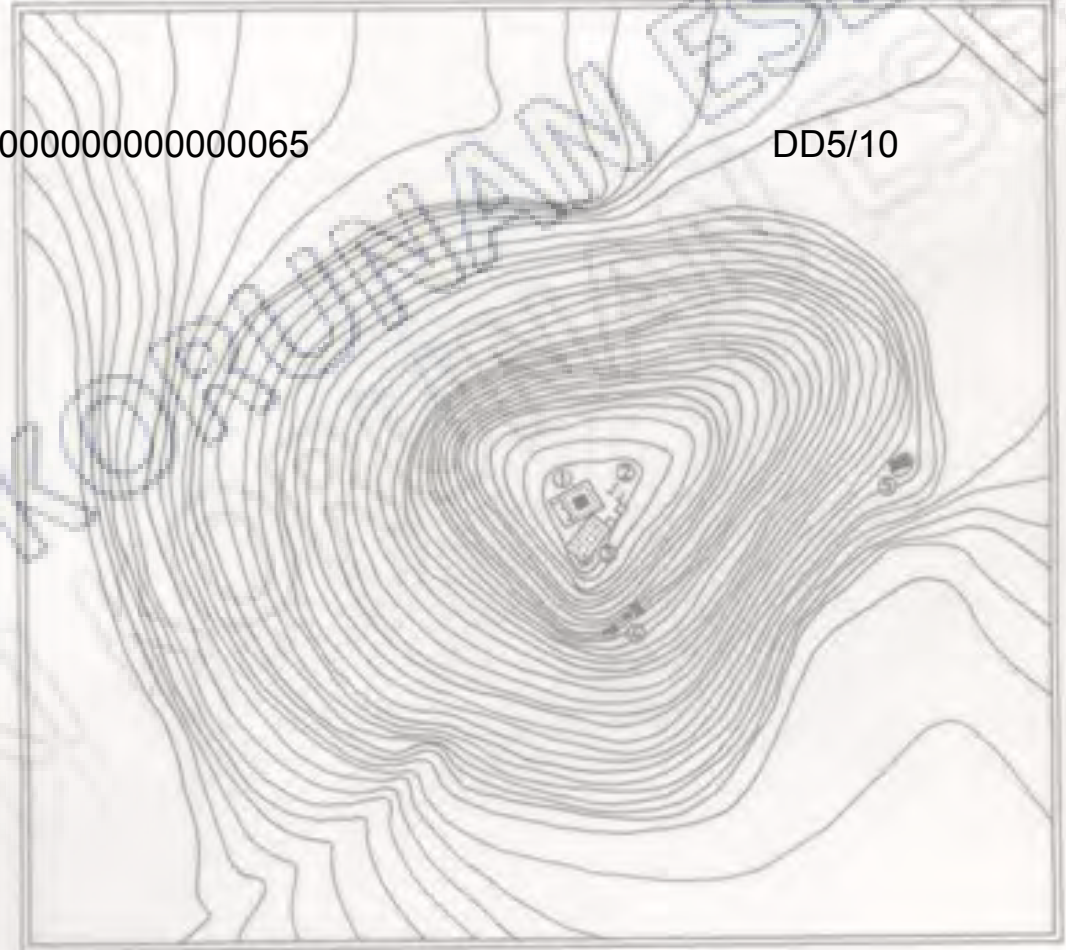
Erzincan'a 15 kilometre uzaklıkta bulunan doğal bir tepe üzerine kurulu.

Doğu Anadolu'dan gelen Orta Anadolu'ya geçen ünlü ticaret yolunu da denetim altında tutmaktadır.

FK5/10

000000000000065

DD5/10

000000000000065

300 400 500 M.

DD5/10

ALTINTEPE (Özgür,1969'dan)

1. Tapınak
2. Kapı
3. Apodora
4. Nekropol

F.KULAKOĞLU000173AÜ00017311/28

ALTINTEPE KALESİ

000174F.KULAKOĞLU 11/28

say have to delete the image and then insert it again.

FK5/10

000000000000066

DD5/10

FK5/10

000000000000066

DD5/10

F.KULAKOĞLU000174AÜ00017411/28

İlk kazı çalışması: Erzincan'ın kuzeydoğu bölümünde yer alan volkan konilerinden birinin üzerindeki Altıntepe'de 1959'da **Prof. Dr. Tahsin Özgüç** tarafından yapılmıştır.

FK5/10

000000000000067

DD5/10

1959-1968 arası 10 yıllık kazıda, Urartu kültürünün ünik örneklerini oluşturan mimari yapılar ortaya çıkarılmıştır.

Tapınak, Apadana (kabul salonu), yeraltına yapılan 3 adet mezar ve açık hava tapınağı bu yapılardandır.

Altıntepe'deki ikinci dönem kazı ve onarım çalışmaları:

2003 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığı adına Atatürk Üniversitesi Arkeoloji Bölümü Öğretim üyelerinden **Prof. Dr. Mehmet Karaosmanoğlu** tarafından kazılara yeniden başlandı.

FK5/10

000000000000067

DD5/10

- Altintepe'de esas iki yapı katı vardır. Kabul salonu geç yapı katına (Kat. II), mabet ise eski yapı katına (Kat. I) aittir. Bulunan eserlerin üslûbu, iki yapı katı arasında geçen zamanın az olduğunu göstermektedir.
- Yapı katları sekizinci yüzyılın ikinci yarısına (Kat. I), ve yedinci yüzyılın ikinci yarısına (Kat. II) tarihlenmektedir. Bu, Altintepe'nin aynı zamanda Toprakkale'nin ve Karmir-Blur'un da en parlak devridir. Bu, Urartu sanatının ikinci ve son parlak safhasını temsil eder. Altintepe bu devrin en önemli temsilcilerinden biridir.

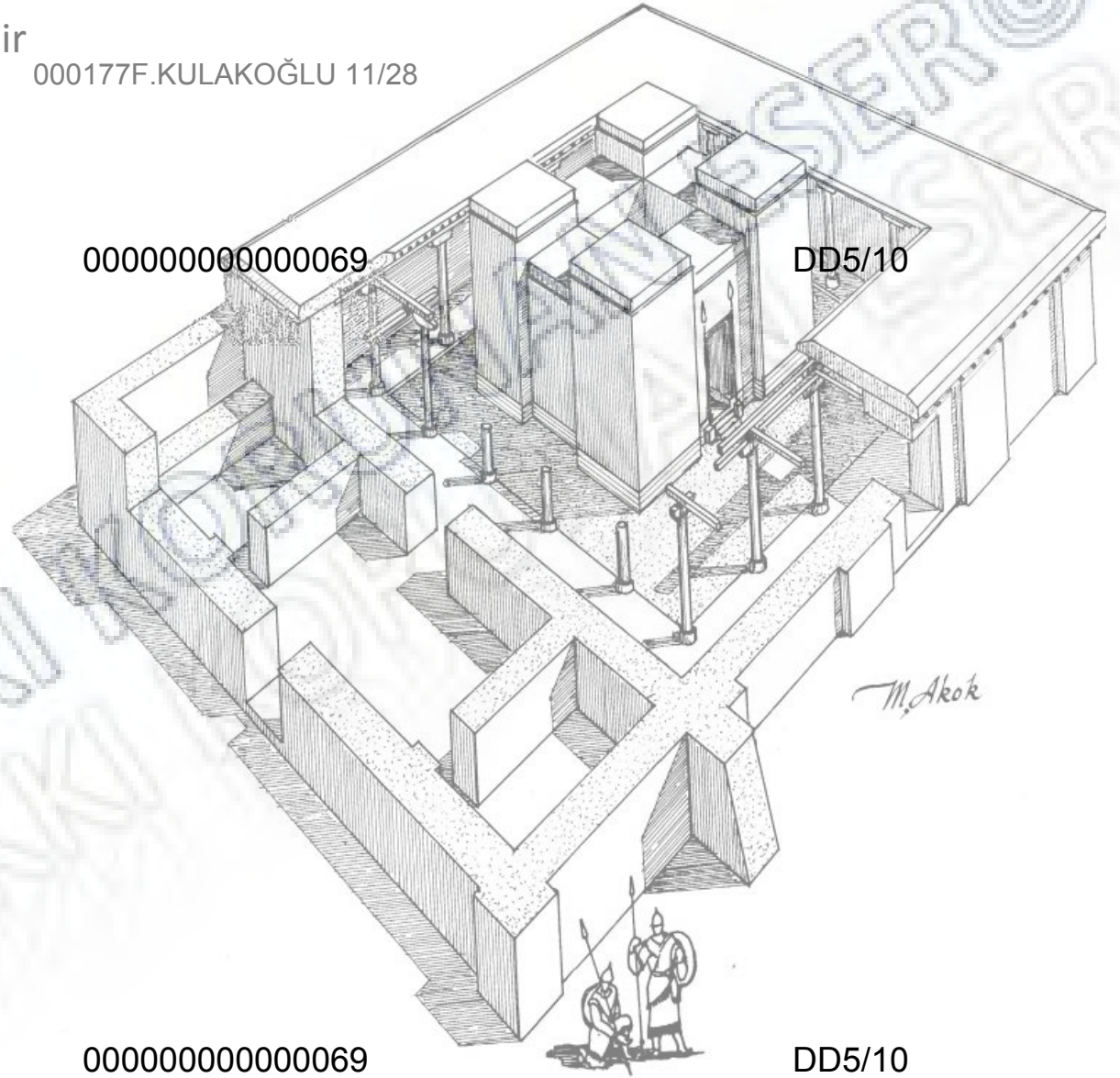
Mabet; içten ölçüsü 27x27m. olan bir avlunun içindedir.

000177F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000069

DD5/10

FK5/10

000000000000069

DD5/10

Res./Fig. — 1

•Galerilerin bazı kısımlarında taban moloz taşları ile döşenmiş, üstü de toprakla örtülmüştür .

F.KULAKOĞLU 000177F.KULAKOĞLU 000177F.KULAKOĞLU 11/28

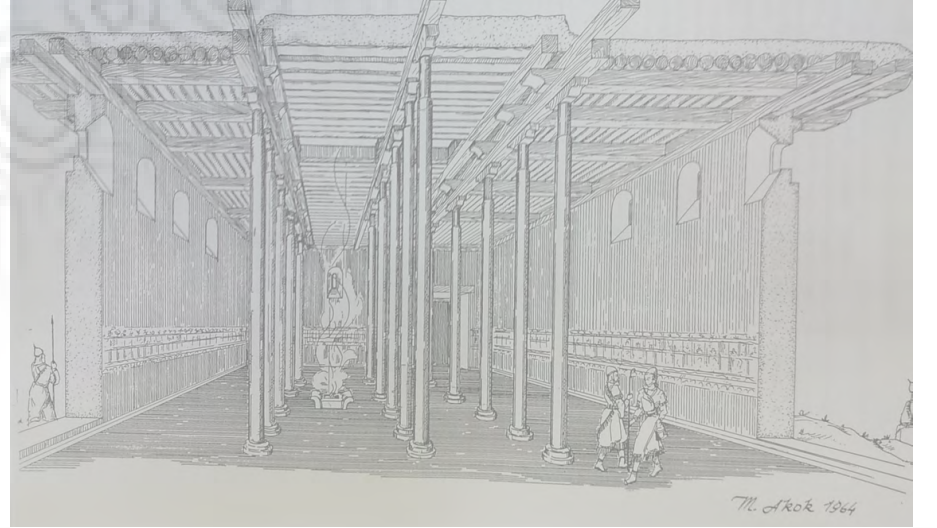
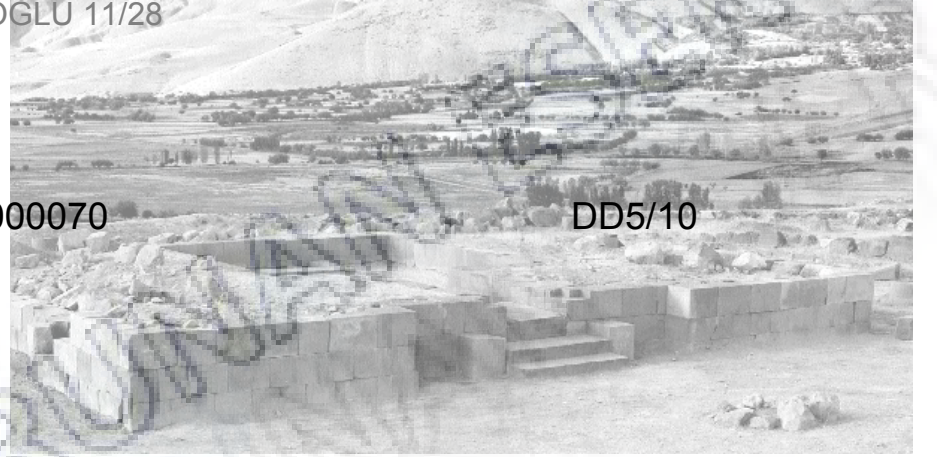
Üstü açık avluda bir su kanalı vardır

000178F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000070

DD5/10

FK5/10

000000000000070

DD5/10

F.KULAKOĞLU000178AÜ00017811/28

Altıntepe'deki cella'da bir çok adak eşyası bulunmuştur. Bunlar heykel kaidesinin ön kısmına yerleştirilmiş olan tunç, altı demirden olan birçok mızrak ucu, ikisi tunçtan ikisi demirden dört asa veya topuz başı, demir ok uçları, üç adet kırmızı astarlı, perdahlı ve yüksek ayarlı mızrak ve kakma süslü tahta oklar. Adak eşyalarının teknik ve üslûbu tipik Urartu'ludur. Asa veya topuz başlarının paralelleri Assur kabartmalarında tasvir edilmiştir.

FK5/10

00000000000071

DD5/10

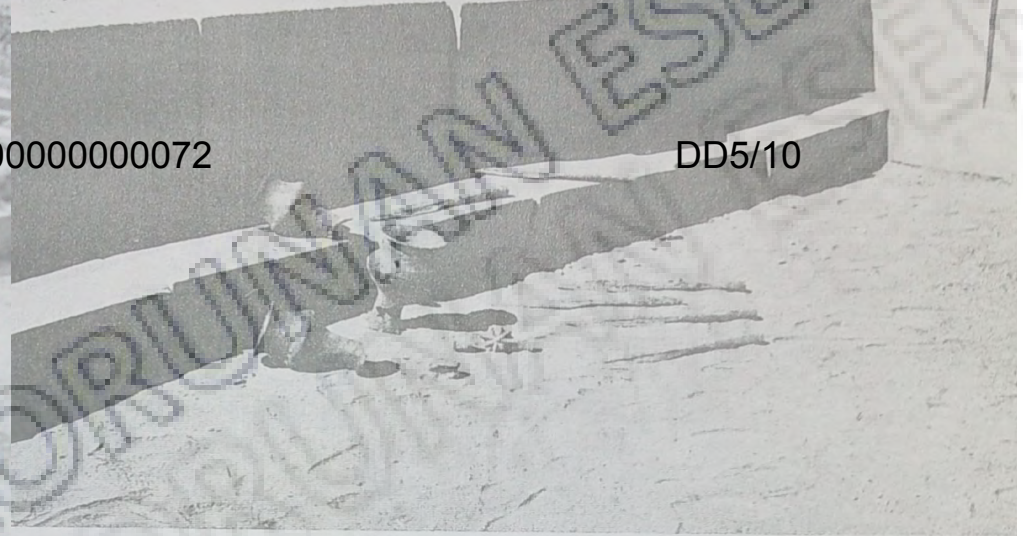

FK5/10

00000000000071

DD5/10

Cella ve galeriler duvar resimleriyle süslüdür; fakat freskler tahrip edilmiş durumdadır. Mabnet tek başına duran bir bina değildir. Geniş teşkilatlı sarayın bir kısmını teşkil eder.

Mabedin Doğusu

Cella'daki adak eşyaları

Mabedin Batısı

Cella'daki hizmet odaları

F.KULAKOĞLU000180A0001801/28

000181F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000073

DD5/10

Çakıl taşı döşemenin ve Mabet-Saray kompleksinin batıdan görünüşü

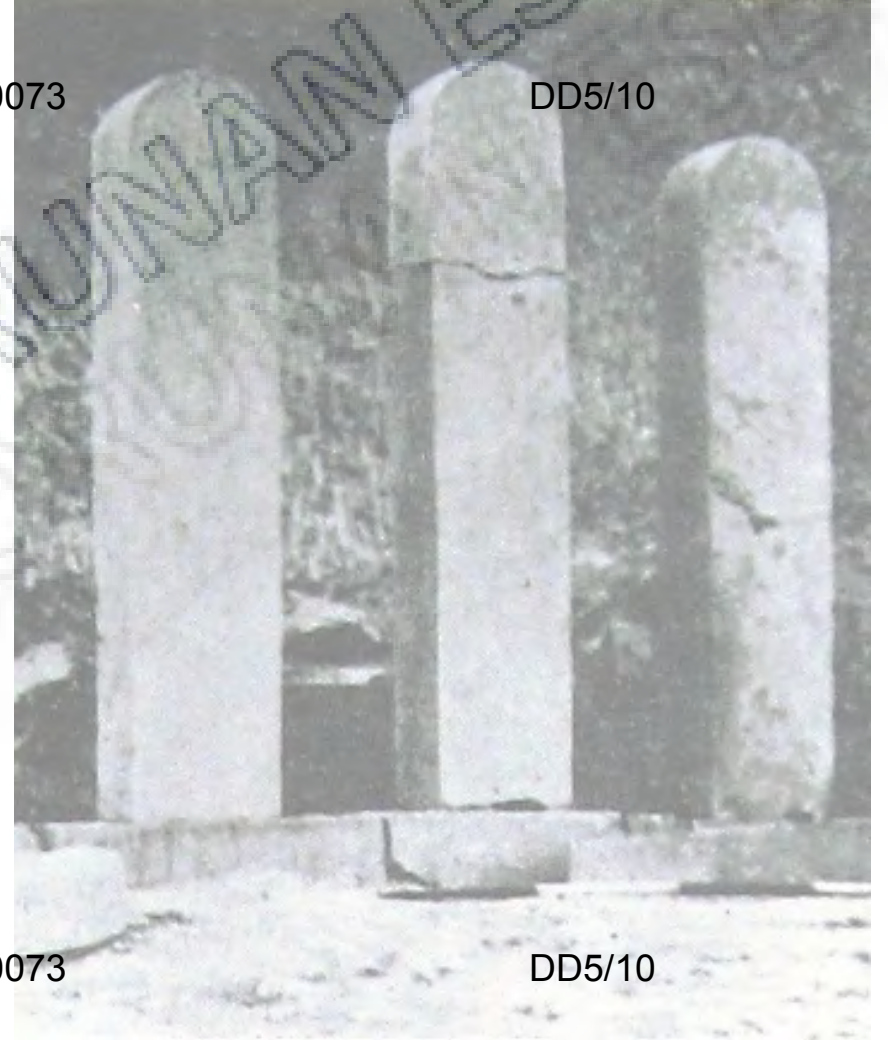
FK5/10

000000000000073

DD5/10

F.KULAKOĞLU000181AÜ00018111/28

Çakıl Taşı Döşeme ve Büyük Oda

Apadana

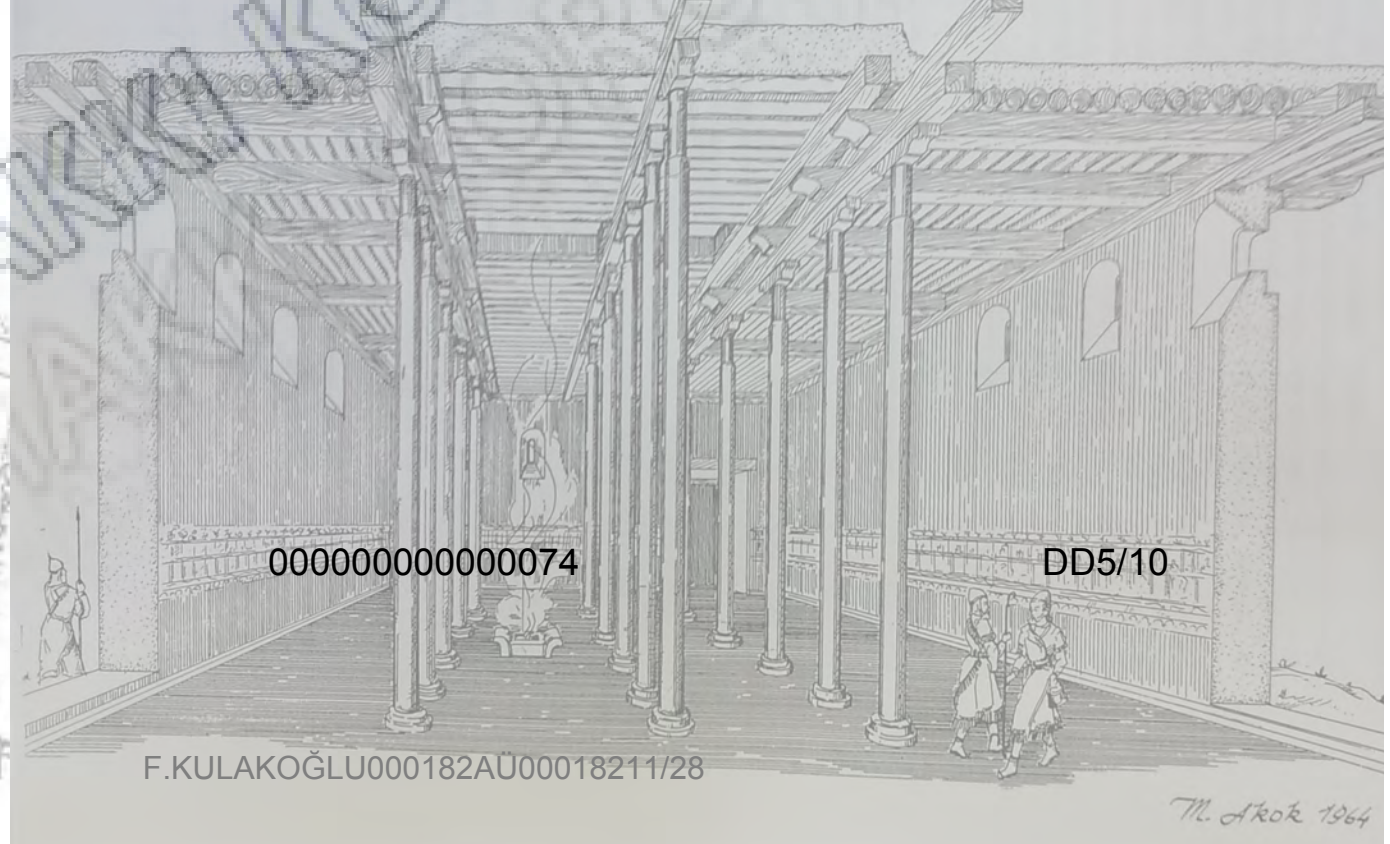
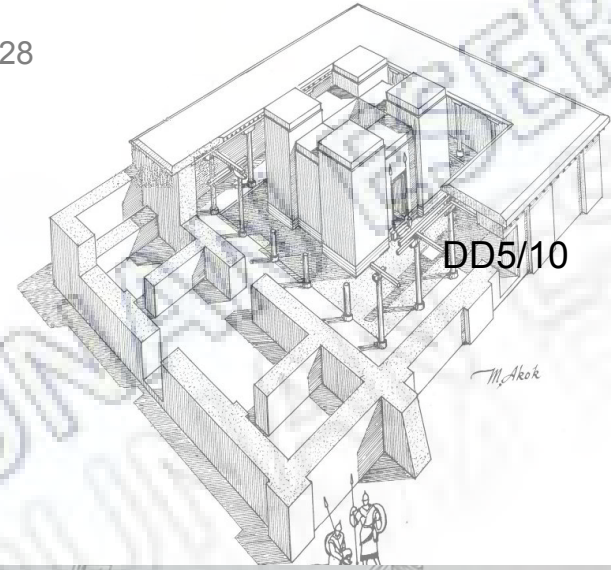
Urartuların mimarlık tarihine yaptıkları ikinci büyük yapı Apadana denilen çok sütunlu kabul salonunu, ilk defa inşa etmiş olmalarıdır. Altıntepe'deki Urartu apadana'sı Yakın Doğu'daki apadanaların en eskisidir. Bu, Altıntepe'de Urartu'ların II. yapı katını temsil etmekte olup, 1. kata ait mabet-saray'ın bir kısmı üstüne inşa edilmiştir.

000182F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000074

DD5/10

FK5/10

000000000000074

DD5/10

F.KULAKOĞLU000182AÜ00018211/28

M. Akok 1964

Altıntepেকазиси.com

• Altıntepe'deki kabul salonu, içten 44x25,30 m. ölçüsünde, dikdörtgen plânlı, sütunlu büyük bir bina olup, tepenin zirvesinde, mabet sarayın güneyinde ve yüksekçe bir seviyede durmaktadır.

• 3m kalınlığındaki kerpiç duvarlar taş temel üstüne inşa edilmiştir. Binanın güney, batı ve kuzey tarafında herhangi bir oda yoktur. Giriş ve müştemilat doğu taraftadır. Düz çatıyı 1,50 m. çapındaki yuvarlak taş kaidelere basan ve üç sıra halinde tertiplenen altışar sütunun teşkil ettiği on sekiz kalın sütun taşımaktadır. Apadana duvarlarında kullanılan iri kerpiçlerin boyu, çamuru ve örgü tekniği mabet duvarlarında kullanılanlarla aynıdır. Apadana'nın kerpiç duvarlarında da ağaç kullanılmamıştır, Apadana'daki direk kaidelerinin çapı çok büyüktür. Bunun için ağaç direklerin de çok kalın olması lâzımdır. Bu bakımdan, apadana çatısını taşıyan direklerin kerpiçten yapılmış olması da muhtemeldir.

Apadana'da taş temelin derinliği iki metredir; ve salonun tabanı hizasına kadar yükselir. İri ve düzensiz taşlarla yapılmış olan temelin en üstüne ufak ve yassı taşlar, düz bir yüzey meydana getirecek şekilde konmuş, kerpiç onların üstüne örülmüştür. Bu tekniğe, bugün dahi, Doğu Anadolu'da ratlanmaktadır. Bu inşa tarzının depreme karşı dayanıklı olduğu bilinir.

Kabul salonu; ışığı duvarların yukarı kısımlarına açılan, pencerelerden ve baca deliğinden almaktadır. Apadana'nın doğu cephe duvarı ve kuzeydoğu köşesi Urartu mimarisi için karakteristik olduğu bilinen bir tarzda, taş çıkıntılarla, takviye edilmiştir. Binanın içi duvar resimleriyle süslüdür.

APADANA-KABUL SALONU DUVAR RESİMLERİ

FK5/10

000000000000076

DD5/10

- Apadana da olan resimler kerpiç duvarlar yıkılmış olduğundan tabana yayılmış halde bulunmuş ve birleştirilmiştir. Resimlerin konuları binanın resmi karakterine bağlı kalınarak yapılmıştır. Arin Berd de olduğu gibi Altıntepede de yalnızca resmi binalar keşfedilmiştir.
- Yaşanan şehirlerde nebat, çiçek ve geometrik motiflerden oluşan kompozisyonlar, kutsal ağacın iki tarafındaki kanatlı cinler, kanatlı sfenksler, kutsal hayvanlar üzerinde tanrılar, hayvanlar arası mücadele ve diğer hayvan sahneleri sıklıkla kullanılan resimlerdir. Dini motifler ve salt süsleme amaçlı yapılmış resimler ağırlıktadır.

FK5/10

000000000000076

DD5/10

Mabet-Saray Duvar Resimleri

FK5/10

000000000000077

DD5/10

- Alttaki I.kat mabedinin iki odasında keşfedilmiştir.
- Duvar resimleri çok harap durumdadır.
- Sütunlu büyük odadaki duvar resimleri gözle görülemeyecek kadar silinmiştir.
- Bu salon duvarlarının bir zamanlar bol resimlerle süslü olduğunu gösteren belgeler mevcuttur.
- Günümüze sadece küçük parçalar kalmıştır.
- Bu odada bulunan küçük boyalı bir kerpiç parçası üstünde birbirinin aksi yönünde iki tomurcuk sırası görülmektedir. Arin-Berd de görülen bir motiftir. Bu motif ayrıca Haldi mabedinde bulunanlar ile aynıdır.
- Til-Barsib de ise üslup ve motif farklıdır.
- K.Ohanesian'ın da ifade ettiği gibi bu tomurcuk motifleri Urartu maden sanatında sevilmektedir.
- Diğer motiflerin çoğunda olduğu gibi doğrudan Assur sanatındaki motiflerden alınmıştır.
- Mabet avlusunun bitişiğinde yer alan odanın resimleri biraz daha iyi durumdadır.

FK5/10

000000000000077

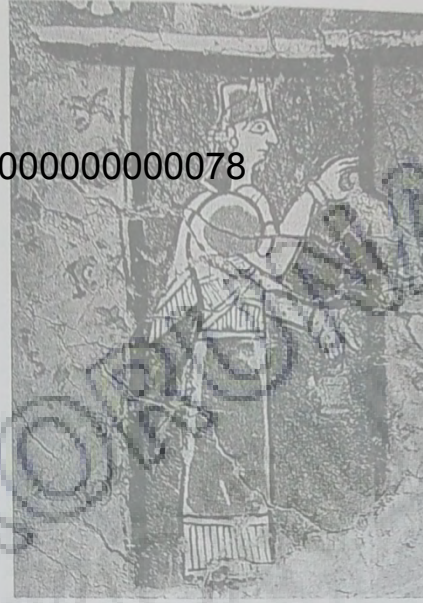
DD5/10

000186F.KULAKOĞLU 11/28

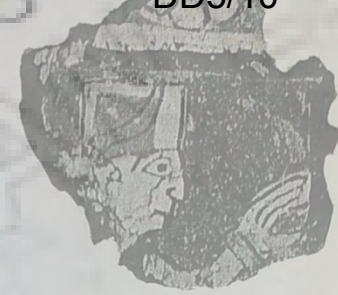
Kanatlı cinler frizinden biri
FK5/10
apadanadan

Cin başı

000000000000078

DD5/10

FK5/10
Nar frizi

000000000000078

DD5/10

F.KULAKOĞLU000186AÜ00018611/28

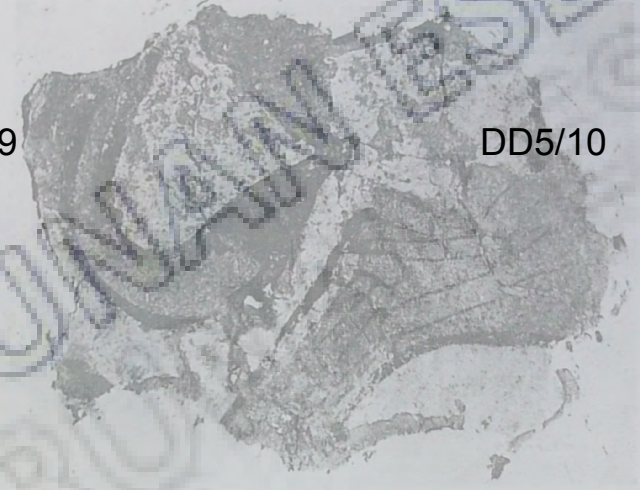
000187F.KULAKOĞLU.11/28

Hayvan mücadelesi frizinden aslan
kuyruğu

FK5/10

000000000000079

DD5/10

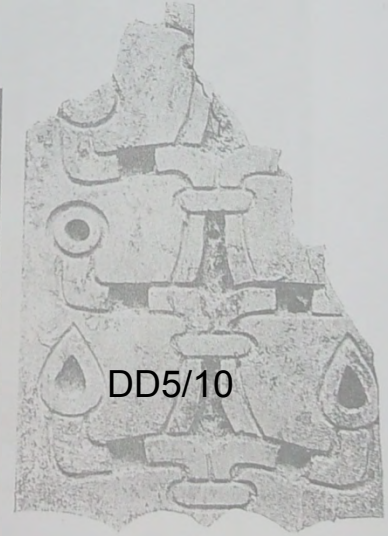
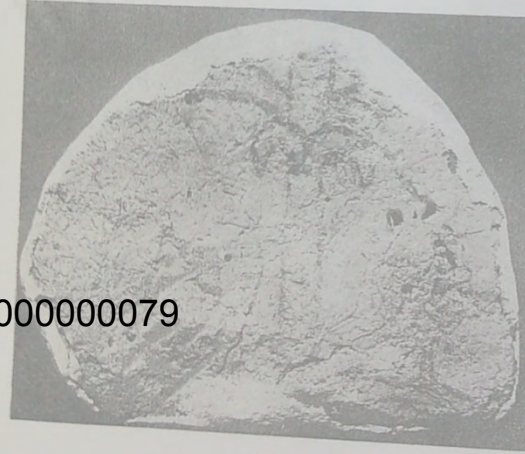
I. Kat mabedinin palmet motifi

Fildişinden kutsal ağız
(III.mezardan)

FK5/10

000000000000079

DD5/10

F.KULAKOĞLU000187AÜ00018711/28

000188F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

**Ağacın iki yanında arslan
ve geyik**

Geyik başı

000000000000080

DD5/10

**Arslan yakaladığı yavru
veya dişi geyik**

FK5/10

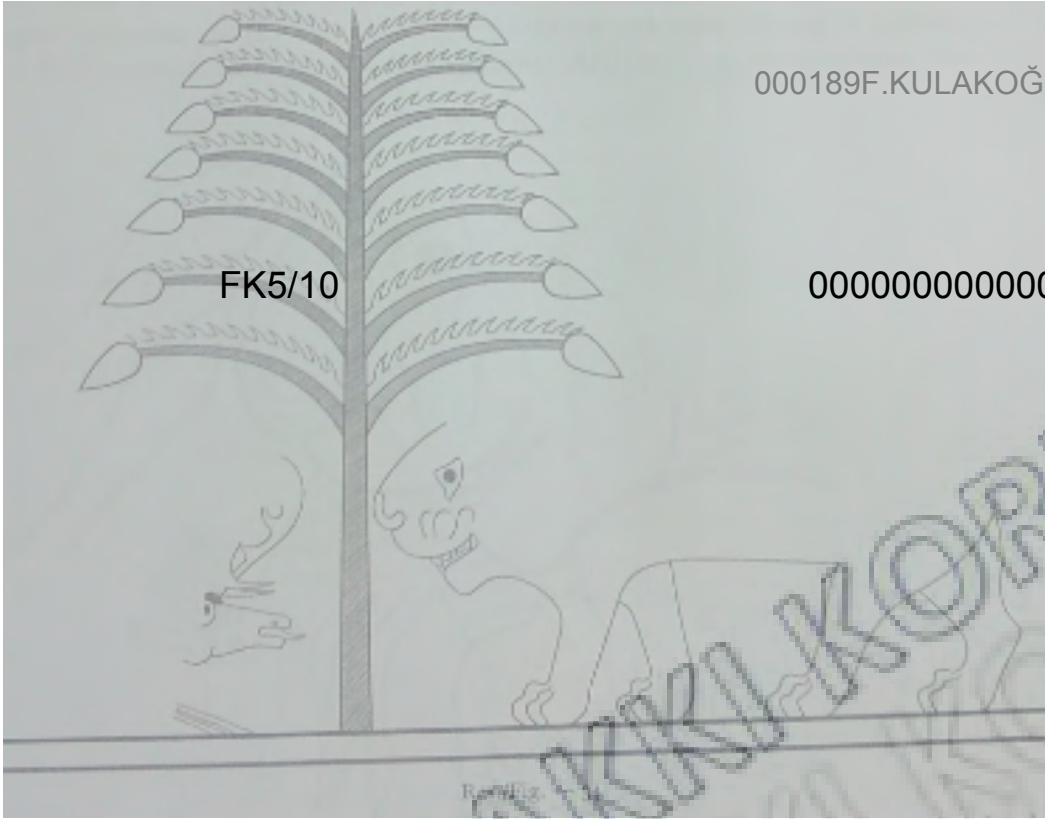
000000000000080

DD5/10

F.KULAKOĞLU000188AÜ00018811/28

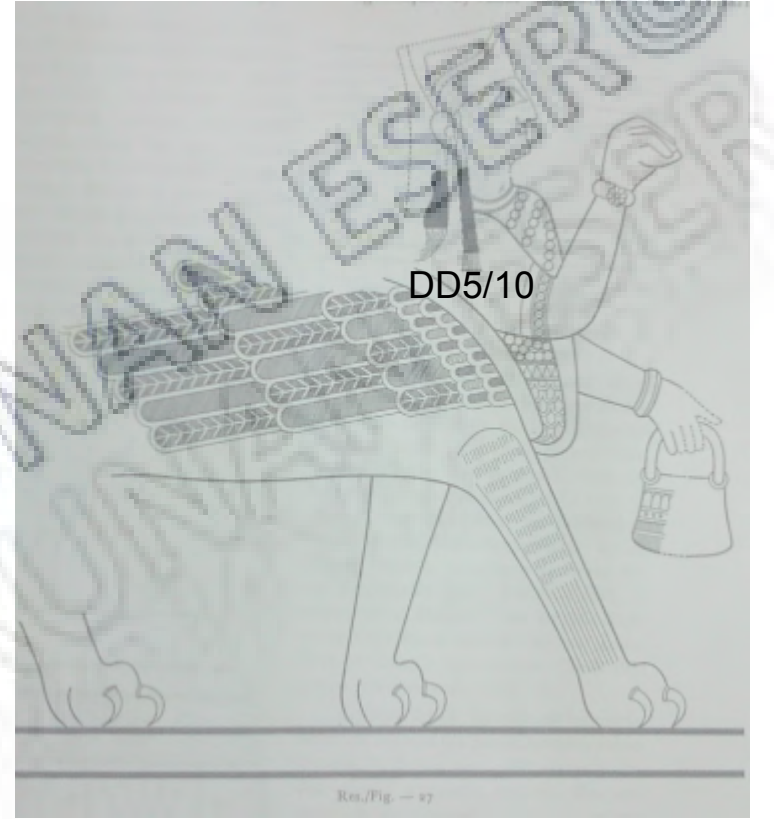

000189F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

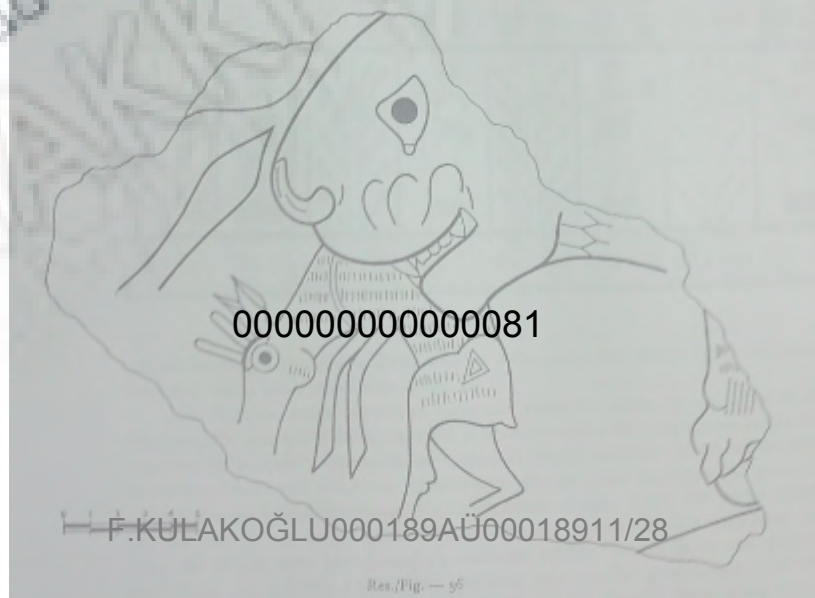
000000000000081

DD5/10

Res./Fig. — 47

Hayvan mücadelesi
sahnesinden bir parça

FK5/10

000000000000081

F.KULAKOĞLU000189AÜ00018911/28

Res./Fig. — 55

Sfenksin tamamlanmış
hali

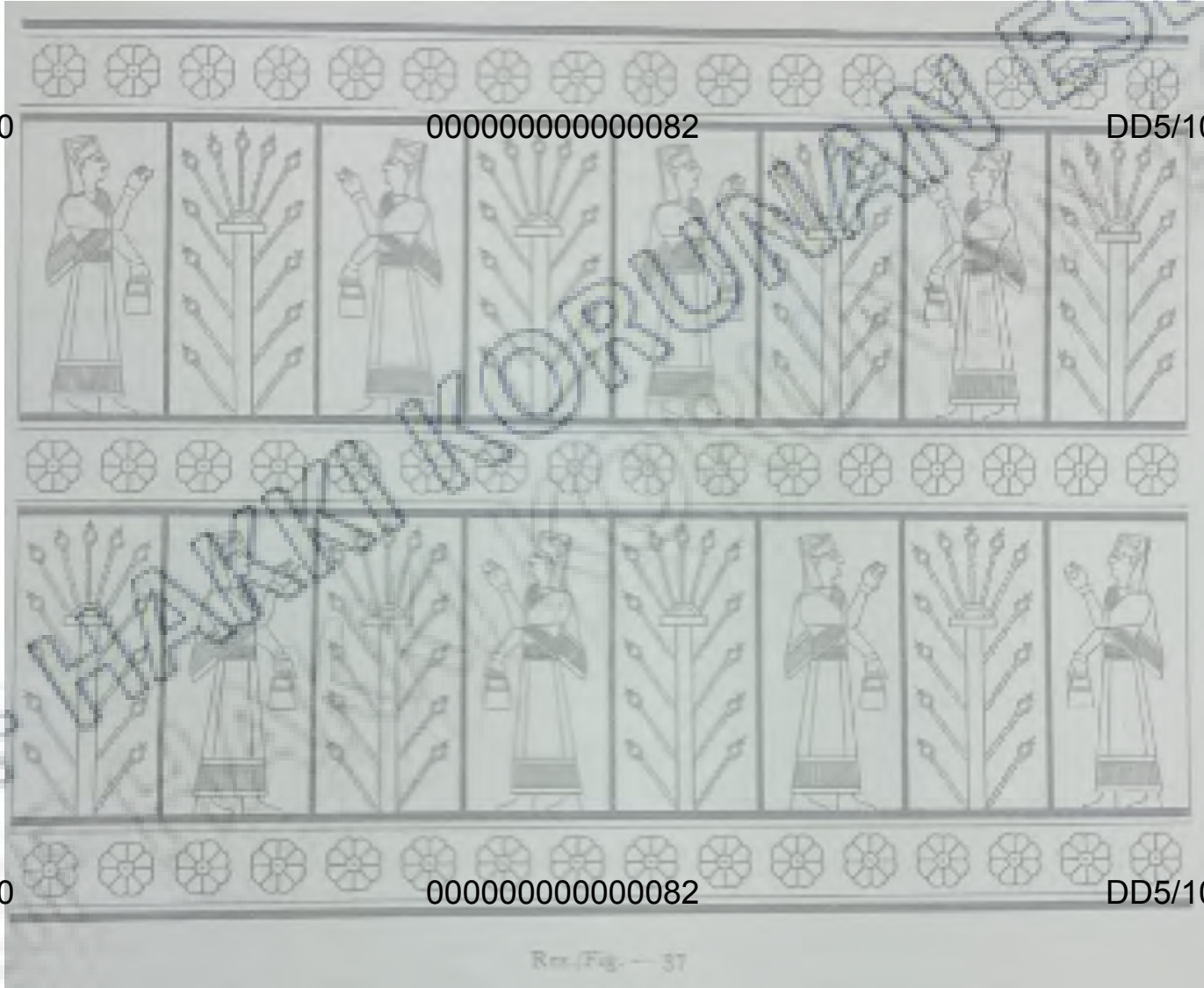
DD5/10

000190F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000082

DD5/10

FK5/10

000000000000082

DD5/10

Res./Fig. — 37

Apadananın doğu duvarındaki resimlerden biri

F.KULAKOĞLU000190AÜ00019011/28

Kaynakça:

FK5/10

000000000000083

DD5/10

- T. ÖZGÜÇ, “Altıntepe’de Urartu Mimarlık Eserleri”, *Anadolu7*, 1963: 51 – 57.
- T. ÖZGÜÇ, *Altıntepe I*, TTK Basımevi, Ankara 1966.
- Özgüç T. *Altıntepe II*, 1969, Ankara
- Özgüç, T. (1969): *Altıntepe II Mezarlar, Depo Binası ve Fildişi Eserler*, Ankara, 1969.
- Özgüç, T. (1966): *Altıntepe I Mimarlık Anıtları ve Duvar Resimleri*, Ankara, 1966.

FK5/10

000000000000083

DD5/10

- *Altıntepe'de bulunan ve kulp yerlerinde dört boğa başı olan tunç kazan İ. Ö. VII. yüzyıl başlarına aittir.*
- *Urartu maden sanatının kendine özgü heykelciklerle süslü tunç kazanları Frigya'ya, Kıta Yunanistan'a ve İtalya'ya ihraç edilmiştir.*
- *Urartu sanatında tunç levha işlemenin önemli bir yeri vardır. Kemerler, miğfer ve kalkanlar, adak levhaları, koşum takımları, okdanlıklar bu grup içinde sayılabilir.*
- *Tunç kemerlerde dikkati çeken özellik simetriye verilen önemdir. Bir başka özellik ise figür ve motiflerin defalarca tekrarlanmasıdır.*

000193F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000085

DD5/10

FK5/10

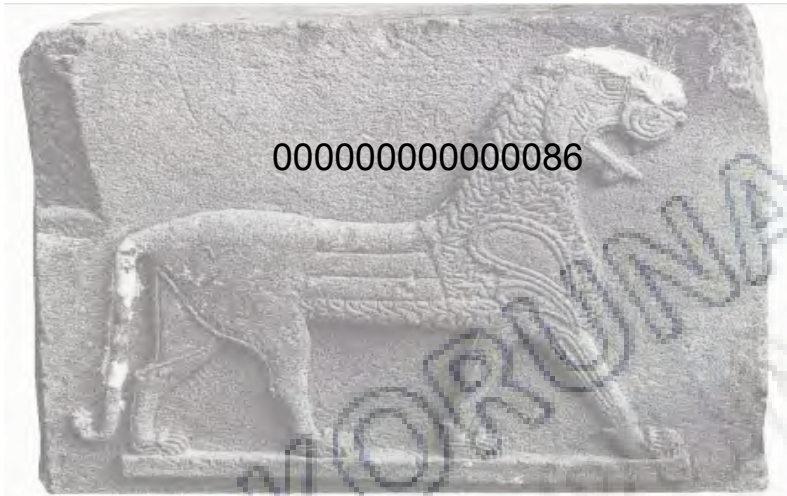
000000000000085

DD5/10

F.KULAKOĞLU000193AÜ00019311/28

000194F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

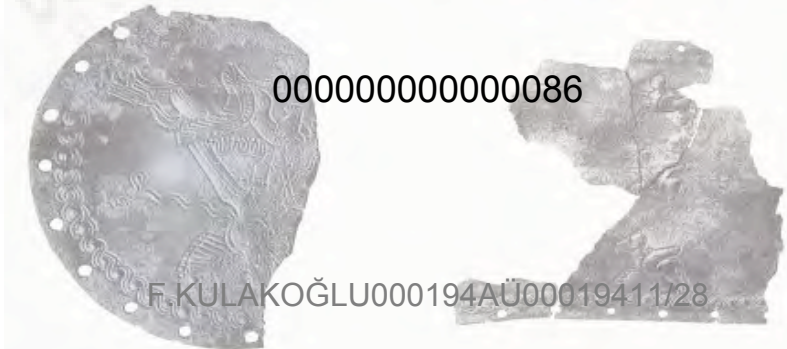

000000000000086

DD5/10

FK5/10

000000000000086

DD5/10

F.KULAKOĞLU000194AÜ00019411/28

000195F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000087

DD5/10

FK5/10

000000000000087

DD5/10

F.KULAKOĞLU000195AÜ00019511/28

000196F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000088

DD5/10

FK5/10

000000000000088

DD5/10

F.KULAKOĞLU000196AÜ00019611/28

000197F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000089

DD5/10

FK5/10

000000000000089

DD5/10

F.KULAKOĞLU000197AÜ00019711/28

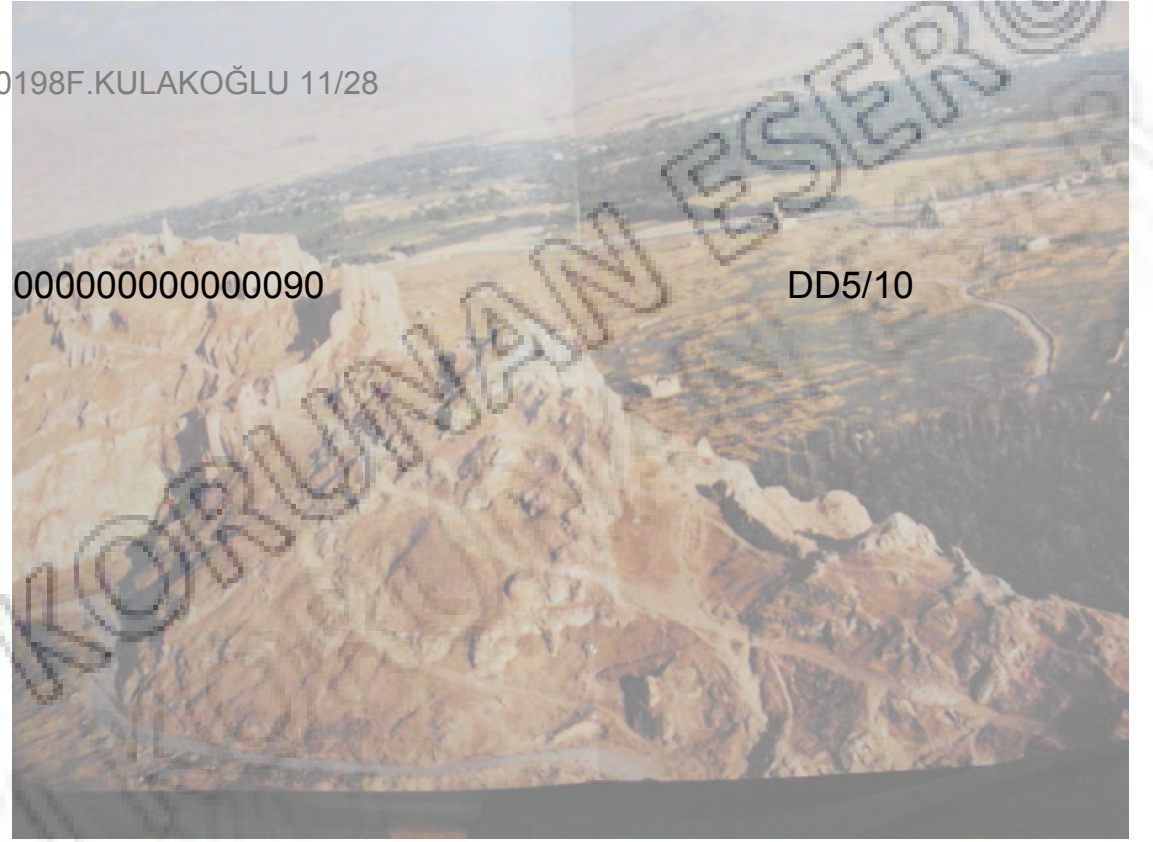
VAN KALESİ

000198F.KULAKOĞLU 11/28

- Tarhan, M. Taner; “ Van Kalesi ve Van şehri kazıları” 1987, Kültür Bakanlığı
- Tarhan, M. Taner; “ Tuşpa-Van Kalesi ” 2005, Arkeo atlas, Sayı.4
- Çilingiroğlu, A.; “ Urartu Tarihi ” 1994, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları
- Van; Cilt-1 1995, Kültür Bakanlığı

000000000000090

DD5/10

Van kalesi Urartu Krallığı tarafından kütle halindeki taştan yaptırılan Urartu'nun başşehri Tuşpa'yı kuş bakışı gören bir konumdadır.

Urartu kralı I. Sarduri (MÖ. 840-825) tarafından başkent olarak seçilen Van Kalesi Ereğdağı'nın ovaya uzanan ve genişliği 80-90 m bulan burnu üzerine kurulmuştur.

Kalenin kurulduğu kireçtaşı tepe doğudan batıya doğru uzanmaktadır ve yaklaşık 1800 m uzunluğundadır.

Kalenin oviden yüksekliği bir çok noktadan 100 m'yi bulmaktadır.

Kale Urartu mimarisinde görülen 4 kule tipinden biridir. VAN KALESİ tipindedir.

Van kalesinin etrafında hendek olduğu düşünülmektedir

KAZI TARİHÇESİ

FK5/10

000000000000091

DD5/10

- Van ili içinde ve yakın çevresinde yapılan arkeolojik kazılar ve yüzey araştırmaları bu kentin tarihinin MÖ. 5000 yıllarına kadar eskiye indiğini kanıtlar.
- Cumhuriyetin kurulmasından sonra 1937-1940 yılları arasında ABD'den gelen Silvia ve K. Lake kazı yaparlar.
- 1956'da ünlü İngiliz Bilim Adamı C.A. Burney kazı yapar.
- Türk Bilim insanları tarafından yürütülen ilk araştırma ve kazılar ise; A. Erzen tarafından yapılır.

FK5/10

000000000000091

DD5/10

VAN KALESİNİN ETRAFINDAKİ YAPILAR

- Kalenin kuzeybatısındaki ^{FK5/10} Sardur burcu yani Madırburç ⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁹² ^{DD5/10}
- İç kalenin etrafını çeviren sur duvarları
- Kalenin güney uçurumunda ve güneydoğusunda yer alan krali kaya mezarları
- Batı yamaçtaki II. Sarduri zamanında inşa edilen ve halk arasında Analı kız olarak adlandırılan açık hava tapınağı
- Yukarıdaki yapılar Urartu Kralığı'nın farklı dönemlerinde başa geçen krallar tarafından inşa ettirilen farklı nitelikteki yapıların bir kısmıdır. ^{FK5/10} ⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁰⁹² ^{DD5/10}

000201F.KULAKOĞLU 11/28

Madırburç

FK5/10

000000000000093

DD5/10

FK5/10

000000000000093

DD5/10

F.KULAKOĞLU000201AÜ00020111/28

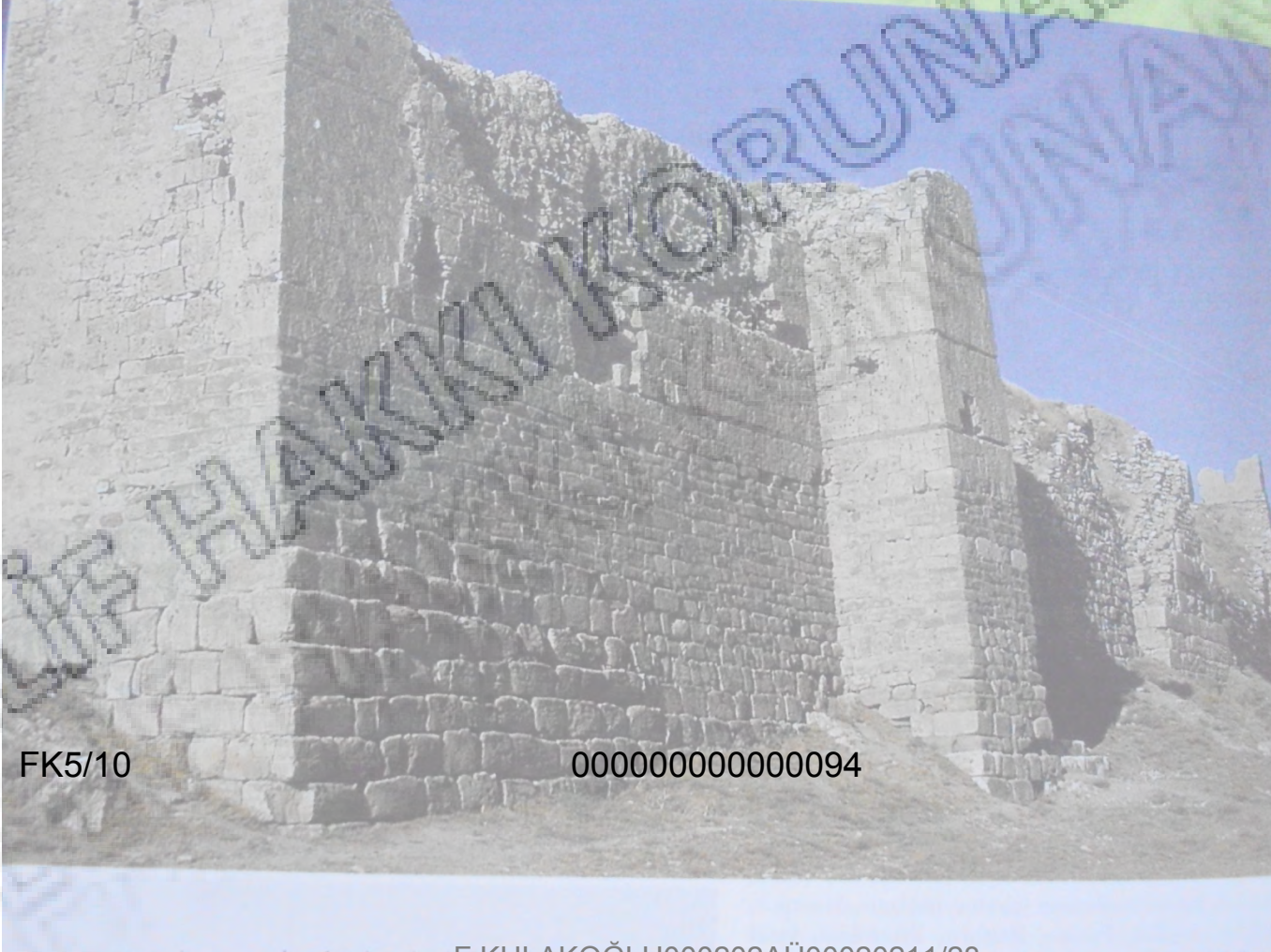
000202F.KULAKOĞLU 11/28

Sur duvarları

FK5/10

000000000000094

DD5/10

FK5/10

000000000000094

DD5/10

F.KULAKOĞLU000202AÜ00020211/28

Kalelerin tipik bir şemaya göre yapılmadığı görülür. Genellikle topoğrafyaya göre şekillenmiştir.

İç kale sur duvarları

FK5/10

000000000000095

DD5/10

Van kalesinin yer seçimi sırasında; su kaynaklarına yakın olması, ulaşımı zor bir tepede yer alması vb.. kriterler göz önüne alınmıştır.

Kale yapımında stratejik önemi kadar insanlar içinde uygun bir konumda olması önemlidir.

Yukarı şehrin en çarpıcı kesimi İç Kale'dir. Burası Van kayalığının en yüksek yeridir. Kalenin etrafı güçlü surlarla koruma altına alınmıştır.

Tuşpa'nın en eski saray ve tapınakları buradadır. 1988-1991 yıllarında yapılan çalışmalarda

kayalığın en yüksek kesiminde ele geçen mimarlık kalıntıları olasılıkla başkentin en eski tapınağına aittir.

FK5/10

000000000000095

DD5/10

İki cellası bulunan yapının tabanı, temel seviyesindeki duvarları ana kayanın işlenmesiyle hazırlanmıştır.

Kalıntıların hemen altında bulunan anıtsal krallık mezarları yapının bir ata kültü ile ilişkili olduğuna işaret eder.

Analı-kız kutsal alanı

FK5/10

000000000000096

DD5/10

FK5/10

000000000000096

DD5/10

KRALI MEZARLAR

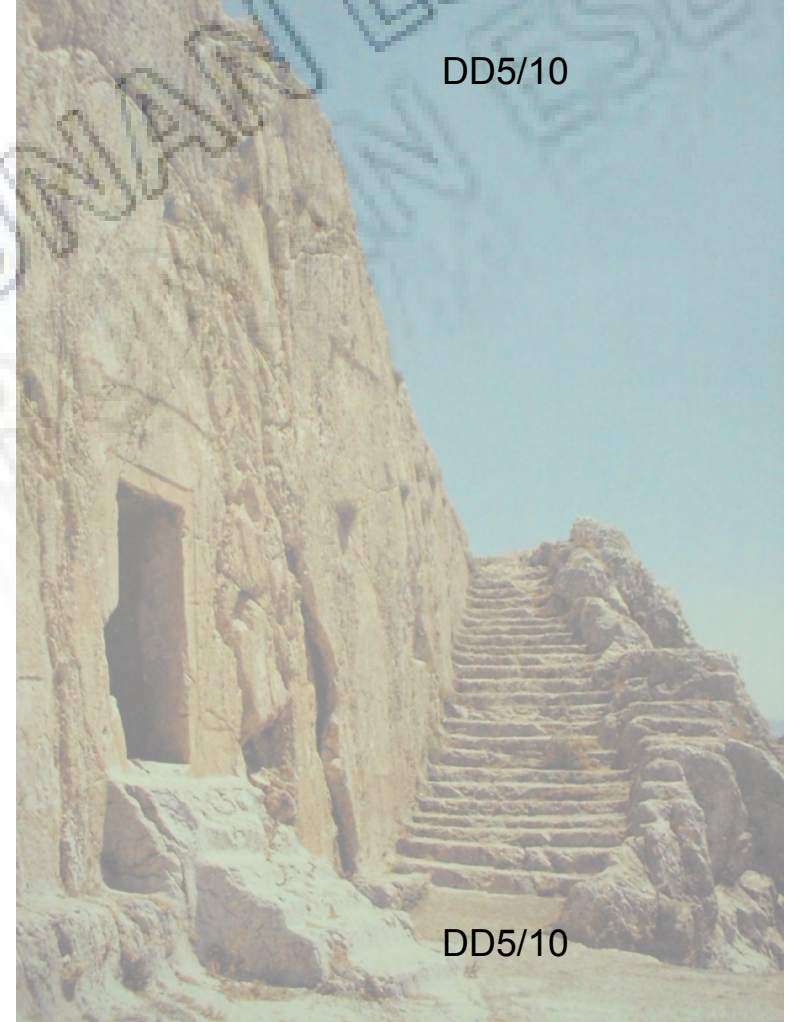
000205F.KULAKOGLU 1/28

Van kayalığının güneydoğu yüzünde başkent Tuşpa'nın en eski krali mezarları bulunmaktadır. Bu yapılar iç kale mezarları yada neft kuyu mezarları olarak adlandırılmaktadır.

Van kalesinde yer alan tüm kaya mezarları Osmanlı döneminde yiyecek içecek ve silah depolamak için kullanılmıştır.

I. Sarduri'nin mezarı dinsel törenlerin yapıldığı büyük bir salon ve ona bağlı kral ve ailesinin mezar odalarından oluşur. Bu yapı İç Kale'nin büyük platform kısmında yer alır.

Büyük platformun I. Sarduri'nin mezarı için yapıldığı kesindir. Ana salonun tavanı tonoz biçimindedir. Salon dört mezar odasıyla bağlantılıdır. Odalarda büyük nişler dikkati çeker. Bu nişlerin kraliyet ailesi üyelerinin lahit ve kemeleri için yapıldığı şüphesizdir. Salonun doğusundaki oda ise işlenmemiş, yarım bırakılmıştır.

DD5/10

DD5/10

- İşpiuni ve Menua'nın mezarı Büyük Platform'a açılan ve girişi doğuya bakan bir cepheye sahiptir. İki ana salon oluşu sebebiyle; İşpiuni ve Menua'nın Urartu'yu beraber yönettiğini kanıtlamaktadır. Öndeki ana salonun tavanı tonoz biçimindedir. İki mezar odasına açılır. İkinci salon ise; üç mezar odasıyla bağlantılıdır.

FK5/10

000000000000098

DD5/10

- II. Sarduri mezarı yukarı şehri doğudan sınırlayan hendeğin doğusunda yer alır. Ana salon ve bu salona açılan üç odadan oluşur. Anıtsal bir kaya platformu, platforma inen merdivenler, girişe uzanan basamaklar, oturma sekisi ve cephe mimarisi ile etkileyici bir görünüm sergiler.
- Mezar büyük bir salondan ibarettir. Doğu batı ve kuzey duvarlarının içine, hemen hemen tüm duvarlar boyunca uzanan yatay nişler oyulmuştur. Bu nişlerin içinde 78 yuvarlak kaide oyuğu sıralıdır. Buralara kremasyon kaplarının yani "urne" lerin konulduğu kesindir.
- I. Argiştî'nin mezarı halk arasında "Horhor mağarası" olarak bilinir. MÖ 8. yy tarihlenen mezarın girişinde kolonlar halinde yıllıklar yazılıdır.
- Yukarıdan aşağıya doğru inen basamaklarla girişe ulaşılır. Bir ana hole bağlı 5 mezar odası içerir. Duvarlarda 34 adet urne ve ölü hediyelerinin konulduğu niş bulunur. Mezar yapısının altında "küçük horhor mağarası" olarak adlandırılan kısım Akamenid dönemine tarihlenir.

FK5/10

000000000000098

DD5/10

- Kent mezarlığı ise; **Tuşpa'nın** kuzeyinde günümüzde Altintepe denilen mevkii başta olmak üzere **Van gölü'ne** kadar uzanan çok geniş bir alana yayılır. Mezar tiplerinin çeşitliliği, ölü hediyelerinin zenginliği Aşağı şehir sakinlerinin toplumsal yapısını ve refah düzeyini yansıtır.
- Gömme ve yakma geleneği beraber süregelmiştir. Ata kültünün gizemli yapısını oluşturan bu anıt mezarların konumu açıkça göstermektedir ki; kral ve ailesi başta olmak üzere, **Sitadel'in** tüm sakinleri ölmüş ataları ile beraber, onlarla iç içe yaşamışlardır.

YENİ SARAY

FK5/10

000000000000100

DD5/10

- Yukarı Şehir'in dışında yer alan Yeni Saray yapısı Batı hendeğinden I. Argiştî'nin mezarına kadar uzanan alanda kademeli platformlar üzerinde yükselir.
- Yapıyı I. Argiştî'nin yaptırdığı düşünülmektedir.
- Bu yapı zemin katta kısmen kayaya oyulmuş 12 mekandan oluşur. Sarayın alt katıda servis ve depo odaları bulunmaktadır.
- Sarayın kuzeyinde uzanan teras duvarı Urartu mimarisinin görkemli örneklerindedir.
- Temel yatakları içine yerleştirilen tunçtan adak diskleri buradan bulunan gözde buluntulardandır.

FK5/10

000000000000101

DD5/10

- Minua Őirsini ya da Menua Salonu olarak tanımlanan yapı kuzey yamaçta yer alır. Doğal bir terasa açılan yapı Kral Menua döneminde MÖ. 8 yy başlarında yapılmıştır.
- Bu yapı tümüyle kayaya oyulmuş olup Tanrılara sunulacak kurbanlık hayvanların muhafaza edildiği ahırdır.

FK5/10

000000000000101

DD5/10

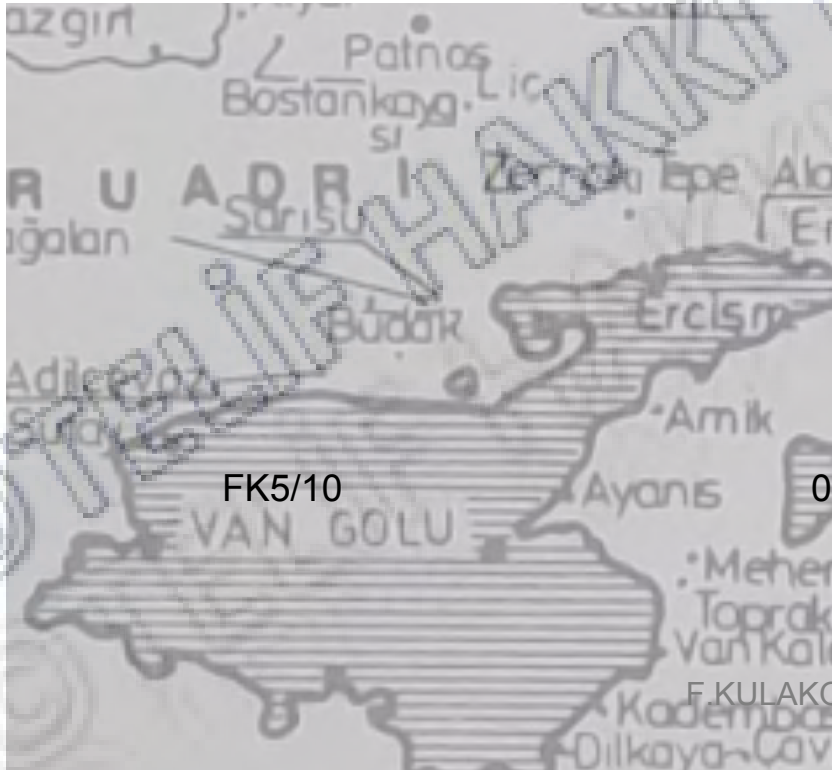
KAYNAKÇA

Çilingiroğlu, A., Urartu Kültürü ve Ayanis Kazıları, Ankara, 2008.

Çilingiroğlu, A., Urartu Krallığı: Tarihi ve Sanatı, İzmir, 1997.

Çilingiroğlu, A., Excavations at the fortress of Ayanis, *Anatolian Iron Ages 3. The Proceedings of The Third Anatolian Iron Ages Colloquium Held at Van, 6-12 August 1990*, Edited by A.Çilingiroğlu and D.H.French, Ankara , 1994, 41-47.

Çilingiroğlu, A., Van-Ayanis (Ağartı) Kalesi Kazıları, XII. Kazı Sonuçları Toplantısı I, 1991, Ankara, 201-207.

FK5/10

000000000000102

DD5/10

AYANIS

000211F.KULAKOGLU 11/28

Ayanis Kalesi Van'ın 38 km. kuzeyinde Van Gölü'nden 250 m. içeride kurulmuştur. Bugün Erciş'e giden yolun 20. kilometresinden sola sapıldığında ve Van Gölü'ne doğru 18 km. gidildiğinde Ayanis'e ulaşılmaktadır.

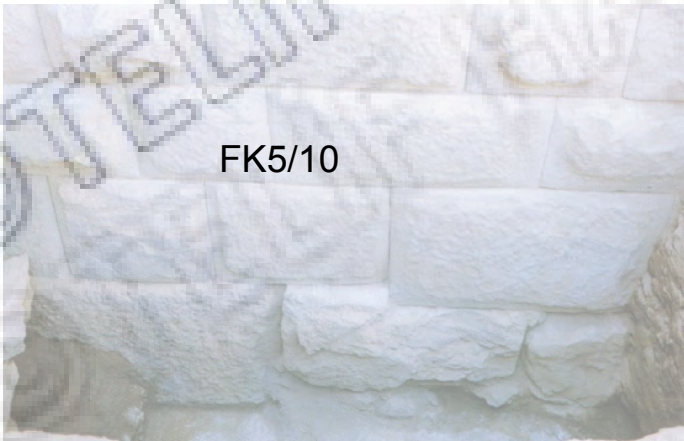
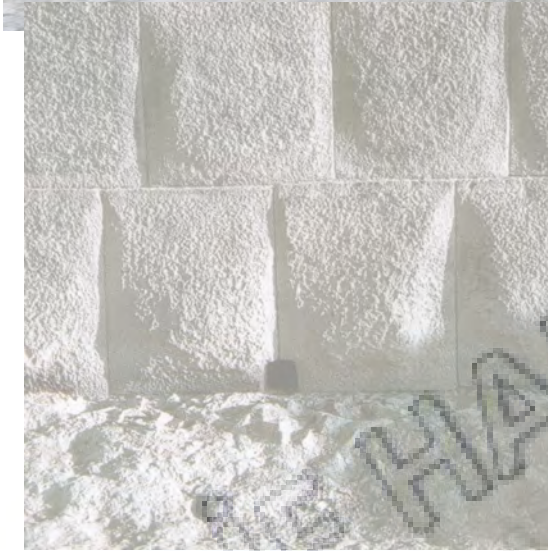
İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi ile Ege Üniversitesi'nin ortaklaşa düzenlediği "Van Projesi" kapsamına Urartu Dönemi'nde inşa edilmiş Ayanis Kalesi de alınmış ve kazılar 1989 yılında Prof. Dr. Altan Çilingiroğlu başkanlığında başlamıştır.

Ayanis Kalesi, kral II. Rusa tarafından inşa edilmiştir. Ayanis'ten son yıllarda elde edilen veriler, kalenin inşası için gerekli ağaç kesiminin 653 ve 652 yıllarında sürdüğünü, kalenin yapımının M.Ö. 651 yılında tamamlandığını göstermiştir. İki yapım evresi olduğu söylenmektedir. Yangınla tahrip olmuş kale onarılarak tekrar kullanılmıştır.

Ayanis Kalesi ön cephede farklı taş malzemenin (andezit) ve son derece itinalı bir taş işçiliğinin kullanıldığı bir örnektir. Menua döneminden beri kullanılmakta olan bombeli taş bloklar (rustika), yükseklikleri biraz daha abartılarak, II. Rusa dönemi mimarisini simgeleyici duruma gelmiş ve gerek kalelerin ön cephesi gerekse tapınaklarda yoğun kullanılmıştır.

FK5/10

FK5/10

000000000000103

DD5/10

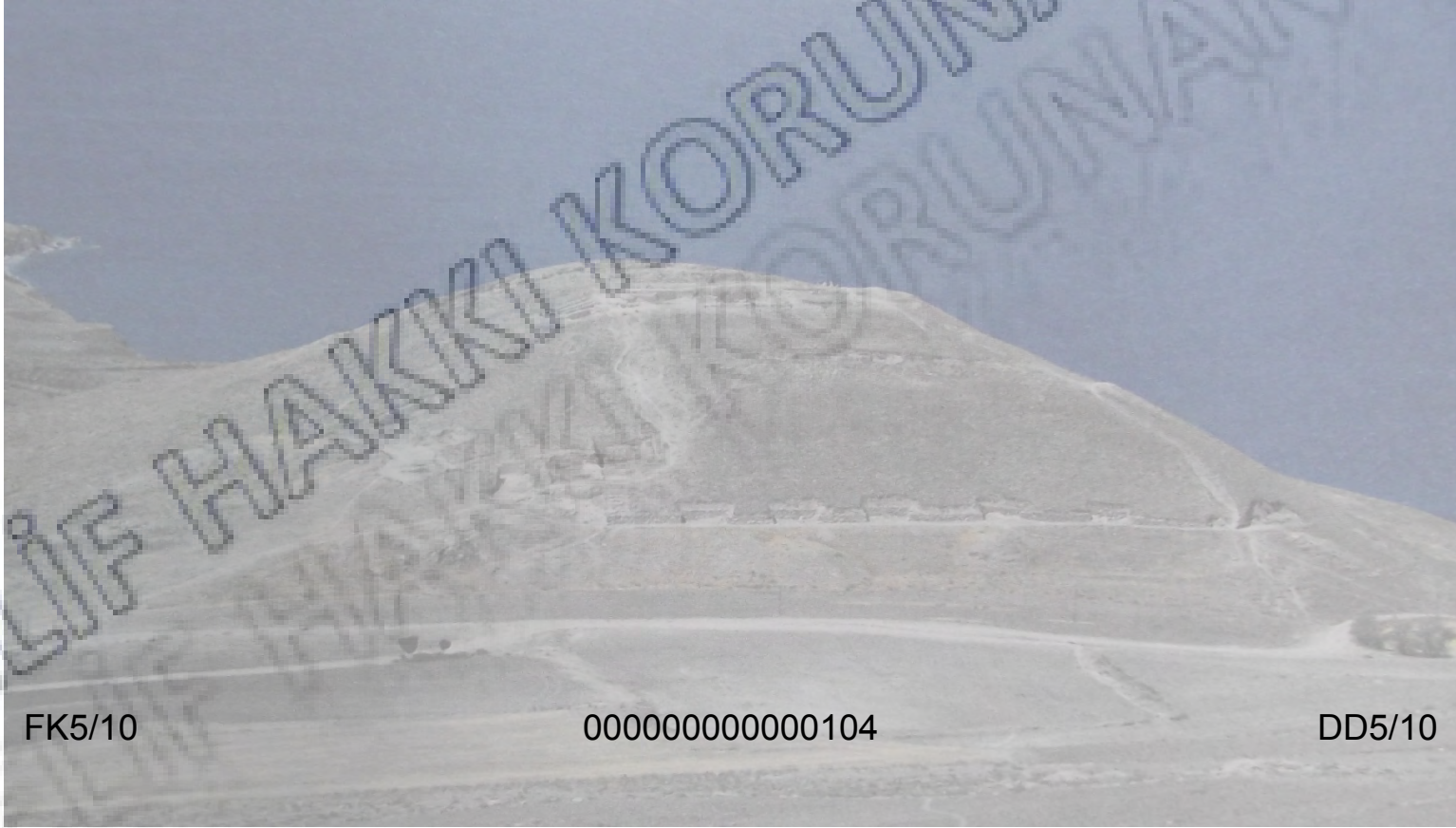
000000000000103

DD5/10

000212F.KULAKOĞLU 11/28

Ayanis Kalesi sur duvarları dikkate alınarak ölçüldüğünde 450 metreye 150 metre ölçülerinde bir alanı kaplamaktadır. Güney Tepe'den ve Van Gölü'nden çekilen Ayanis Kalesi resimleri kalenin konumu hakkında bilgi vermektedir.

Burada kalenin genel yapısı da görülmektedir. Planda doğuda ve güneyde yer alan sur duvarları anıtsal giriş kapısı, depo odaları, tapınak alanı görülebilir.

FK5/10

000000000000104

DD5/10

Resim 7: Ayanis Kalesi

F.KULAKOĞLU000212AÜ00021211/28

000213F.KULAKOĞLU 11/28

Doğu tarafta inşa edilen sur duvarları çok işlenmeden kullanılan taşların, Urartu yapı tekniği gereği ana kaya üzerine oturtulan taş blokların üzerine örtülmesiyle oluşturulmuştur. Bu taş duvarların üzerinde yer alan ve löyfer olarak adlandırılan yassı taşların üzerinde kerpiç sur bedeni yükselmekteydi. Kerpiç beden 3 metreye kadar korunabilmiş ancak kazılarda çıkarılan en yüksek kerpiç sur duvarıdır.

FK5/10

000000000000105

DD5/10

F.KULAKOĞLU000213AÜ00021311/28

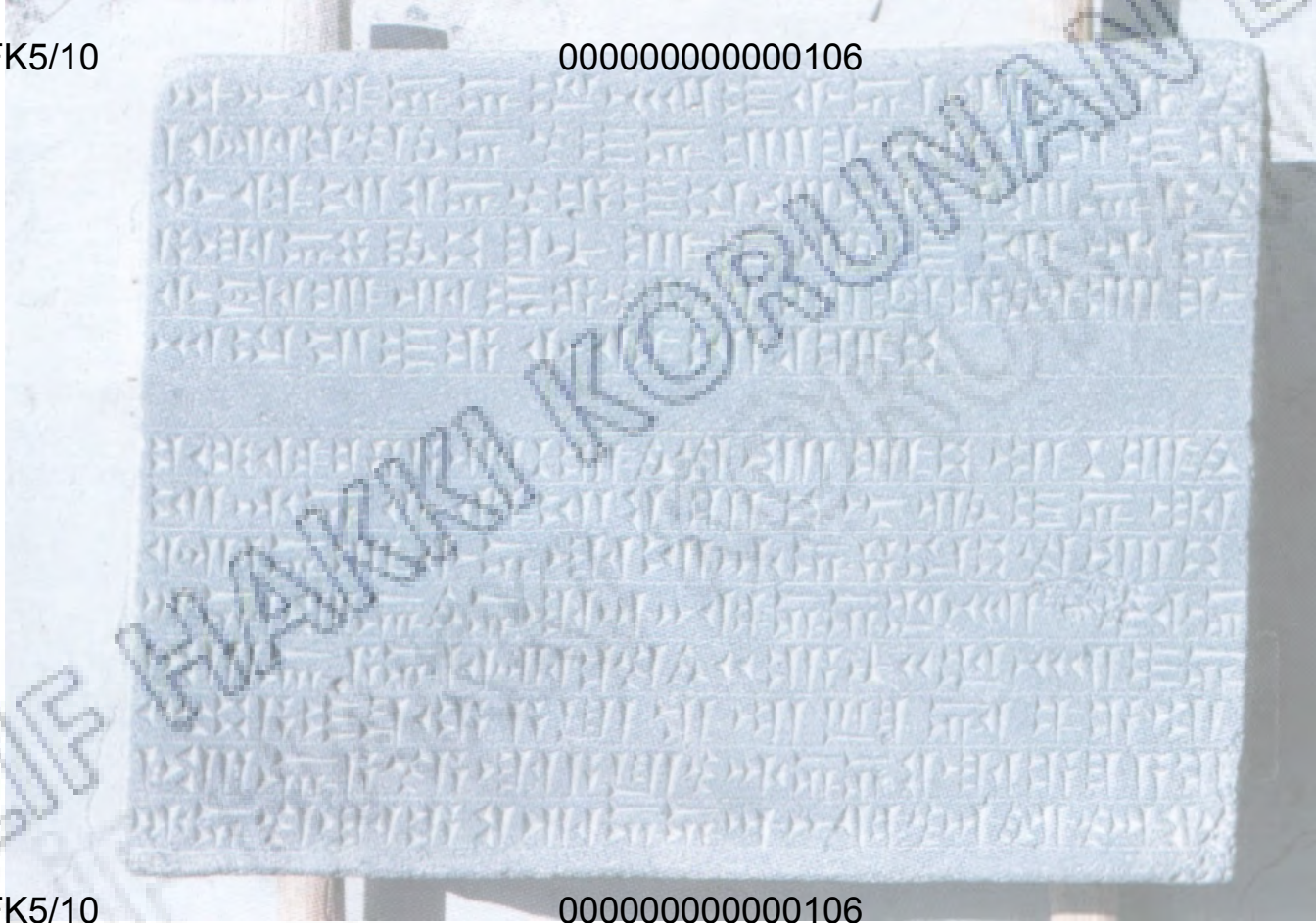
Sur duvarları

1993 yılında kaleye girilen anıtsal kapı açığa çıkarılmıştır. Kapının hemen önünde çıkan 14 satırlık yazıt olasılıkla kapı veya inşa yazıtıdır.

FK5/10

000000000000106

DD5/10

FK5/10

000000000000106

DD5/10

II. Rusa'nın Ayanis Kalesi yapım kitabesi

F.KULAKOĞLU000214AÜ00021411/28

000215F.KULAKOĞLU 11/28

MÖ. 7. yüzyıl saraylarının bodrum katları, yükseklikleri çoğu zaman 2.15 metreyi bulan yüzlerce anıtsal depo küpleri ile doldurulmuştur.

Depo küpleri ve dağıtım kanalları Bodrum katı

Tapınak alanı 30x30 metre ölçülerinde kare planlıdır. Tapınak alanında yer alan payelerin üstü portiko oluşturacak biçimde kapatılmıştır. Girişi doğudadır ve kapının her iki yanında yer alan inşa disklerinde, tapınağın tanrı Haldi'ye adandığı yazmaktadır. Tapınak önünde bulunan 16 metre uzunluğundaki 8 blok üzerinde yer alan yazıtlar Urartu'nun bugüne değin bulunan üçüncü en uzun yazıttır.

Tapınak alanı

Tapınak ön cephesi ve yazıt

000217F.KULAKOĞLU 11/28

MADENİ ESERLER

Ayanis Kalesi'nde Payeli Salonun bir köşesinde bir kazı sezonu içinde 150'den fazla demir mızrak ucunun bulunması demirin Urartu'daki yoğun kullanımını gösterir.

FK5/10

FK5/10

Payeli salon

000000000000109

DD5/10

000000000000109

DD5/10

Demir mızrak uçları. M.Ö. 7. yüzyıl

F.KULAKOĞLU000217AÜ00021711/28

000218F.KULAKOĞLU 11/28

Mızrak uçlarının yanı sıra demir
ve FK5/10 ok uçları da
bulunmaktadır.

FK5/10

Tunç ok uçları

000000000000110

Kazılarda çıkan bir çok miğfer tanrı
Haldi'ye adak eşyası olarak sunulmuştur.
Miğfer üzerinde iki bant arasında II. Rusa
adından Haldi'ye adandığı yazmaktadır.
Miğferler çeşitli merasim sahneleri ile
bezenmiştir.

000000000000110

DD5/10

F.KULAKOĞLU000218AU0002181128 II. Rusa'ya ait adak miğferi.

000219F.KULAKOĞLU 11/28

Kazılarda ortaya çıkarılan ve çapları 80 cm. civarında olan kalkanlar olasılıkla buldukları payeli salonun payeleri üzerinde büyük tunç çivilerle asılmaktaydı.

FK5/10

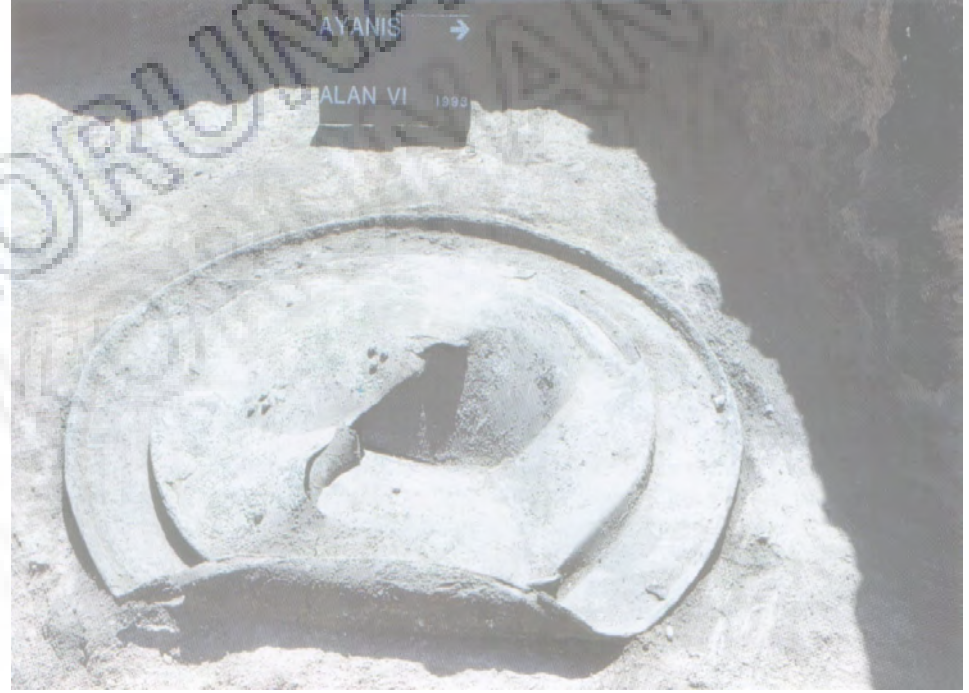
000000000000111

DD5/10

FK5/10

Resim 17: Tunç çiviler

000000000000111

DD5/10

Resim 18: Tunç kalkan. II. Rusa zamanı

Ayanis kazıları bezemesiz sadakların da diğer silahlarla birlikte payelerin üst kısmına asıldıklarını göstermiştir.

FK5/10

000000000000112

Kazılarda ortaya çıkarılan tunç kılıç/ mızrak üzerindeki II. Rusa'ya ait yazıt, "suri" sözcüğünün silâ mızrak anlamında kullanıldığı göstermiştir.

DD5/10

FK5/10

000000000000112

Resim 19: 7. Yüzyıla ait tunç sadak

DD5/10

Resim 20: Tunç merasim kılıcı

000221F.KULAKOĞLU 11/28

İnsitu olarak bulunan bir bronz kazan 1 metre ağız çapına ve iki kulba sahiptir.

FK5/10

000000000000113

Bronz kazan
FK5/10

II. Rusa yazıtlı yapı adak diskleri ele geçmiştir.

DD5/10

Yapı adak diskleri

000000000000113

DD5/10

SERAMİKLER

FK5/10

000000000000114

FK5/10

000000000000114

Kaideli, çift kulplu kırmızı açkılı kap

Örnekler genellikle "kırmızı açkılı Urartu seramiği" olarak adlandırılan çanak çömleklerdir. Genellikle devetüyü, kahverengi, kiremit renkli veya siyah renkli olan günlük kullanım ya da depolama kaplarıdır. Bezeme genellikle yoktur.

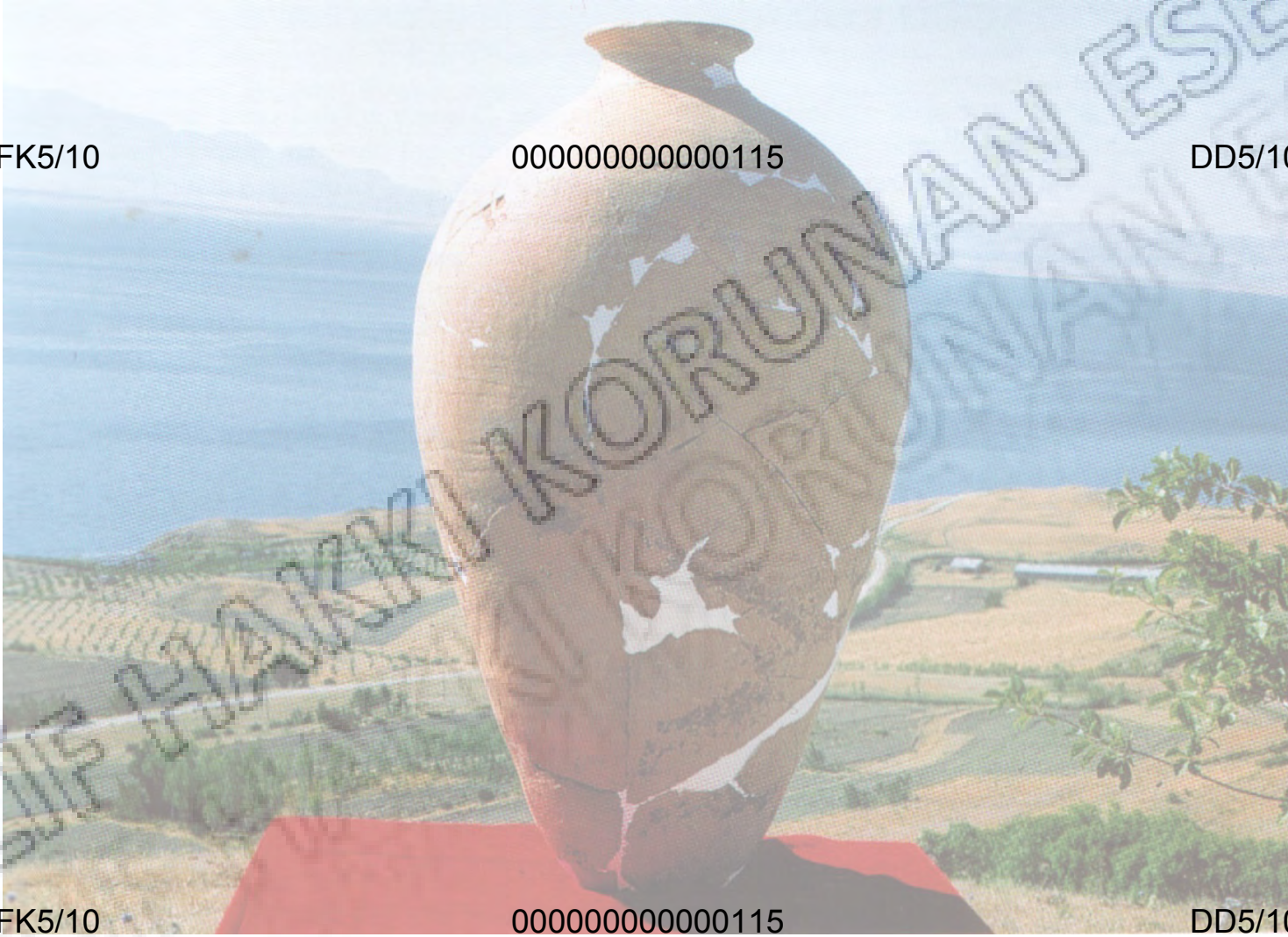
Kale içindeki anıtsal yapıların bodrum katlarındaki depolarda kullanılan küplerin boyları 2.15 metreye varmaktadır.

000223F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000115

DD5/10

FK5/10

000000000000115

DD5/10

Devetüyü renkli depolama küpü

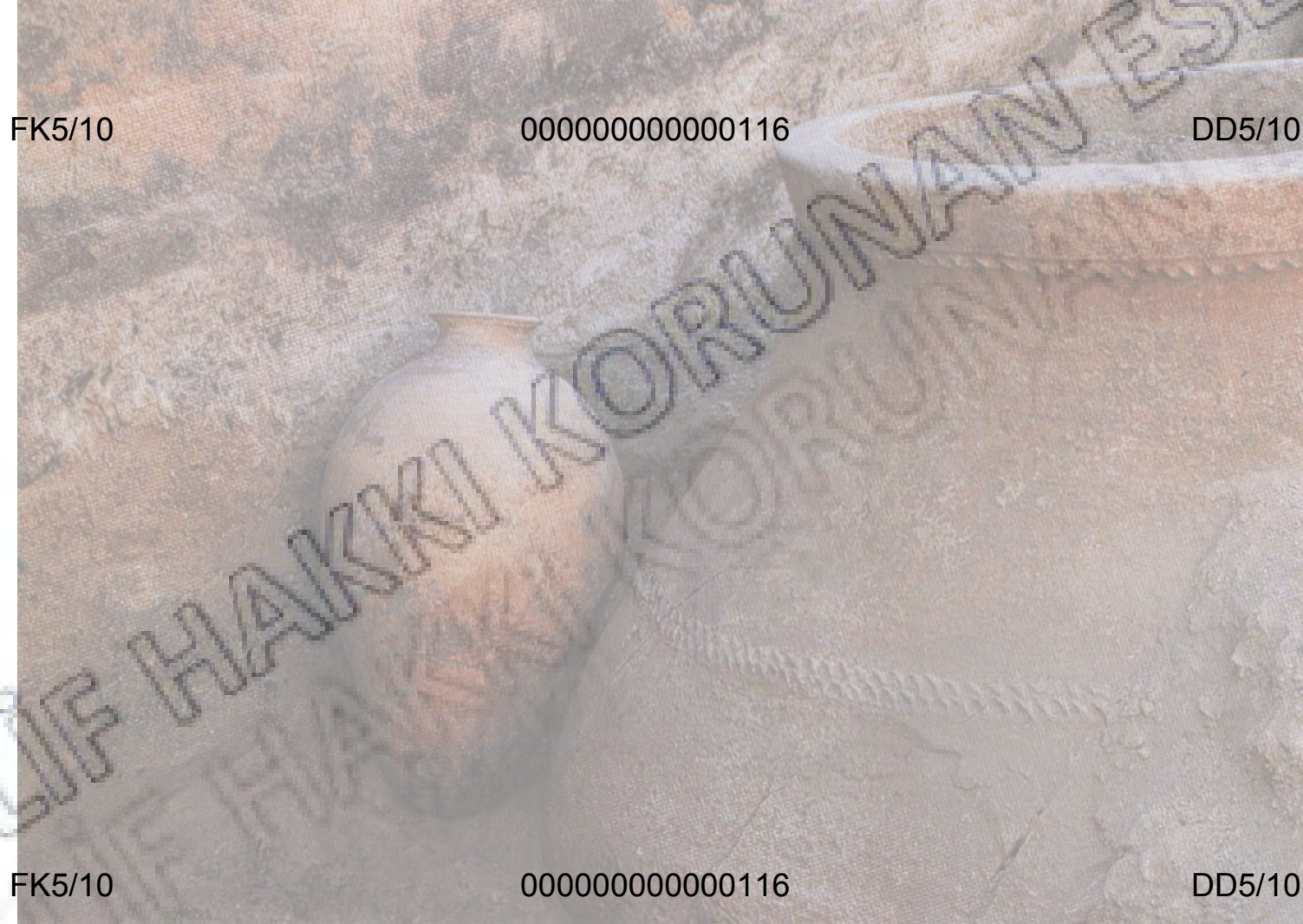
F.KULAKOĞLU000223AÜ00022311/28

000224F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000116

DD5/10

FK5/10

000000000000116

DD5/10

Depo küpü

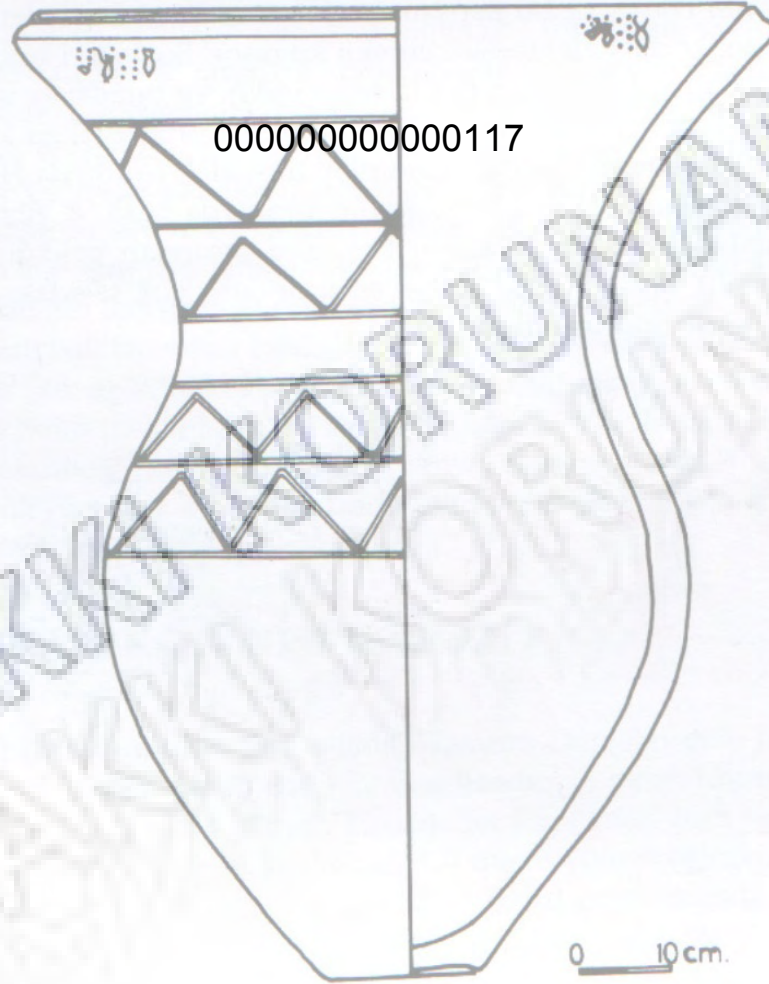
F.KULAKOĞLU000224AÜ00022411/28

000225F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000117

DD5/10

FK5/10

000000000000117

DD5/10

Ayanis Kalesi Payeli Salon'da bulunan üzeri hiyeroglif işaretli libasyon küpü

F.KULAKOĞLU000225AÜ00022511/28

Van - Toprakkale

FK5/10

000000000000118

DD5/10

Akurgal, E., (1999), **Anadolu Kültür Tarihi**, Tübitak Popüler Bilim Kitapları, Ankara

Anadolu Uygarlıkları 1, Görsel Yayınlar, 1982, İstanbul

Çilingiroğlu, A., (1997), **Urartu Krallığı Tarihi ve Sanatı**, Yaşar Eğitim ve Kültür Vakfı, İzmir

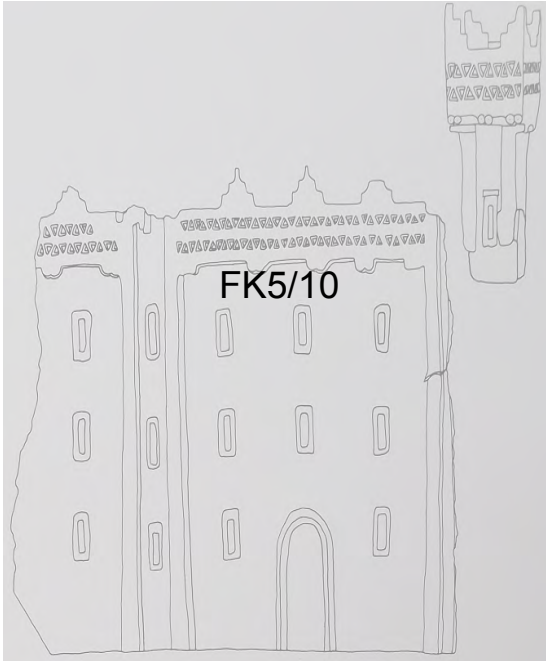
FK5/10

000000000000118

DD5/10

Wartke, B., **Urartu das Reich Am Ararat**, 1993

000227F.KULAKOĞLU 11/28
Van - Toprakkale

KAZI TARİHÇESİ

FK5/10 000000000000120 DD5/10
Toprakkale, Van il merkezinde yükselen Zızzım Dağı kayalıklarının güney uzantısı üzerinde bulunmaktadır. Deniz seviyesinden 1850 m. yüksekliktedir. Toprakkale ile Van Kalesi arasında 7 km.' lik bir mesafe bulunmaktadır. Savunma açısından çok elverişli bir konumdadır. Zızzım Dağı kayalıklarına yapılmıştır. Toprakkale kaçak kazı yapanların sürekli başvurmuş oldukları bir kaynak haline gelmiştir.

1879 yılında Londra British Museum adına Captain Clayton ile Dr. Raynolds ilk kazıyı yapmıştır. 1880 yılında H. Rassam, 1898 99 yıllarında C.F. Lehmann ile W. Belck, 1911-12 yıllarında Orbeli, 1916 yılında ise Van ili işgal altındayken N. Y. Marr kazı yapmıştır. Son olarak 1938 yılında K. Lake kazıları sürdürmüştür. 1959-61 yıllarında A. Erzen ve E. Bilgin, 1976-77 yılları arasında FK5/10 000000000000120 DD5/10
A. Erzen kazı yapmıştır. Yapılan kazılar sonucu sadece Urartu döneminde yerleşme gördüğü anlaşılmıştır.

000229F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000121

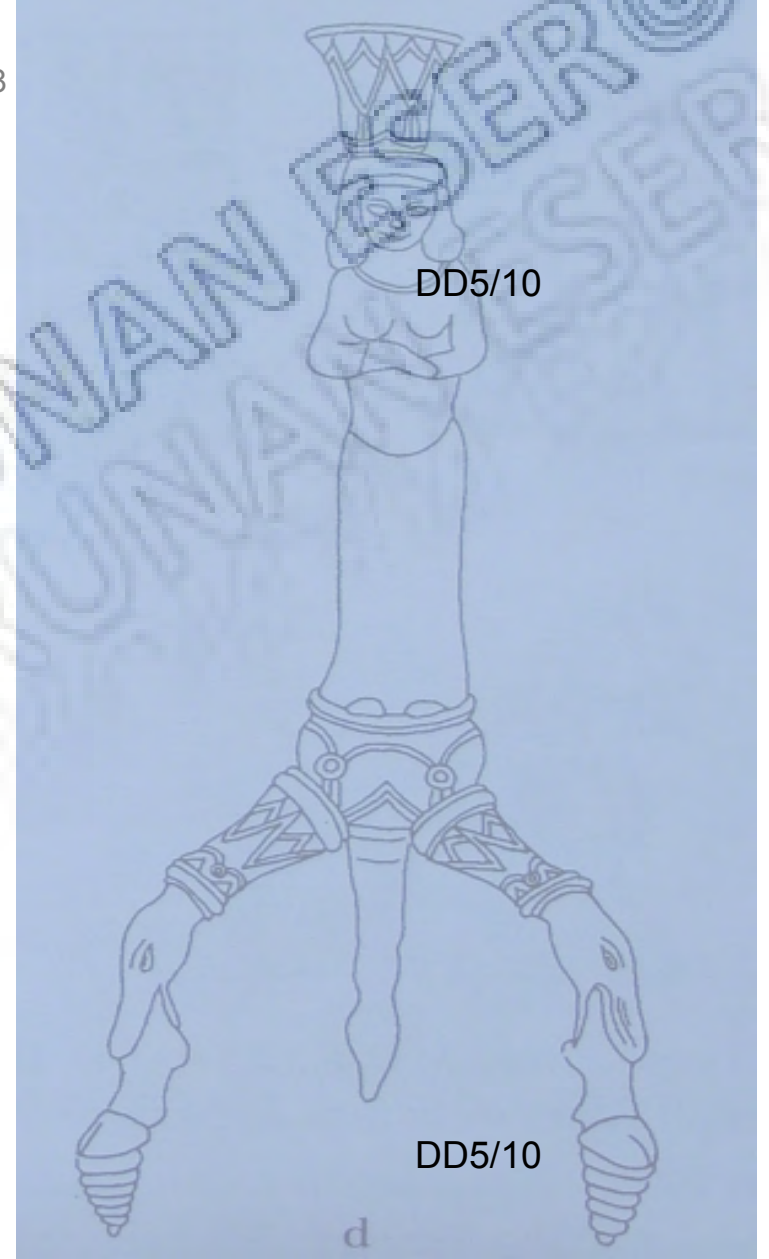

- *Toprakkale*
- *Altın Madalyon*
- *M.Ö. 7. – 6. yy*
- *Doğu Berlin Müzesi*

000000000000121

F.KULAKOĞLU000229AÜ00022911/28

DD5/10

DD5/10

- *Şamdan*
- *M.Ö. 7. yy. başı*

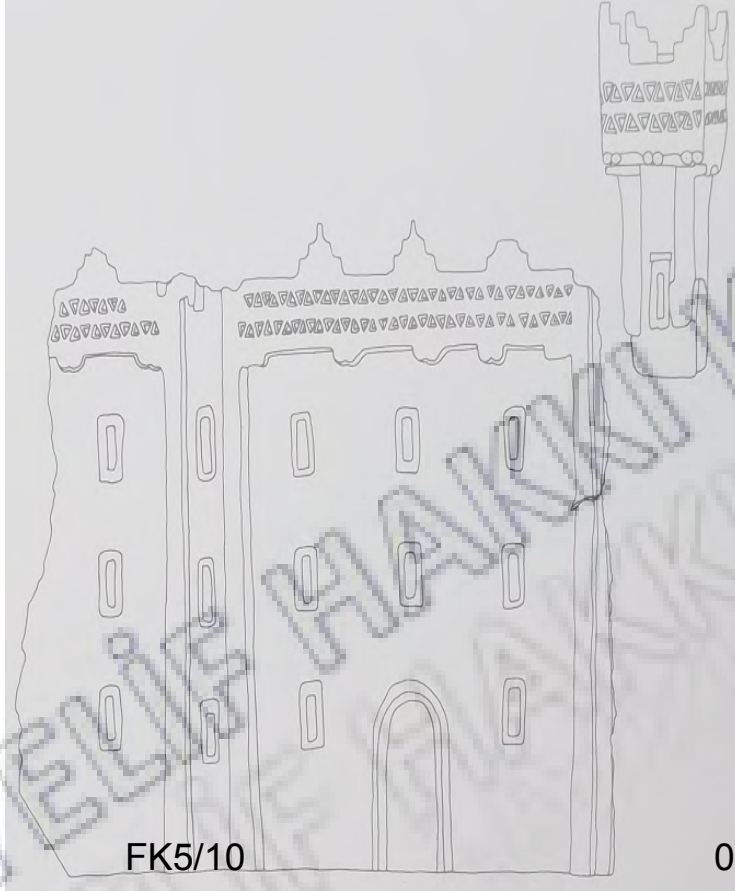
000230F.KULAKOĞLU 11/28

Toprakkale'de Bulunan Tunç Kabartma, British Museum

FK5/10

00000000000122

DD5/10

FK5/10

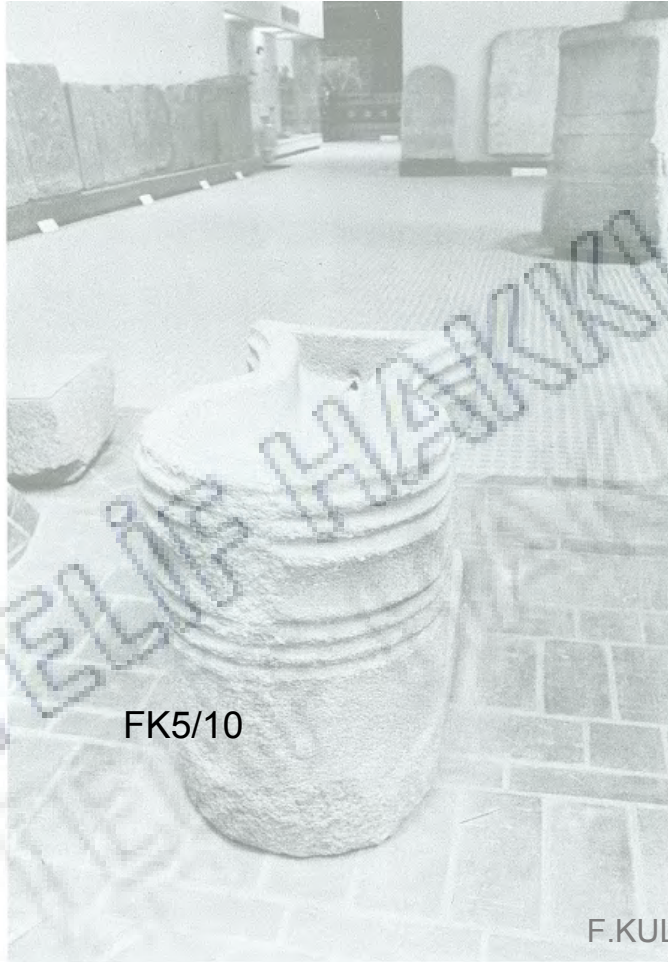
00000000000122

DD5/10

F.KULAKOĞLU000230AÜ00023011/28

*Kazılar sırasında bulunan
taş sunak,
Toprakkale, İstanbul
Arkeoloji Müzesi*

FK5/10

FK5/10

*H. Rusa tarafından yazılmış
Bazaltdan yapılmış kurucu
belgesi, Toprakkale, Berlin
Müzesi*

000000000000123

DD5/10

000000000000123

DD5/10

000232F.KULAKOĞLU 11/28

Toprakkale Urartu Heykelciği / Leningrad

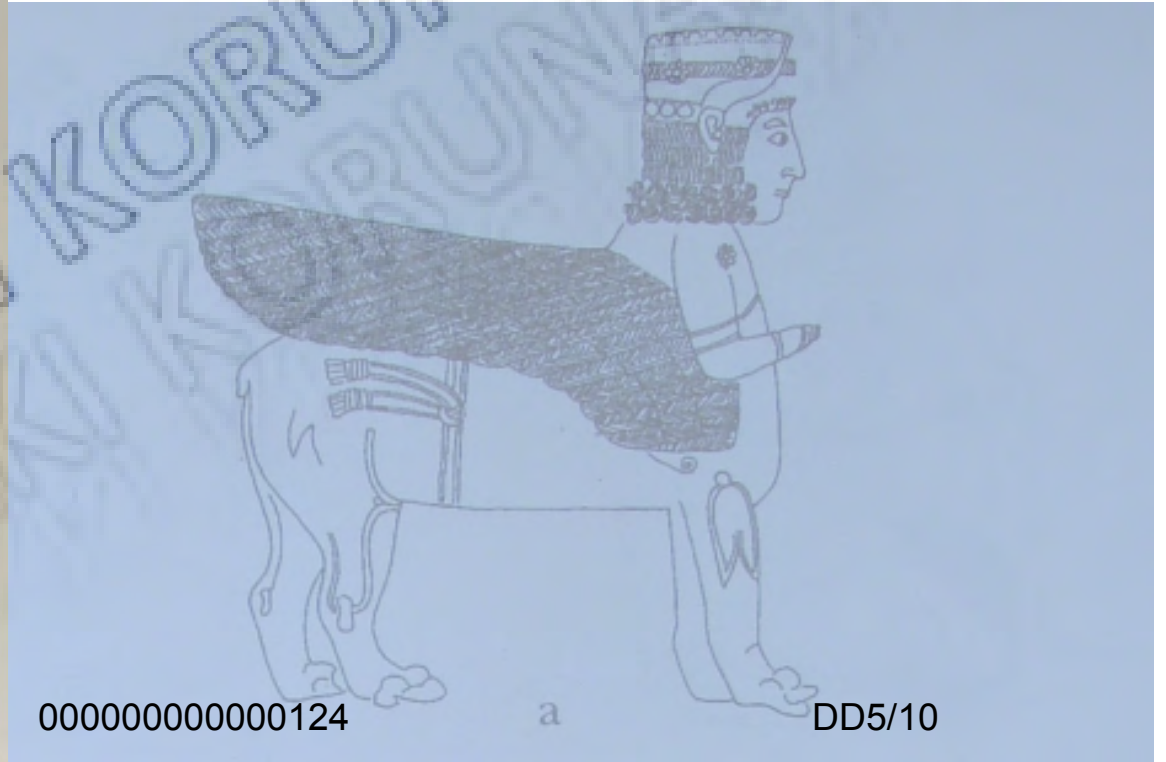
FK5/10

0000000000001247. yy.

DD5/10

FK5/10

000000000000124

a

DD5/10

F.KULAKOĞLU000232AÜ00023211/28

000233F.KULAKOĞLU 11/28

*Toprakkale, Kazan Eklentisi / İstanbul Eski
Şark Eserleri Müzesi M.Ö. 8. yy. DD5/10*

FK5/10

FK5/10

00000000000125

DD5/10

000234F.KULAKOĞLU 11/28

Toprakkale, Bronz Heykelcikler, British

FK5/10

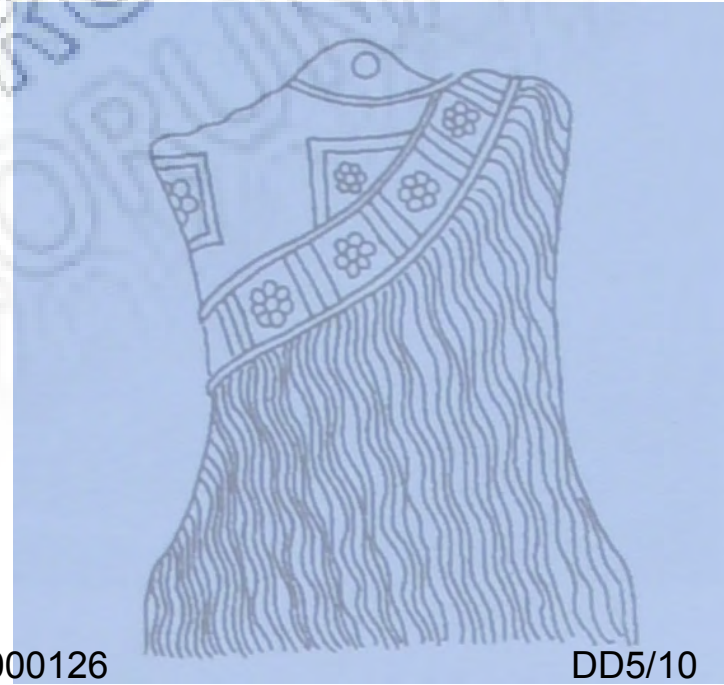
Museum / M.Ö. 8. – 7. yy.

DD5/10

FK5/10

000000000000126

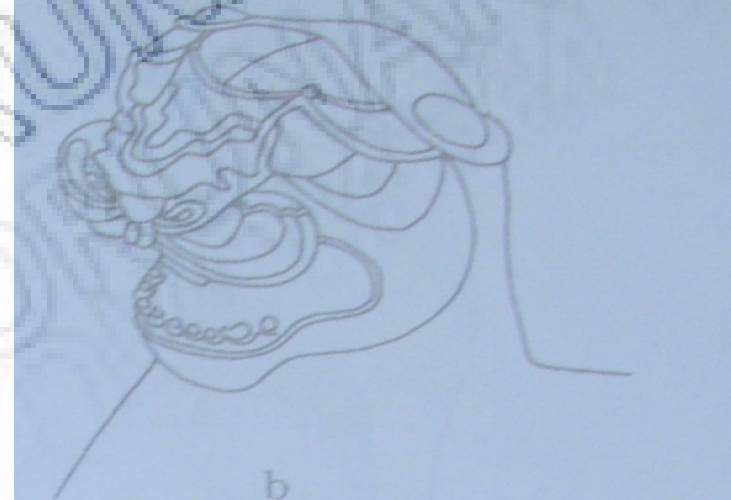
DD5/10

FK5/10 00000000000127 *Toprakkale, Bronz Kotuk Parçası / British Museum* DD5/10

FK5/10

00000000000127

DD5/10

*Mobilya parçası muhtemelen Tanrılar tahtı
Haldi Tapınağı, Toprakkale, Berlin Müzesi*

FK5/10

000000000000128

DD5/10

FK5/10

000000000000128

DD5/10

F.KULAKOĞLU000236AÜ00023611/28

000237F.KULAKOĞLU 11/28

Toprakkale, mobilya parçaları

FK5/10

000000000000129

DD5/10

F.KULAKOĞLU000237AÜ00023711/28

000238F.KULAKOĞLU 11/28

*Bronz şamdanlar Haldi Tapınağı, Toprakkale,
Hamburg Müzesi*

FK5/10

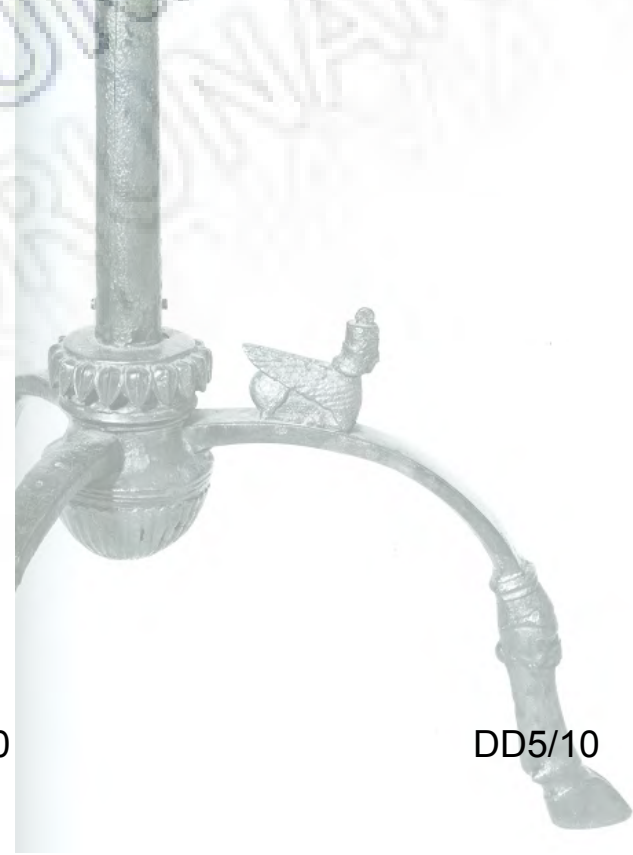
000000000000130

DD5/10

FK5/10

000000000000130

DD5/10

F.KULAKOĞLU000238AÜ00023811/28

000239F.KULAKOĞLU 11/28

Toprakkale, Bronz

FK5/10

00000000000131

DD5/10

FK5/10

00000000000131

DD5/10

000240F.KULAKOĞLU 11/28

Toprakkale, Fildişi karışık varlıklar / M.Ö. 700 British Museum

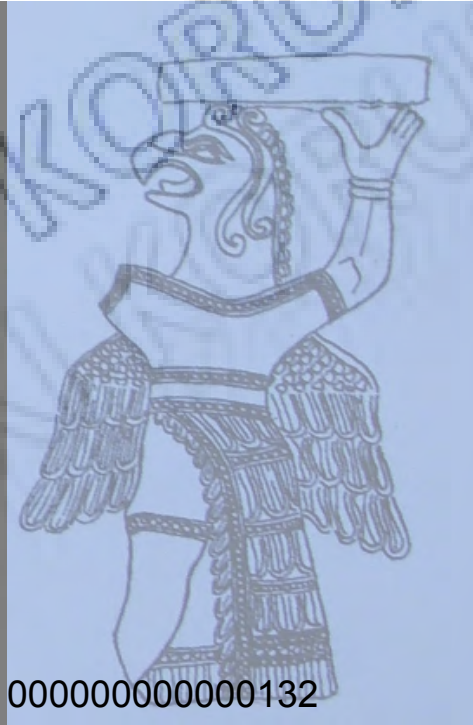
FK5/10

000000000000132

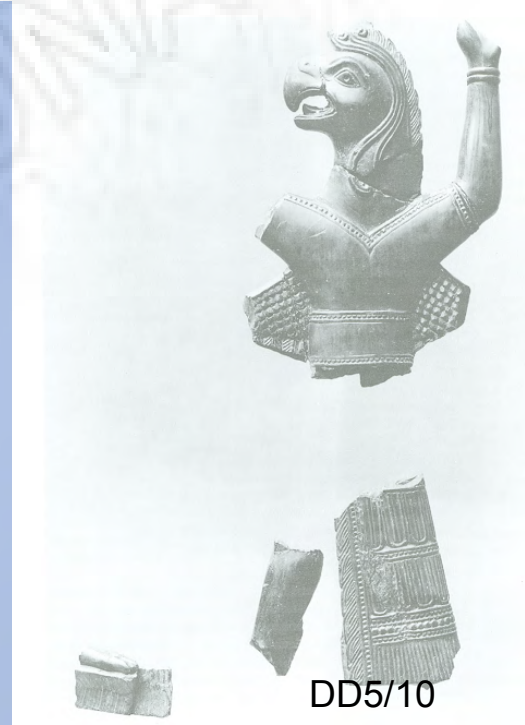
DD5/10

FK5/10

000000000000132

DD5/10

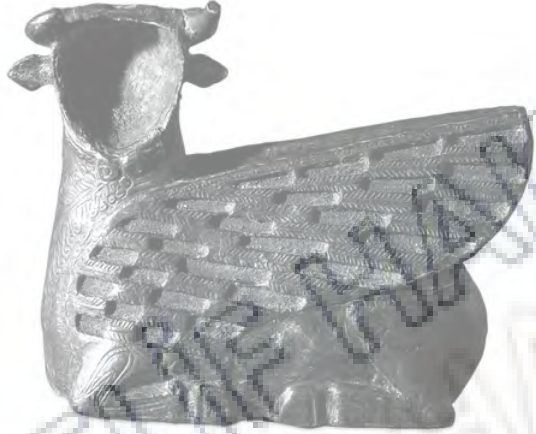
000241F.KULAKOĞLU 11/28

Toprakkale, Karışık Varlıklar

FK5/10

000000000000133

DD5/10

FK5/10

000000000000133

DD5/10

F.KULAKOĞLU000241AÜ00024111/28

000242F.KULAKOĞLU 11/28

Toprakkale, Bronz Kalkan / M.Ö. 7. yy. British Museum

FK5/10

000000000000134

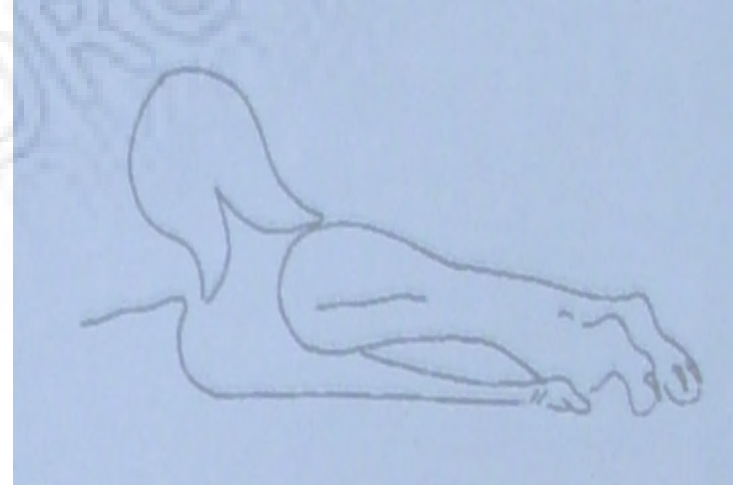
DD5/10

FK5/10

000000000000134

DD5/10

000243F.KULAKOĞLU 11/28
*Çivi yazılı bone halka, Toprakkale,
Berlin Müzesi*

FK5/10

000000000000135

DD5/10

FK5/10

000000000000135

DD5/10

000244F.KULAKOĞLU 11/28

Toprakkale, Mermer Friz Parçası British Museum

FK5/10

000000000000136

DD5/10

FK5/10

000000000000136

DD5/10

F.KULAKOĞLU000244AÜ00024411/28

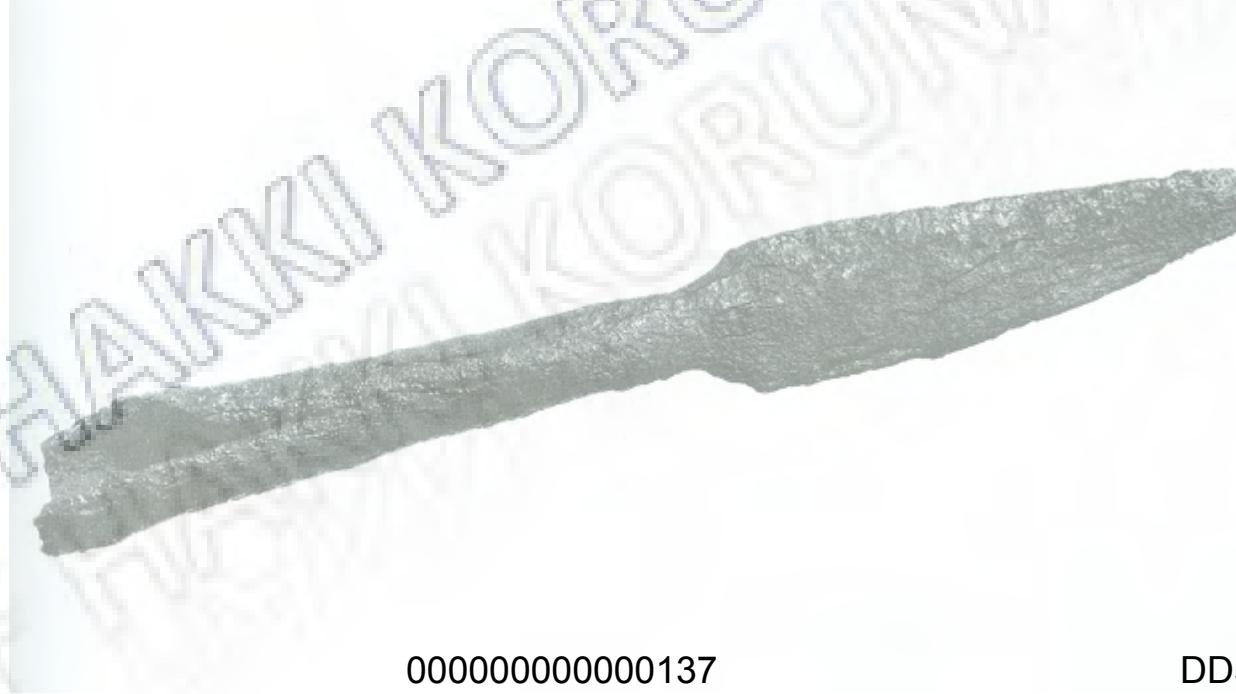
000245F.KULAKOĞLU 11/28
Demir mızrak ucu, Toprakkale, Berlin

Müzesi

FK5/10

000000000000137

DD5/10

FK5/10

000000000000137

DD5/10

000246F.KULAKOĞLU 11/28

Delikli iğne, Toprakkale, Berlin Müzesi

FK5/10

000000000000138

DD5/10

FK5/10

000000000000138

DD5/10

F.KULAKOĞLU000246AÜ00024611/28

000247F.KULAKOĞLU 11/28
Kapaklı küçük kap, Toprakkale, Berlin

Müzesi
000000000000139

FK5/10

DD5/10

FK5/10

000000000000139

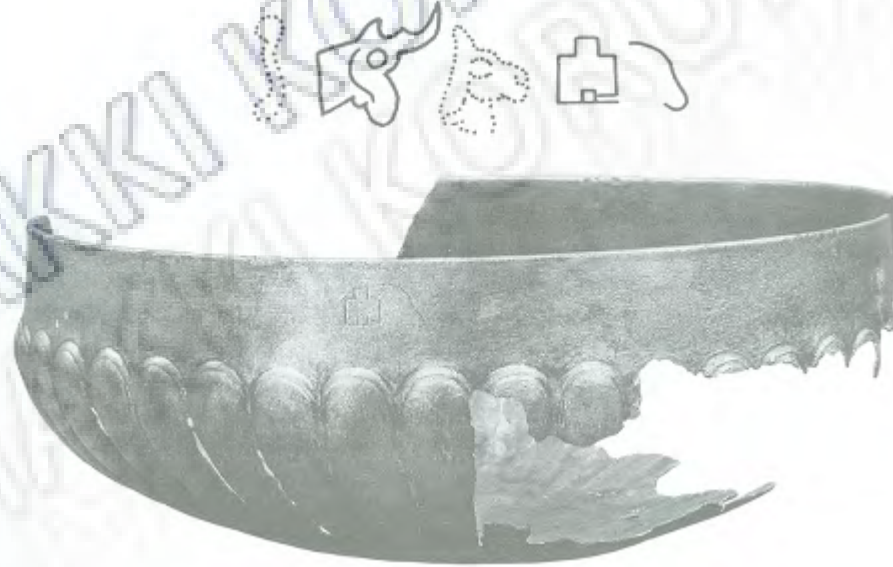
DD5/10

000248F.KULAKOĞLU 11/28
*Hiyeroglif yazılı kap, Toprakkale,
Berlin Müzesi*

FK5/10

000000000000140

DD5/10

FK5/10

000000000000140

DD5/10

000249F.KULAKOĞLU 11/28

Hiyeroglif yazılı, Toprakkale, Berlin

Müzesi

FK5/10

000000000000141

DD5/10

FK5/10

000000000000141

DD5/10

000250F.KULAKOĞLU 11/28
Bronzdan kemer, Toprakkale, Berlin

Müzesi

FK5/10

000000000000142

DD5/10

FK5/10

000000000000142

DD5/10

000251F.KULAKOĞLU 11/28

Demir boyunluk, Toprakkale, Berlin

Müzesi

FK5/10

000000000000143

DD5/10

FK5/10

000000000000143

DD5/10

000252F.KULAKOĞLU 11/28

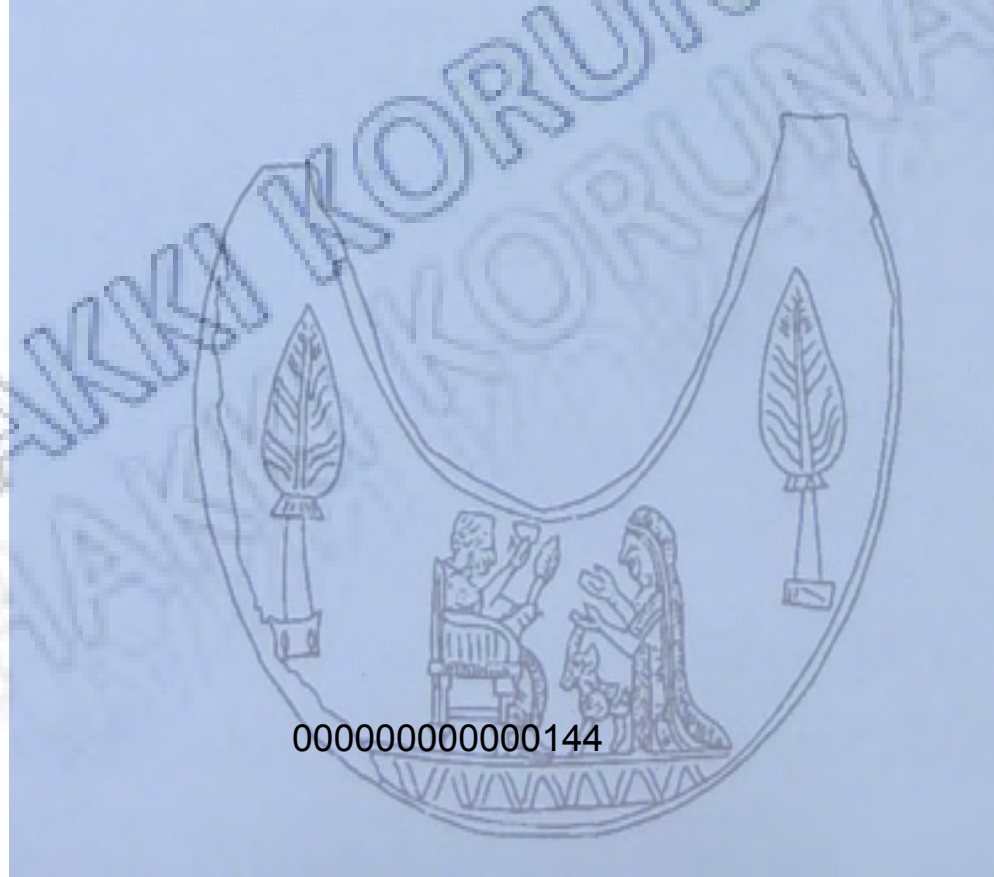
Toprakkale, Gümüş Gerdanlık M.Ö.7. yy. Doğu Berlin

Müzesi

FK5/10

000000000000144

DD5/10

FK5/10

000000000000144

DD5/10

F.KULAKOĞLU000252AÜ00025211/28

000253F.KULAKOĞLU 11/28

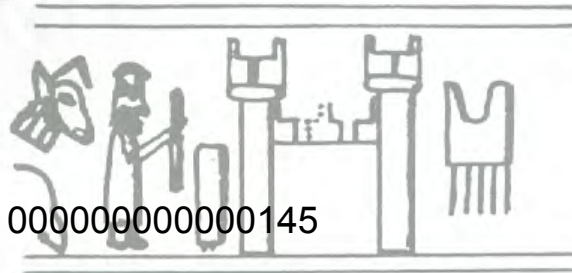
Damga mühür, Toprakkale, Berlin

Müzesi

FK5/10

000000000000145

DD5/10

FK5/10

000000000000145

DD5/10

000254F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000146

DD5/10

FK5/10

000000000000146

DD5/10

F.KULAKOĞLU000254AÜ00025411/28

KEF KALESİ

000255F.KULAKOĞLU 11/28

Salvini M. , 2006, Urartu Tarihi ve Kültürü, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

FK5/10

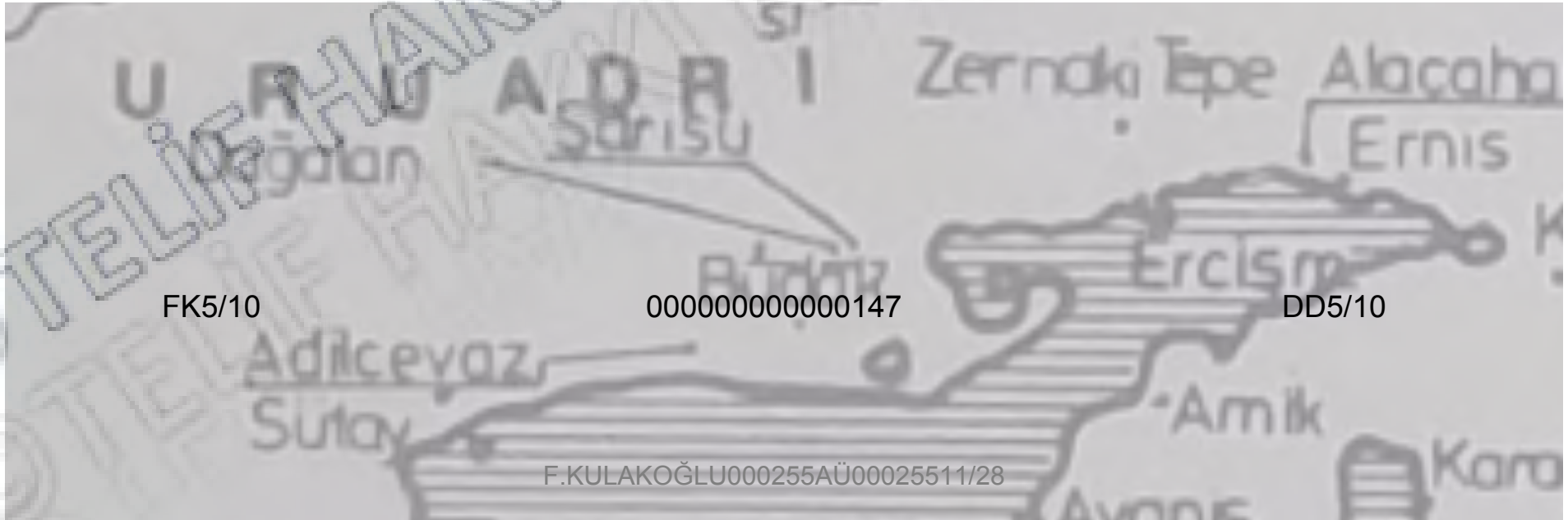
000000000000147

DD5/10

Bilgiç M. , Ögün B. , 1964, 1964 Kef Kalesi Kazıları, Anadolu (Anatolia), 8: 65 – 92.

Bilgiç M. , Ögün B. , 1964, 1964 Adilcevaz Kazıları Hakkında, Türk Arkeoloji Dergisi, 13: 102 – 105.

Harmankaya S. et. al. , 2008 Türkiye Arkeolojik Yerleşmeleri Demir Çağı Envanteri.

KEF KALESİ

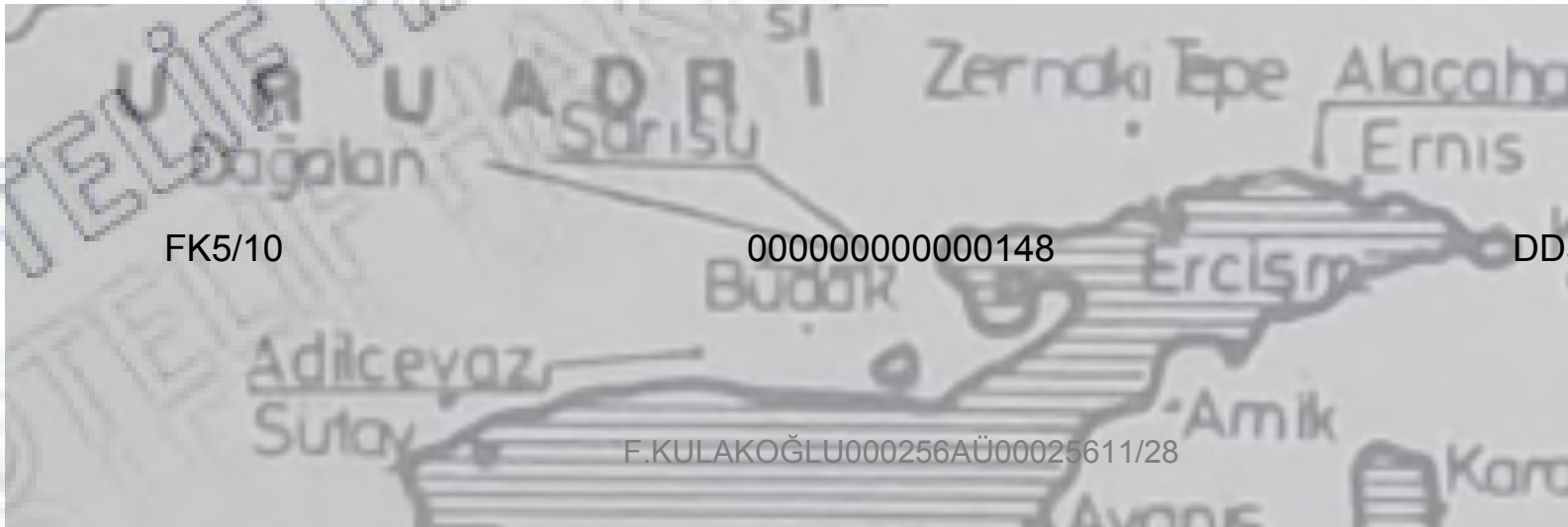
Kef Kalesi Bitlis ilinin Adilcevaz ilçesinin 6 km. kadar kuzeyindedir. Van Gölü' nun kuzeybatı kıyısında yer alır.

FK5/10

000000000000148

DD5/10

Kef Kalesi, Van Gölünden 550 m. yüksekte sarp bir tepede, volkanik bir kayaç üzerine kurulmuştur. Bu doğal tepenin üç tarafı, doğu, güney ve batı yönleri çok dik ve sarpdır. Bu yönlerden üzerine çıkılması hemen hemen imkansızdır ve kaleye ancak kuzeyden yaklaşılabilmektedir. Kef Kalesi'nin en yüksek noktası batı-güney uçtaki kayalığın üzeridir. Bu noktanın denizden yüksekliği 2270 m'dir. Tepenin doğudan batıya doğru gittikçe yükselen kuzey kesimi bir höyük görünümündedir.

FK5/10

000000000000148

DD5/10

KAZI TARİHÇESİ

FK5/10

000257F.KULAKOĞLU 11/28

- 1964 yılında Prof. Dr. Baki Ögün ve Prof. Dr. Emin Bilgiç tarafından kazılar yapılmıştır.

000000000000149

DD5/10

- Kazı alanında A çukuru, 3 Temmuz 1964 tarihinde Baki Ögün tarafından açılmaya başlanmış ve A çukurunda kabartmalı bazalt blok ile üstü çivi yazılı pithosların bulunmasından sonra A çukurunun 20 m kuzeyinde B çukuru açılmıştır.

FK5/10

000000000000149

DD5/10

000258F.KULAKOĞLU 11/28

BULUNTULAR

FK5/10

000000000000150

DD5/10

FK5/10

000000000000150

DD5/10

• “A çukuru” ve “B çukuru” olmak üzere iki ana alan üzerinde çalışma yapılmıştır.

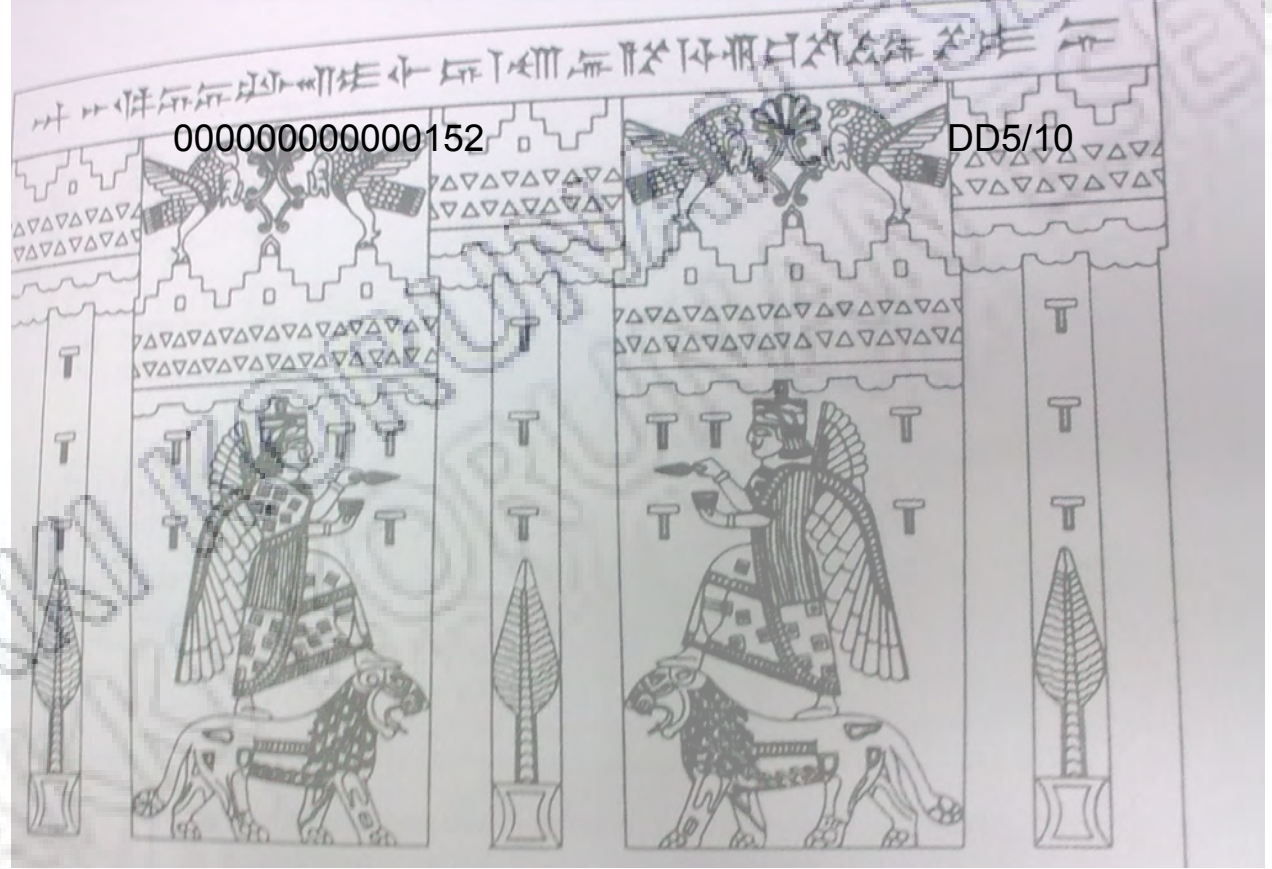
• “A çukuru” kazılarında belli bir derinlikten sonra yangın tabakasının görüldüğü belirtiliyor. Bu 2 m. kalınlığındaki kerpiç duvarların kırmızı tuğlalar haline gelmesinden anlaşılmaktadır.

“A” çukurunda yan yana iki depo odası kazılmıştır. Bunların üzerinde çivi yazılı kısa satırlar vardır. Bu satırların altında omuz kısımlarında Urartu pithoslarında görüldüğü gibi organ süsleri mevcuttur. Küplerin büyük oluşu, sıralanışı ve üzerinde yazı bulunması bu odaların Karmir-Blurdakiler gibi saray ve benzeri büyük tesislere ait depolar olduğunu düşündürülebilir

DD5/10

- A çukurunda, odanın doğusunda büyük bazalt bir blok ortaya çıkartılmıştır. Bu bloğun üç tarafı kabartmalarla süslüdür. Alttan dördüncü yüzde kabartma olduğu düşünülmektedir. Ele geçen kabartmalı parçalarda karşılıklı iki aslan üzerinde duran kanatlı tanrılar ve bunların arkasındaki paneller içinde büyük mızrak tasvirleri vardır. Üst kısımda antitetik kartal tasvirleri yer alır. Bloğun üst kenarını bir perçiz halinde bir satırlık çivi yazısı metni çevirmektedir.

000000000000152

DD5/10

000261F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000153

DD5/10

FK5/10

000000000000153

DD5/10

F.KULAKOĞLU000261AÜ0002611 1/28

© TELIA HANCI
SER ©

ADİLCEVAZ KABARTMASI Bazı yapıların ana girişlerinin iki yanında veya bazı

000262F.KULAKOĞLU 11/28

mekanların duvar veya payelerinin süslenmesinde kabartmalı taş bloklarının da kullanıldığı

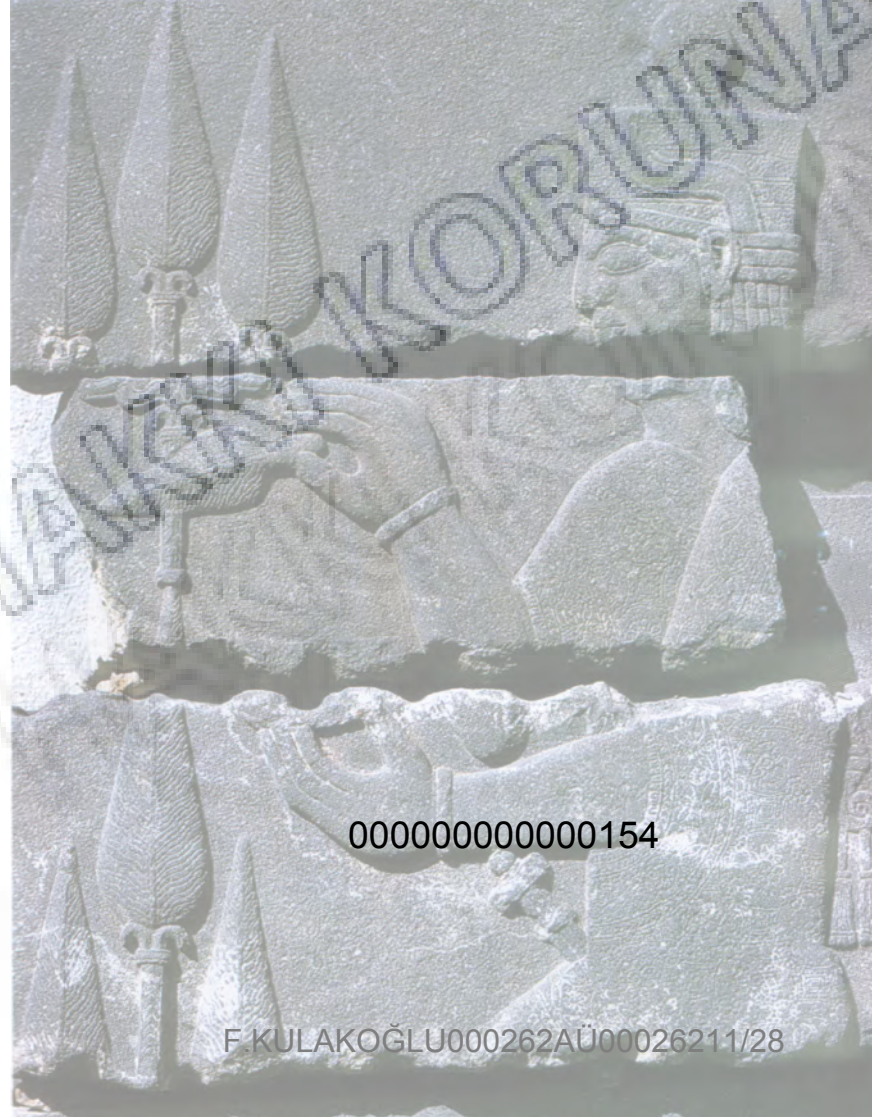
bilinmektedir. Bu tür kabartmaların en bilinen ve güzel örneklerinden biri. bugün Van Müzesinin

bahçesinde sergilenmekte olan ve yayınlarda "Adilcevaz Kabartması" olarak bilinmektedir.

FK5/10

000000000000154

DD5/10

FK5/10

000000000000154

DD5/10

F.KULAKOĞLU000262AÜ00026211/28

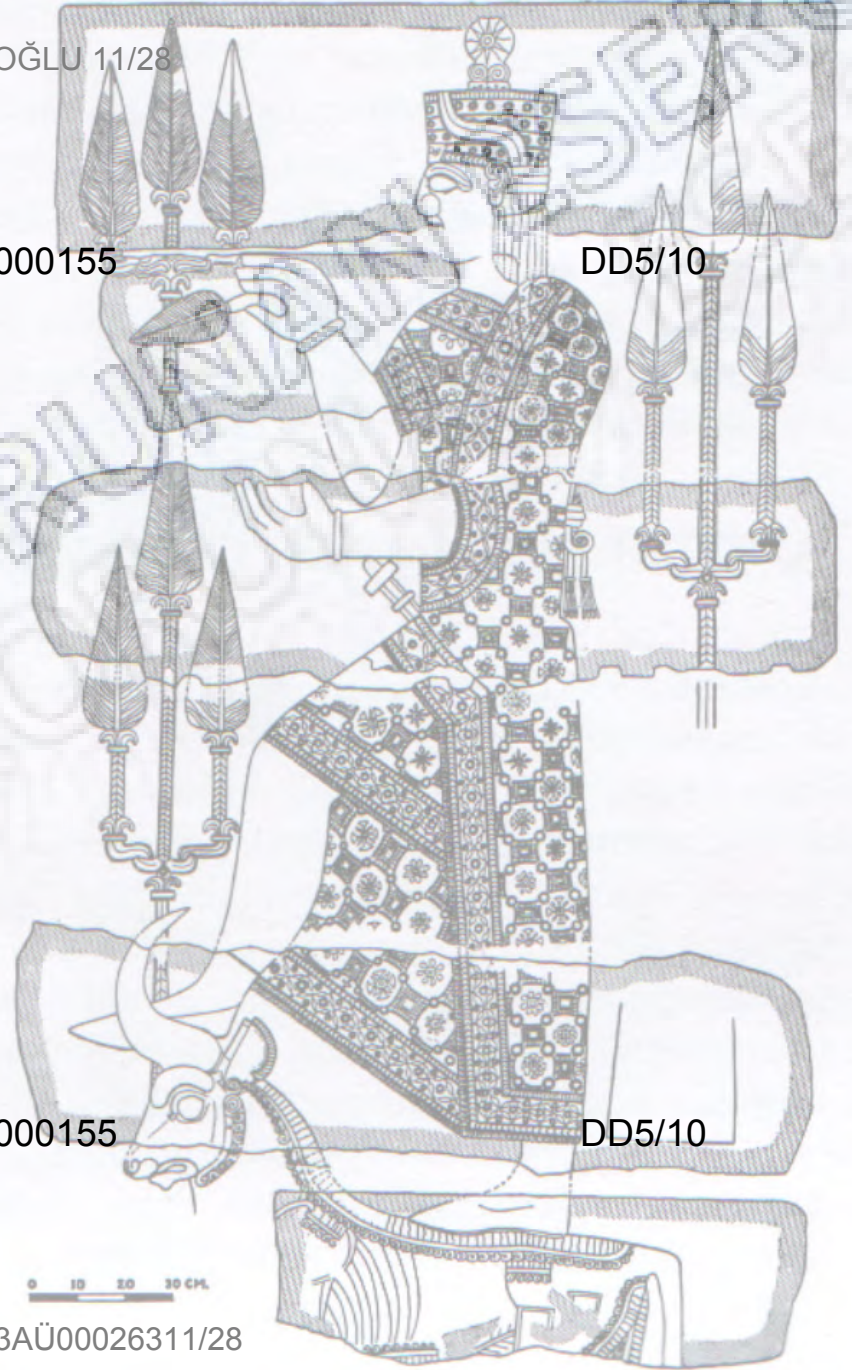
FK5/10

FK5/10

000263F.KULAKOĞLU 11/28

00000000000155

00000000000155

DD5/10

DD5/10

Çizim 31 - Adilcevaz Kabartması: Kutsal hayvanı boğa üzerinde Tanrı Teişeba (Burney, C.A.-Lawson G.R., "Urartian Reliefs at Adilcevaz on Lake Van, and a Rock Relief form the Karasu near Piracih", *Anatolian Studies* 8, 1985, Res.2)

F.KULAKOĞLU000263AÜ00026311/28

Adilcevaz Kef Kalesi

000264F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000156

DD5/10

FK5/10

000000000000156

DD5/10

F.KULAKOĞLU000264AÜ00026411/28

DD5/10

B çukurunda yapılan araştırmalarda 4 adet fil ayağı açığa çıkartılmıştır. Bu fil ayakları üç sıra kesme taştan Urartu stilinde yapılmıştır. Benzerlerine Karmir-Blur' da rastlanmıştır.

DD5/10

Adilcevaz Kabartması

000266AÜ00026611/28

FK5/10

000000000000158

FK5/10

000000000000158

F.KULAKOĞLU000266AÜ00026611/28

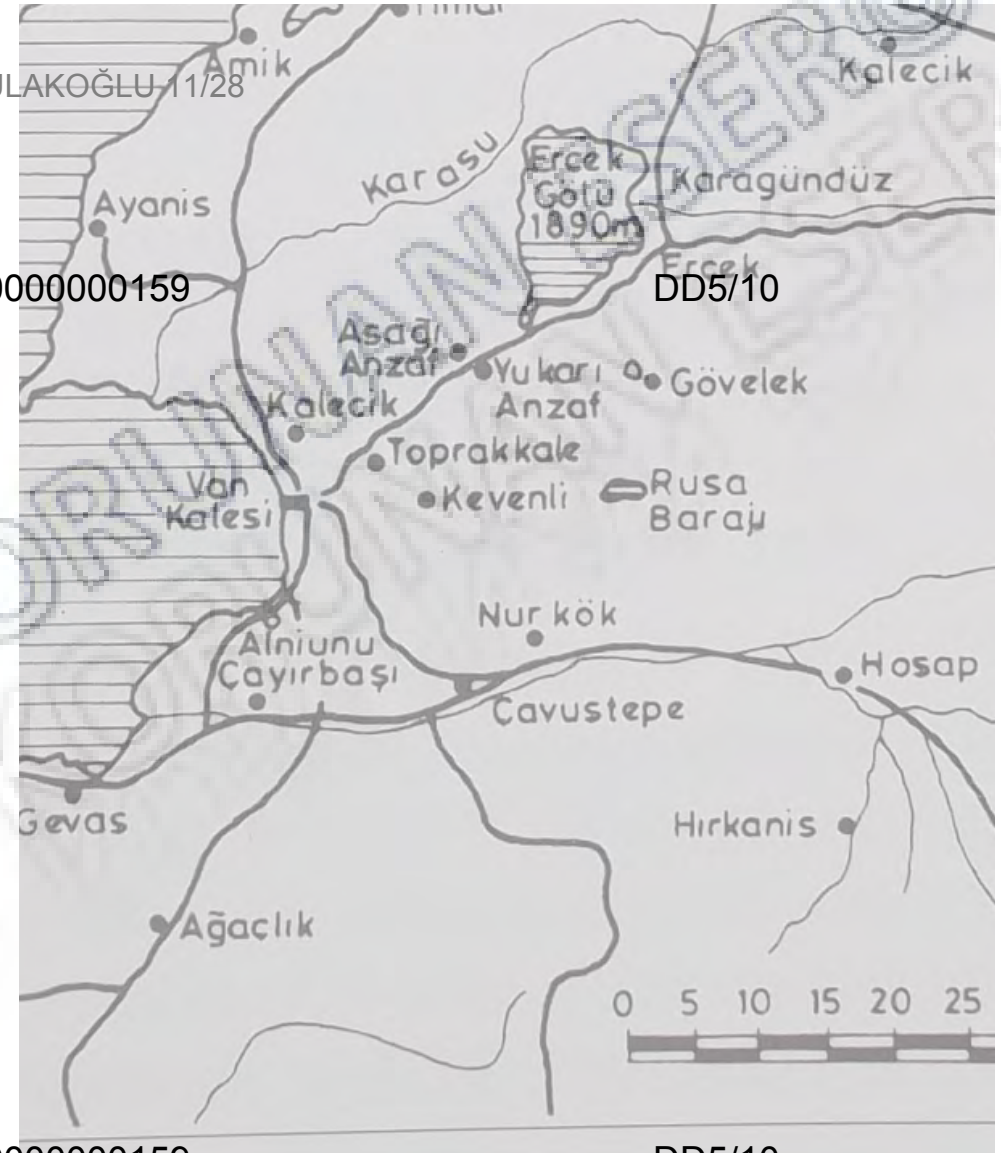
Van Müzesi'nin bahçesinde sergilenmekte olan ve yayınlarda Adilcevaz kabartması olarak bildirilen kabartmadaki bir boğa üzerinde ayakta duran Tanrı Teişeba betimlemesidir. Bu eserin buluntu yerinin Kef Kalesi olduğu kabul edilmesi durumunda, bu kabartmaların, kaleyi inşa ettiği bilinen II. Rusa dönemine (MÖ 685-645) ait olması gerekmektedir.

DD5/10

DD5/10

Aşağı ve Yukarı Anzaf Kaleleri

- Belli,O.,”Anzaf Kaleleri ve Urartu Tanrıları” Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1998
- Sevin. V., FK5/10. O. “Yeşilaliç Urartu Kütüphanesi Alanı ve Kulesi” - “Urartian Sacred area and Forteress at Yeşilaliç” Anadolu Araştırmaları 4-5, 1977, 367-393.
- Çilingiroğlu, A., 1997, Urartu Krallığı Tarihi Ve Sanatı, 1997, İzmir.
- BELLİ, Oktay, 2003, *Urartu: Savas ve Estetik, İstanbul, 2003.*
- BELLİ, O., 2007, “2006 Yılı Yukarı Anzaf Urartu Kalesi Kazısı”, XXIX. KST, C. 1
- Belli, O., 1982, “Urartular” Görsel Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi, I. Cilt:

FK5/10

000000000000159

DD5/10

AŞAĞI ANZAF KALESİ

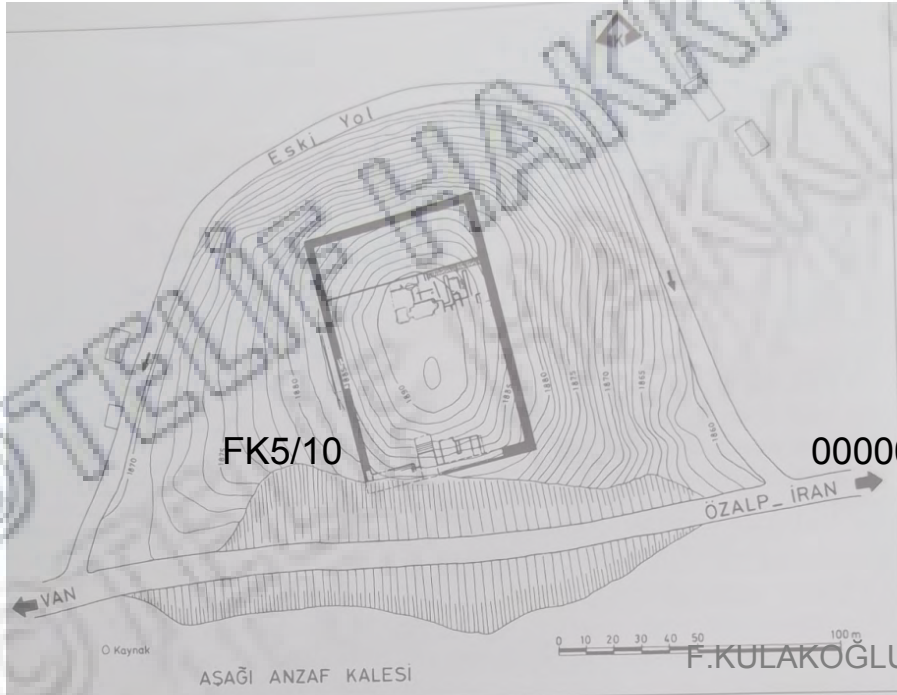
000268F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000160

DD5/10

Urartu Krallığı' nın kuruluş dönemine ait olan bu kalelerden Aşağı Anzaf Kalesi, Başkent Tuşpa' nın 11 km. kuzeydoğusunda, bu günkü Van-İran kara ve demiryolunun hemen yakınında bulunmaktadır. Burada yapılan kazılarda ele geçen inşa yazıtlarından Urartu Kral İşpuini (M.Ö. 830-810) tarafından kurulduğu anlaşılmıştır.62x98 m. büyüklüğünde dikdörtgen bir plana sahiptir.

Kalenin güney kapısında yapılan kazılarda 4 adet çivi yazıtlar bulunmuştur. O yazıtlarda şunlar okunmaktadır: “ Tanrı Haldi’ nin gücü sayesinde Şarduri oğlu İşpuini bu kaleyi mükemmel bir şekilde inşa ettirdi. Güçlü Kral, Büyük Kral, Bia ülkelerin kralı”

Kale deniz seviyesinden 1900m yüksekliğinde, kayalık bir tepe üzerinde kurulmuştur. Kalenin en önemli özelliği savunmayı kolaylaştıran ve üstündeki yüksek yapıların ağırlığına dayanmasını sağlayan kurtin ve bastiyonlara kale duvarlarında

000269F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000161

DD5/10

FK5/10

000000000000161

DD5/10

Aşağı Anzaf Kalesi

F.KULAKOĞLU000269AÜ00026911/28

AŞAĞI ANZAF KALENİN DUVARLARI

FK5/10

000000000000162

DD5/10

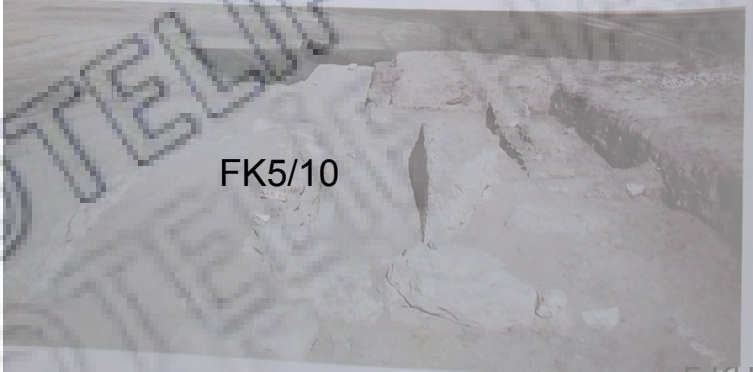
Kral İşpuini döneminde kurulan kalelerinin en eski örneğini oluşturan Aşağı Anzaf kalesi'nin kurtinsiz ve bastiyonsuz duvarların benzerine Doğu Anadolu'da hiçbir yerde rastlanılmamaktadır. Kalenin çevresinde yer alan birçok tatlı su kaynağının kalenin ve güney eteğe yayılan sivil yerleşim merkezinin su gereksinimlerini karşıladığı anlaşılmaktadır.

FK5/10

000000000000162

DD5/10

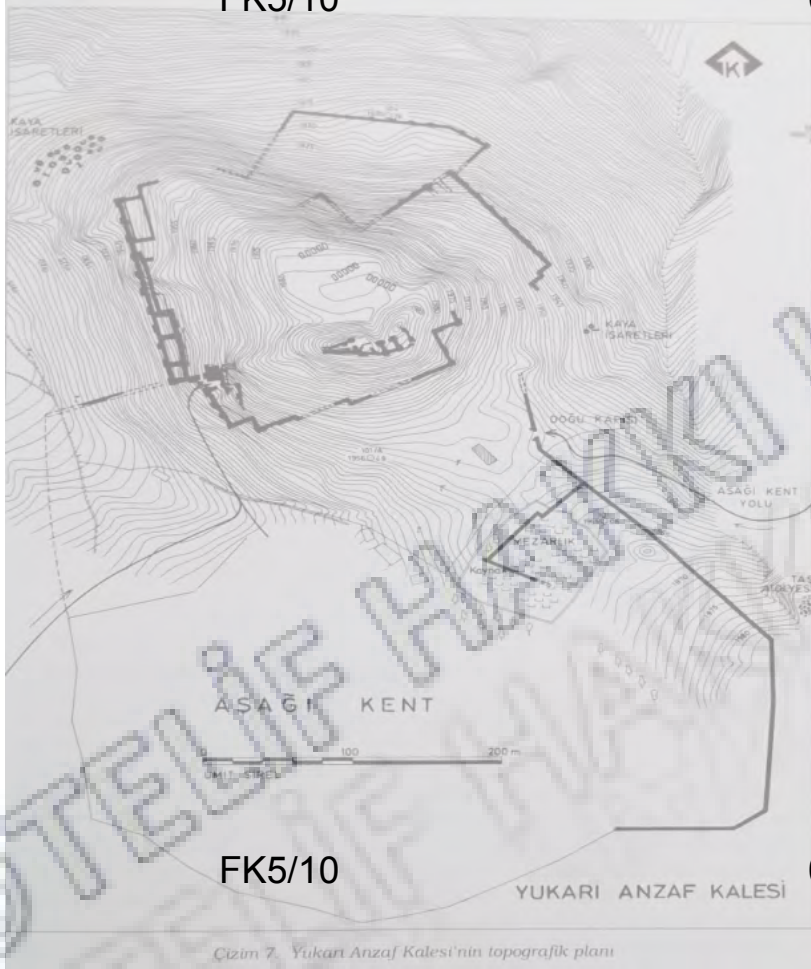

YUKARI ANZAF KALESİ

FK5/10

000000000000163

DD5/10

FK5/10

000000000000163

DD5/10

Çizim 7. Yukarı Anzaf Kalesi'nin topografik planı

Yukarı Anzaf kalesi Aşağı Anzaf Kalesi'nin 900 m. güneyinde yer almaktadır. Urartu Kralı İşpuini'nin oğlu Menua (M.Ö. 810-786) tarafından kurulmuştur. Aşağı Anzaf Kalesi'nden on kat daha büyüktür. Aşağı Anzaf Kalesi'nden farklı olarak, tarımdan elde edilen ürünlerin depolandığı çok önemli bir üretim merkezi olarak kurulmuştur. Yaklaşık olarak 6000m²'lik bir alan üzerine kurulan kale oldukça yüksek duvarlarla çevrelenmektedir. Kalenin hemen güneyinde bulunan ve çevresi kalın bir duvar ile çevrilen Aşağı Kent ise 141.000m²'lik bir alana yayılmaktadır. Yukarı Anzaf Kalesi'ni çevreleyen sur duvarları Aşağı Anzaf kalesi'nde görmediğimiz şekilde kurtin ve bastiyonlar yapılmıştır. Bastiyonlar yalnızca duvarların dış yüzüne yapılmıştır. Anıtsal bir görünüme sahip olan sur duvarları erken dönem Urartu kale duvarlarının en güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır. Yukarı Anzaf Kalesi aynı zamanda Urartu Krallığı'nın en önemli kült merkezlerinden birini oluşturmaktadır.

000272F.KULAKOĞLU 11/28

Yukarı Anzaf Kalesi

FK5/10

000000000000164

DD5/10

FK5/10

000000000000164

DD5/10

F.KULAKOĞLU000272AÜ00027211/28

FK5/10

000273F.KULAKOĞLU 11/28

000000000000165

FK5/10

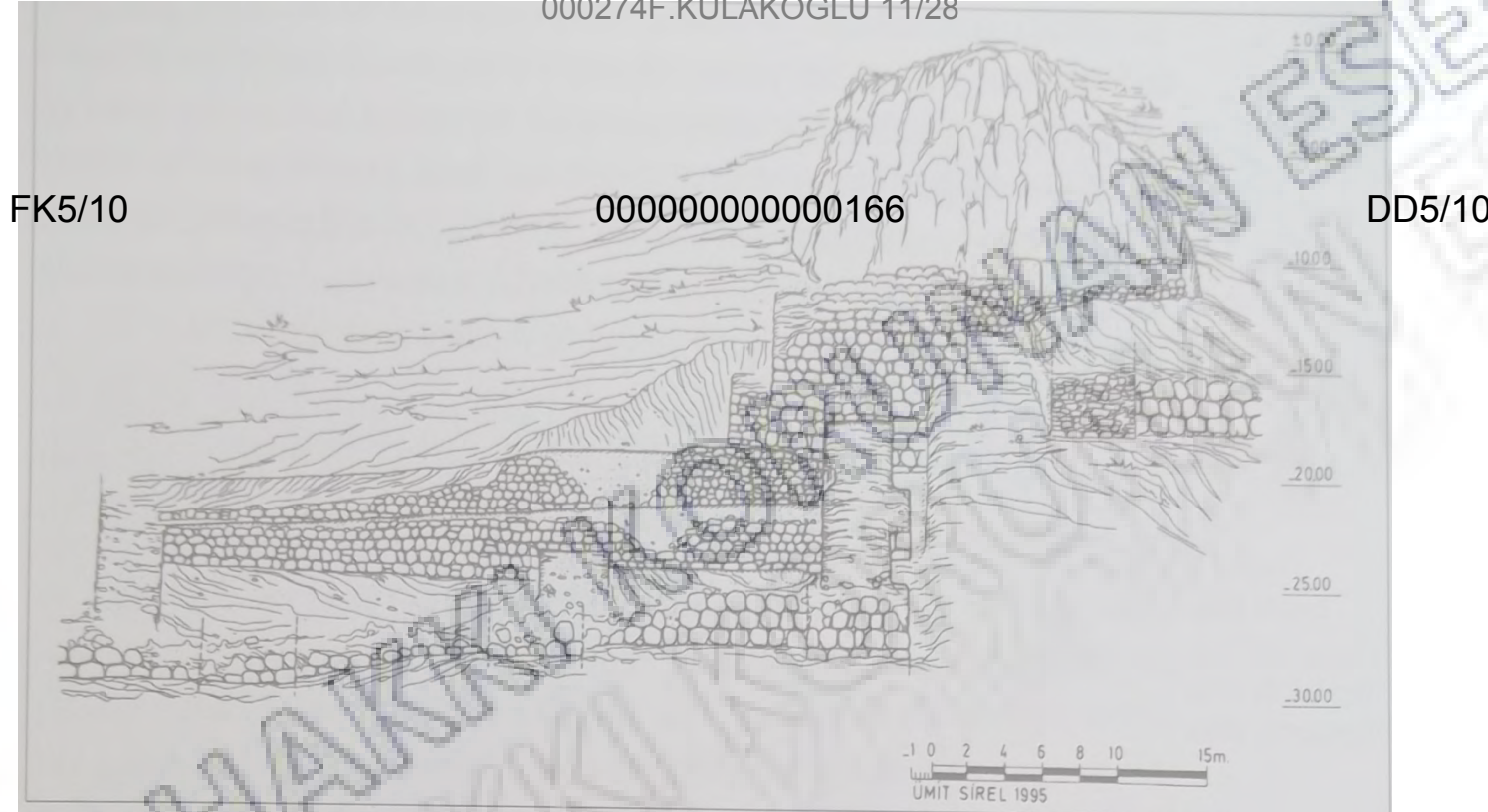
000000000000165

F.KULAKOĞLU000273AÜ00027311/28

Kazı çalışmaları sırasında Aşağı Kent'in Doğu Kapısı, kalenin batı sur duvarlarına bitişik olarak yapılan depo yapılarının bir kısmı kalenin Kuzey ve Güney Kapıları ve bu kapıları koruyan Büyük Kule ile tapınak ve tapınak avlusu ortaya çıkarılmıştır. Kalenin doğusu ve kuzeybatısındaki Kayalıkların düzeltilen kısımlarına çeşitli biçimlere sahip anıtsal kaya işaretleri yapılmıştır. Kayalıklara büyük bir özenle oyularak yapılan 22 işaret kalenin DD5/10 kutsallığını simgelemektedir.

DEPO YAPILARI, BÜYÜK KULE, KUZHEY VE GÜNEY KAPILARI

000274F.KULAKOĞLU 11/28

Kalenin batı sur duvarına bitişik olarak yan yana birçok depo odası yapılmıştır. Anıtsal bir görünüme sahip olan Kuzey ve Güney Kapıları ile bunları koruyan Büyük kule kalenin güneybatı sur duvarları üzerinde yer almaktadır.

Kule ile güçlendirilen her iki kapı da savunma yönünden çok büyük bir önem verildiği anlaşılmaktadır.

Dış görünüm ve tasarım yönünden bu tür hisar kapılarının benzerlerine şimdiye kadar Urartu Krallığı'nın yayılım alanında rastlanılmamıştır.

F.KULAKOĞLU000274AÜ00027411/28

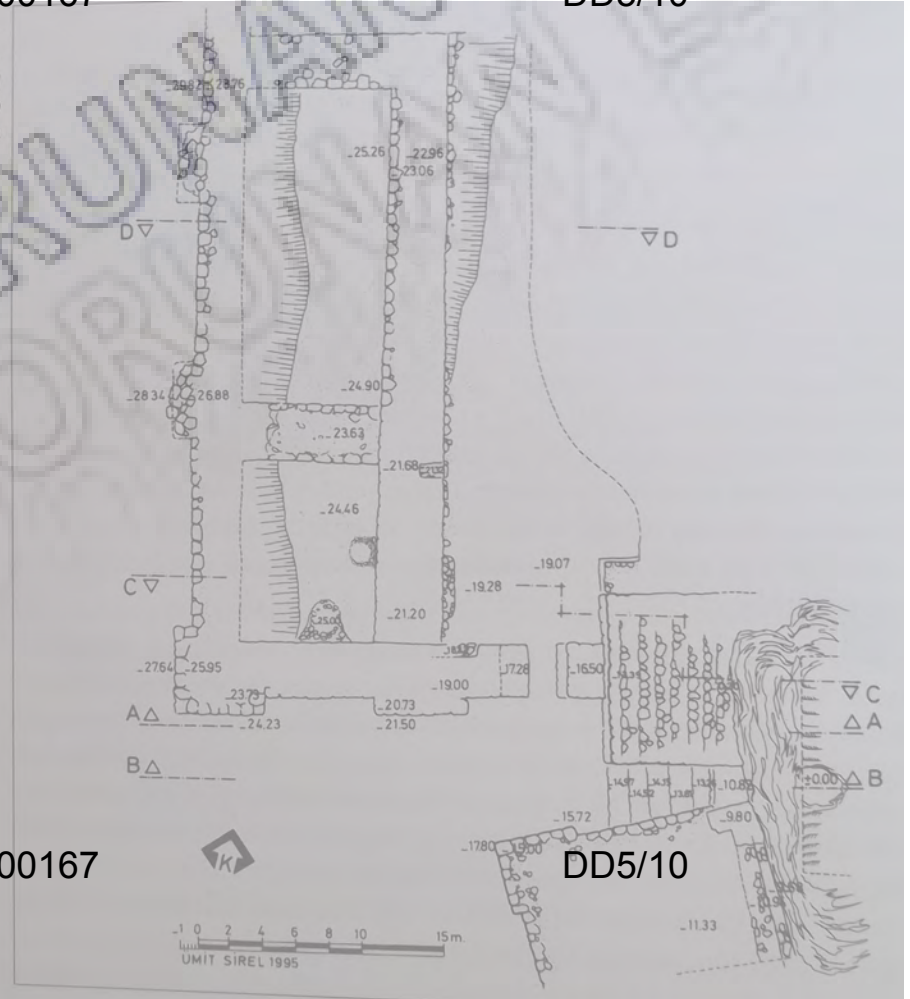
000275F.KULAKOĞLU 11/28

000000000000167

DD5/10

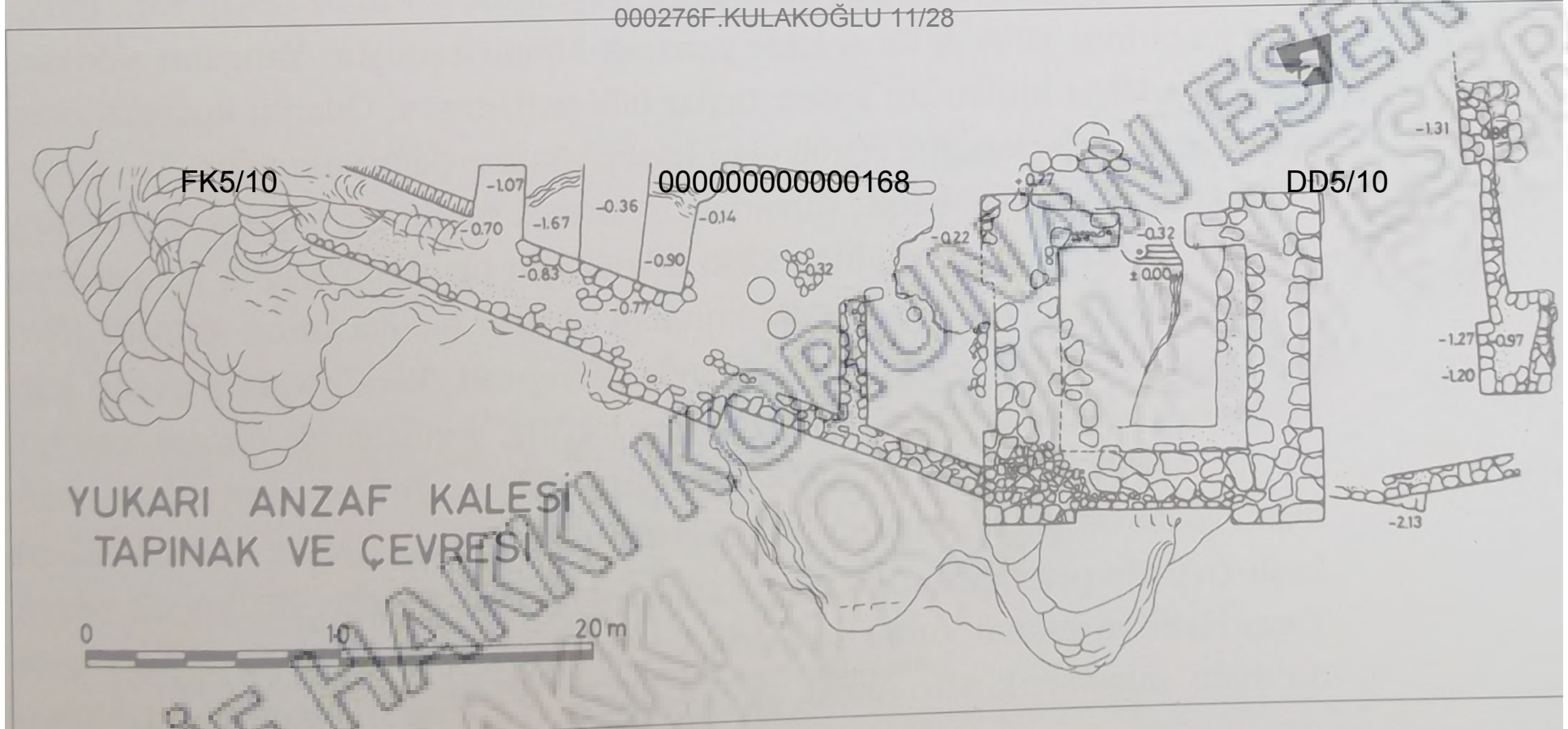
Çizim 11.
Büyük Kule,
Kuzey ve Güney
Kapıları ile Depo
Yapılarının planı

000000000000167

DD5/10

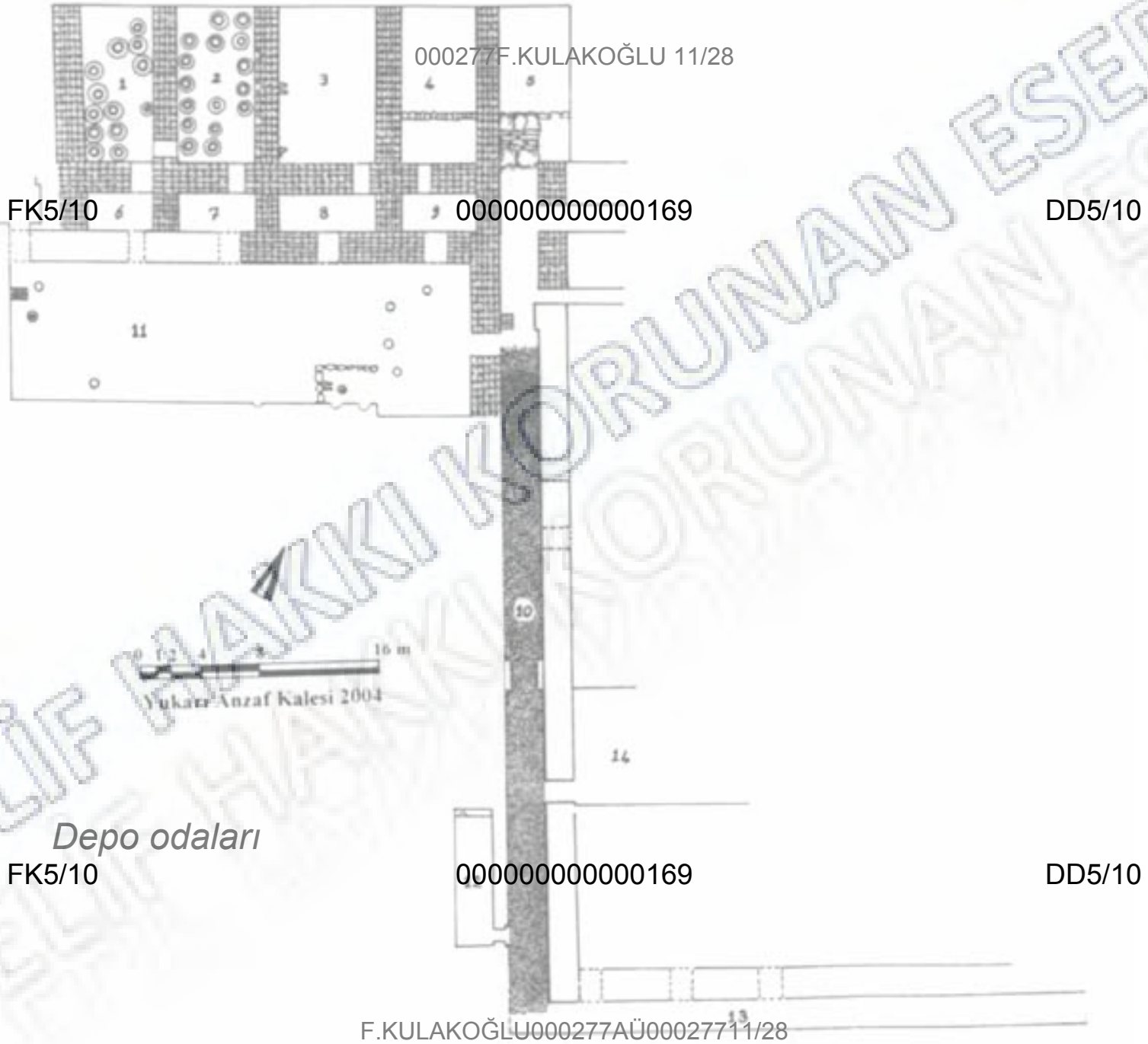
F.KULAKOĞLU000275AÜ00027511/28

Yukarı Anzaf kale tapınağı şimdilik en eski Urartu tapınağını oluşturmaktadır.

Tanrı Haldi'ye adanan eşya ve silahların konulduğu 8m² büyüklüğündeki bu küçük odada bulunan demirden yapılan silahlar arasında bıçaklar, ok ve çeşitli büyüklükteki kargı uçları yer almaktadır. Bronz eşya ve silahlar arasında ise fibula, miğfer, miğfer yanaklıkları adak halkaları, kalkan ve kalkan tutamakları, disk, zırh pulları, at koşum takımına ait eşyalar, boğumlu bilezikler, ok uçları ve hangi eşya yada silaha ait olduğu belli olmayan yüzlerce bronz levhalar bulunmuştur.

000277F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000169

DD5/10

0 2 4 8 16 m
Yüksek Anzaf Kalesi 2004

Depo odaları

FK5/10

000000000000169

DD5/10

F.KULAKOĞLU000277AÜ00027711/28

000278F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000170

DD5/10

FK5/10

000000000000170

DD5/10

Susam yağı küpleri ve yangın yüzünden
tuğlalaşan kerpiç duvarlar

F.KULAKOĞLU000278AÜ00027811/28

000279F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000171

DD5/10

FK5/10

000000000000171

DD5/10

Küp üzerindeki ölçek işareti
ve çivi yazısı

F.KULAKOĞLU000279AÜ00027911/28

000280F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000172

Python' un onden ve yandan
gorunumu

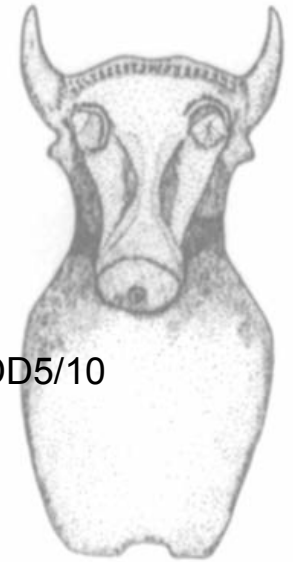
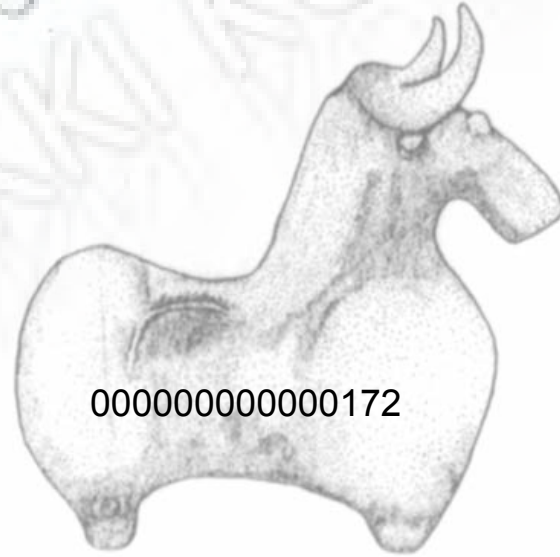
DD5/10

FK5/10

000000000000172

DD5/10

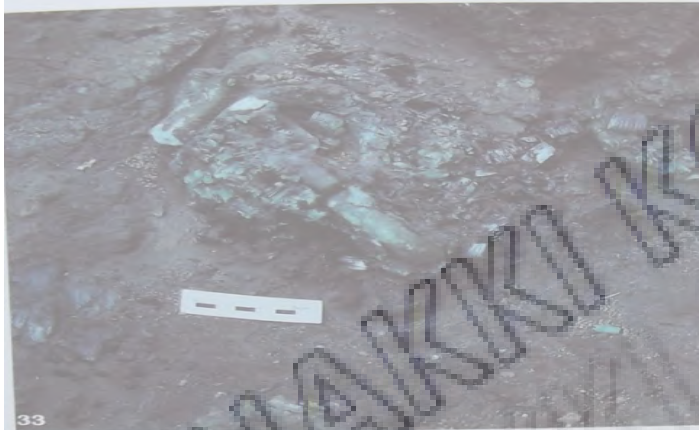

F.KULAKOĞLU000280AÜ00028011/28

000000000000173

DD5/10

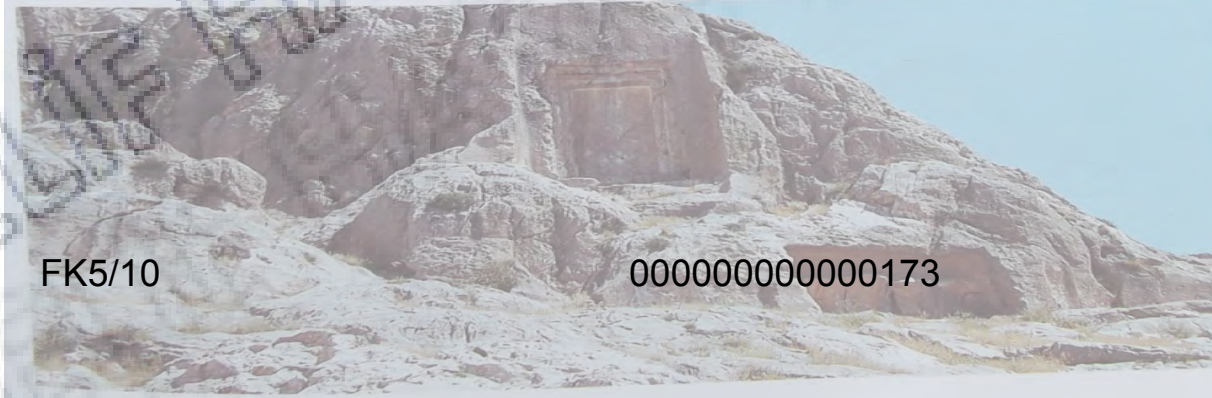
Resim 31.
Kaya koridoru,
batıdan

Resim 32.
Tanrı Haldî'ye
adanan eşya ve
silahların konul-
duğu küçük oda

Resim 33.
Yanan bronz
eşya ve silahlar

Resim 34.
Ergiyerek
cürüflaşan
bronz eşya ve
silahlar

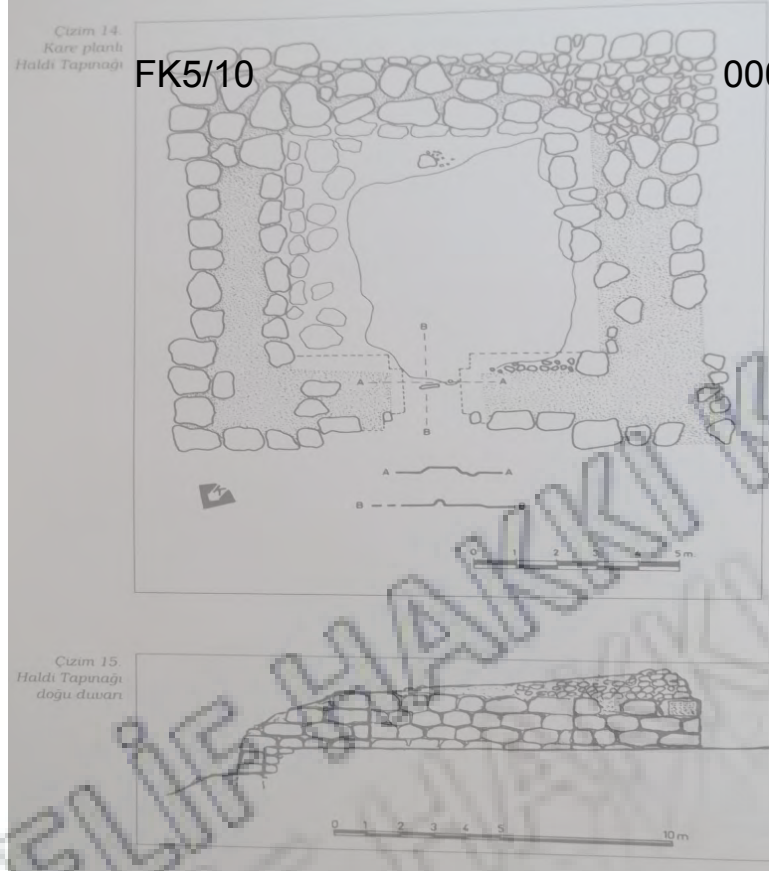
Resim 35.
Meher Kapısı ve
yakın çevresi

000000000000173

DD5/10

IX

HALDİ TAPINAĞI

FK5/10

000000000000174

DD5/10

Urartu krallığı'nın ulusal Tanrısı Haldi'ye adanan tapınak kalenin Güney kesiminde yer almaktadır. Tapınak tabanını oluşturan düzeltilmiş Kayalığın çatlak kısmına dikey olarak çakılan demirden yapılmış küçük bir murç, Urartu tapınaklarının temellerine konulan metal eşya ve silahların şimdilik en eski örneğini oluşturmaktadır.

FK5/10

000000000000174

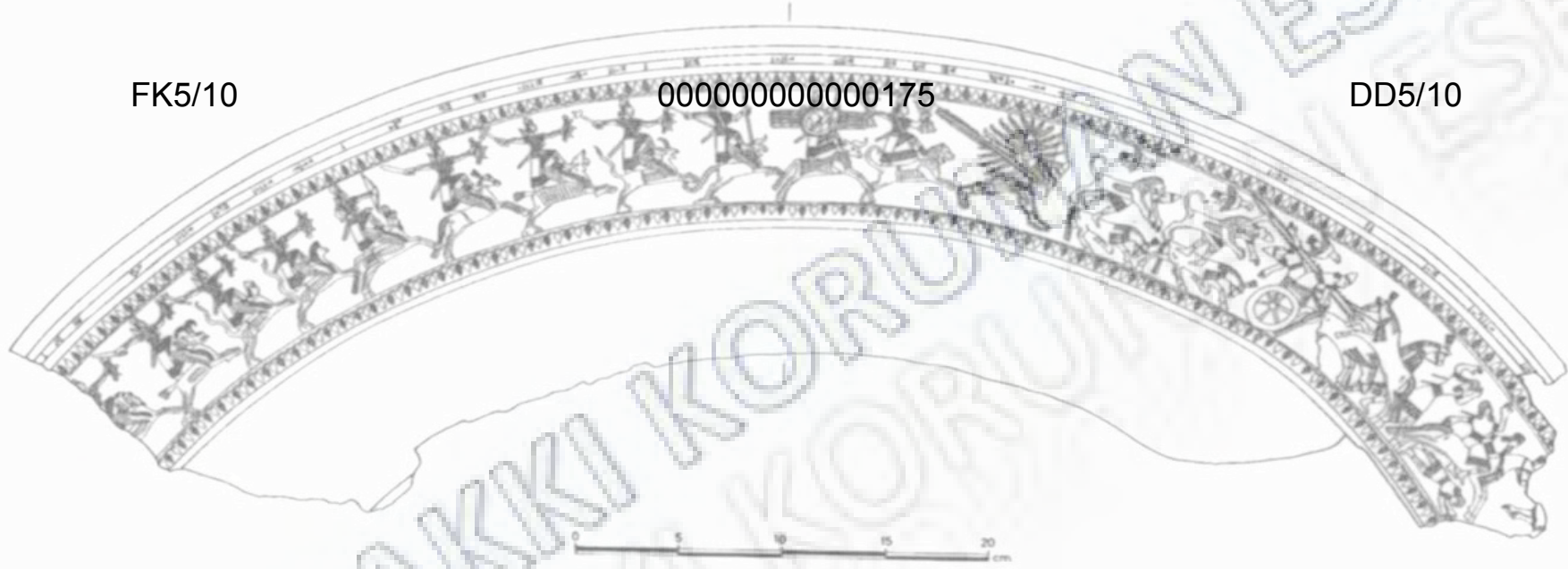
DD5/10

000283F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000175

DD5/10

bronz kalkan umboları

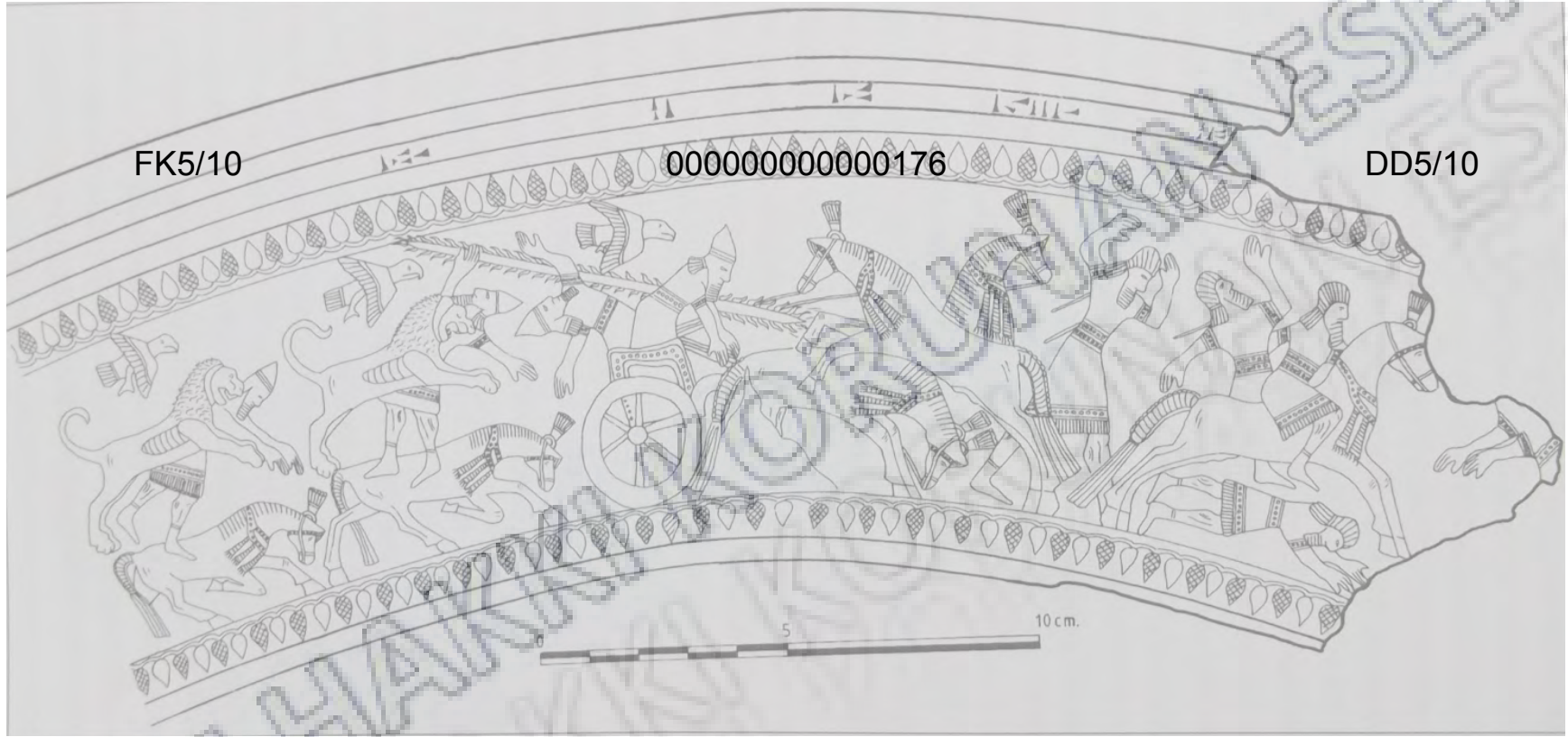
FK5/10

000000000000175

DD5/10

F.KULAKOĞLU000283AÜ00028311/28

000284F.KULAKOĞLU 11/28

Savaş Sahnesi

FK5/10

000000000000176

DD5/10

F.KULAKOĞLU000284AÜ00028411/28

KALKAN ÜZERİNDE TANRI HALDİ TASVİRİ

Çizim 18.
Tanrı Haldi

FK5/10

000000000000177

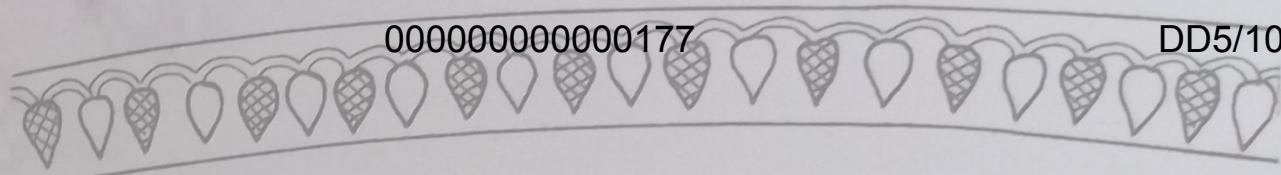
DD5/10

FK5/10

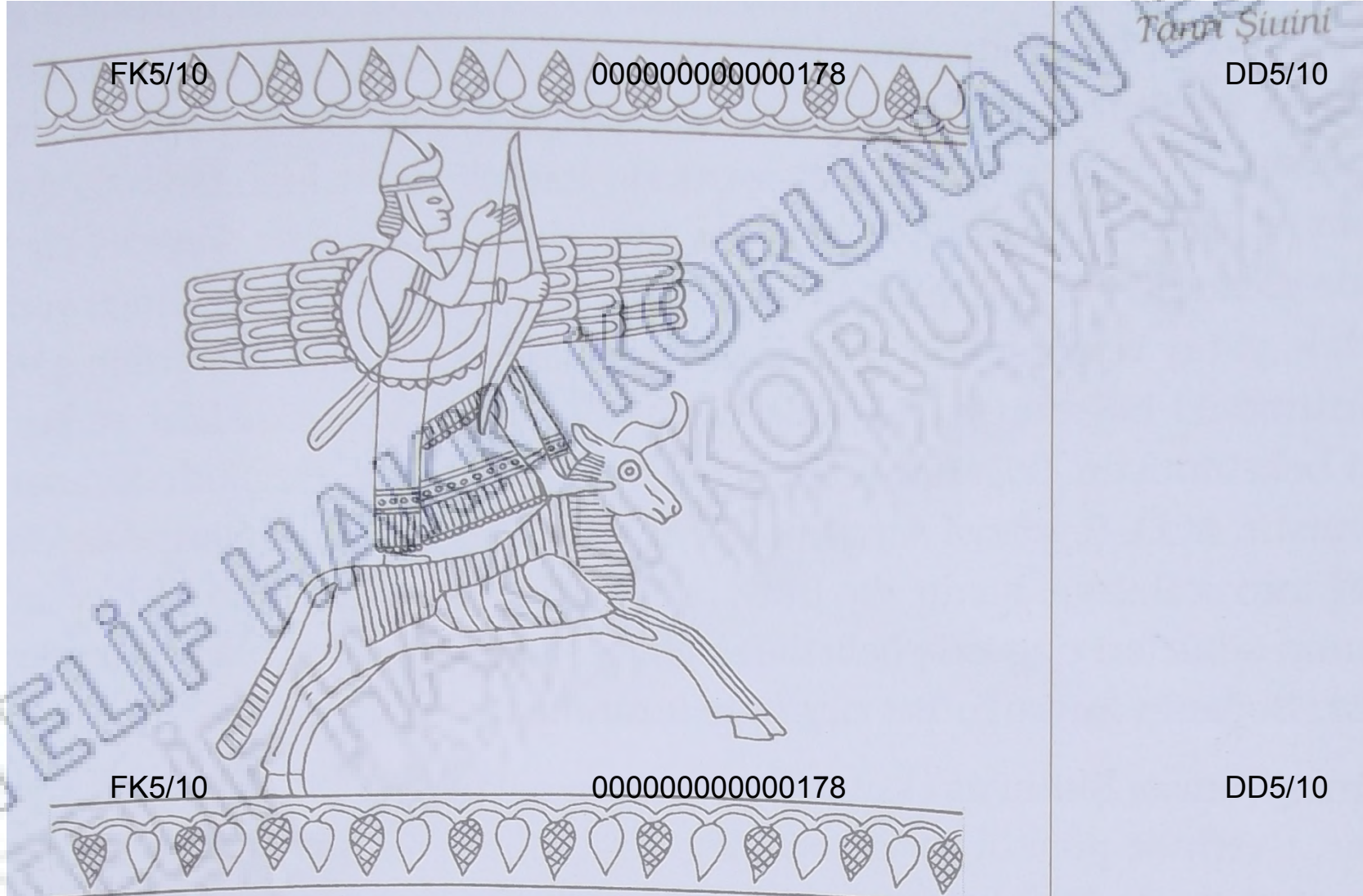
000000000000177

DD5/10

0 1 2 cm.

F.KULAKOĞLU000285AU00028541728

000287F.KULAKOĞLU 11/28

Çizim 19.
Tanrı Teişeba

FK5/10

000000000000179

DD5/10

FK5/10

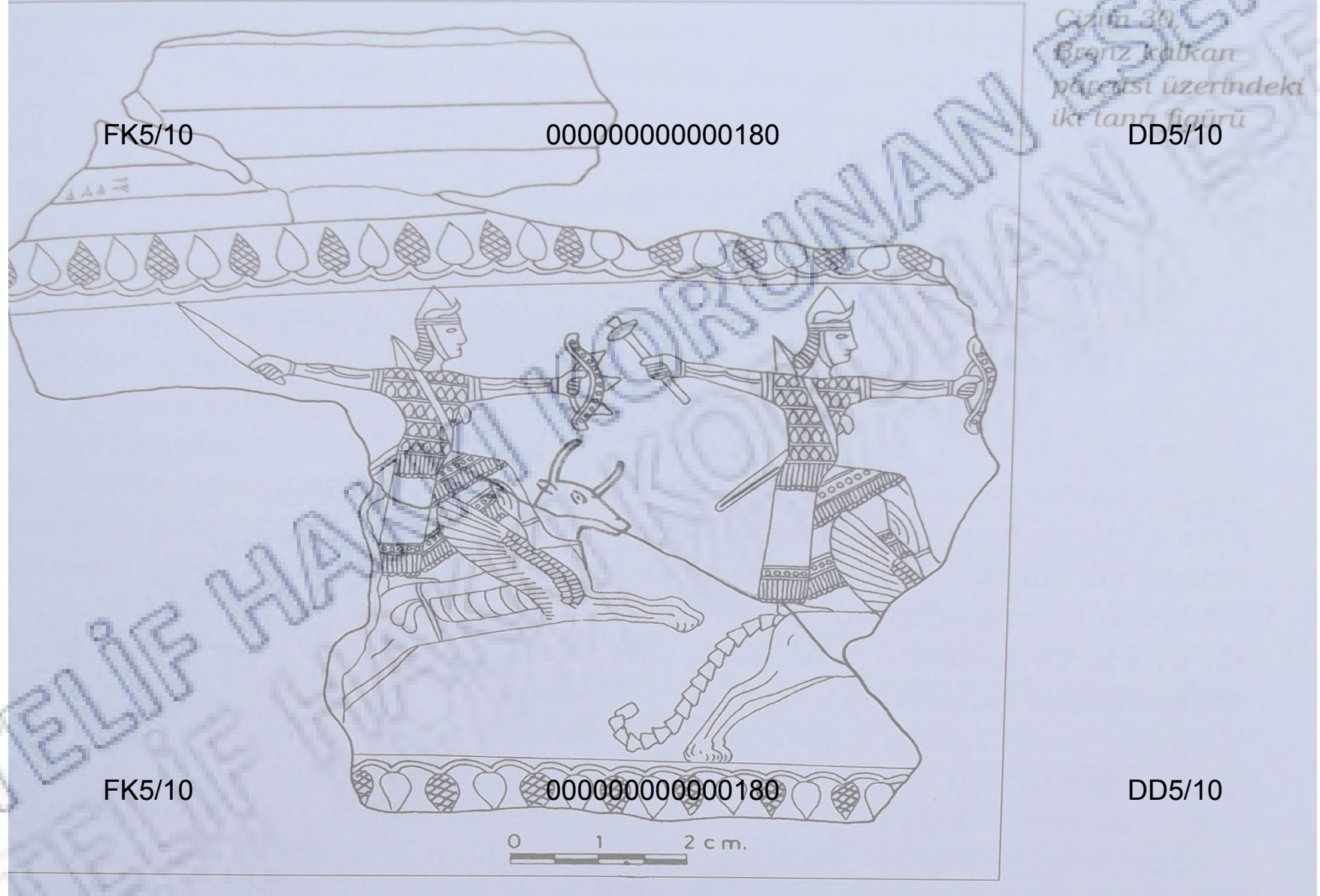
000000000000179

DD5/10

0 1 2 cm.

F.KULAKOĞLU000287AÜ00028711/28

000288F.KULAKOĞLU 11/28

Güzifi 39.
Bronz kalkan
parçası üzerindeki
iki tanrı figürü
DD5/10

FK5/10

000000000000180

DD5/10

FK5/10

000000000000180

DD5/10

0 1 2 cm.

F.KULAKOĞLU000288AÜ00028811/28

000289F.KULAKOĞLU 11/28

Savaş

FK5/10

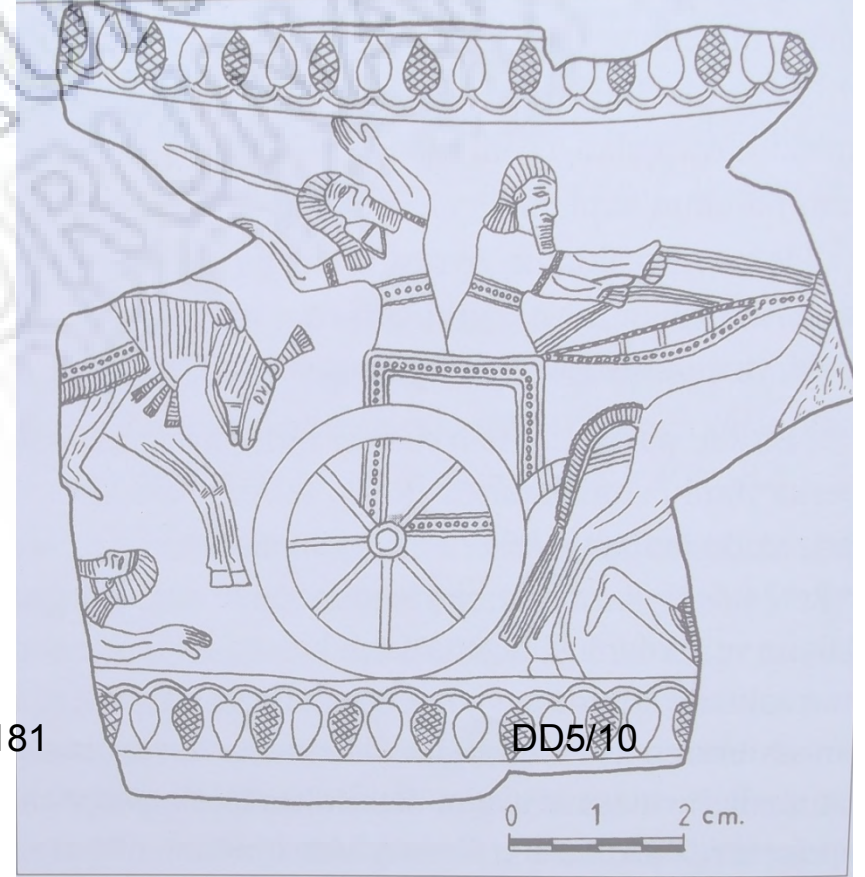
00000000000181

DD5/10

FK5/10

00000000000181

DD5/10

F.KULAKOĞLU000289AÜ00028911/28

000290F.KULAKOĞLU 11/28

Savaş arabası içinde savaşçı ve sürücü

FK5/10

000000000000182

DD5/10

FK5/10

000000000000182

DD5/10

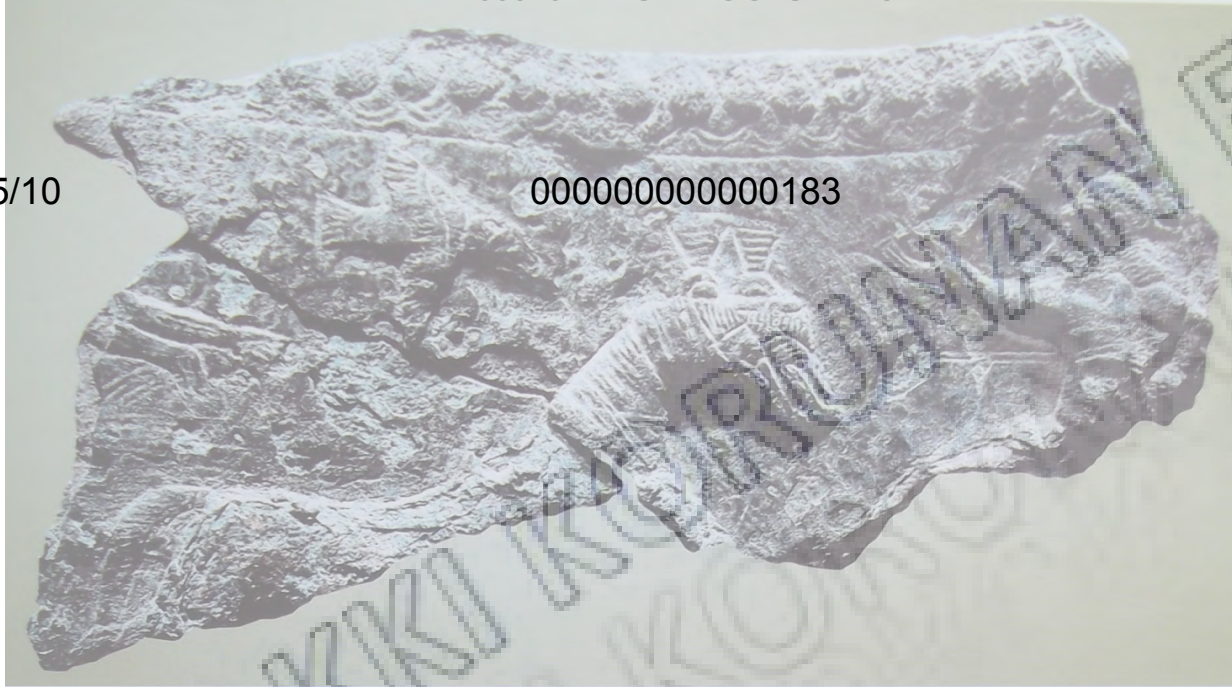
Savaş arabası, kartal ve yaralı savaşçı anıta kaleleri

000291F.KULAKOGLU 11/28

FK5/10

000000000000183

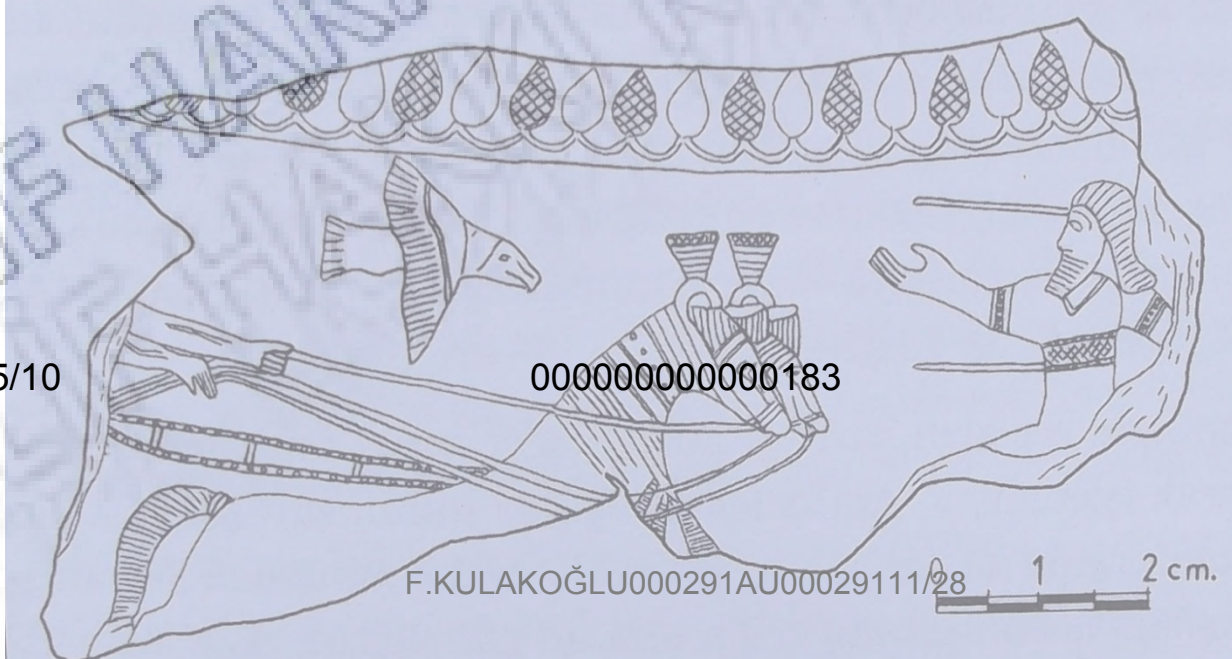
DD5/10

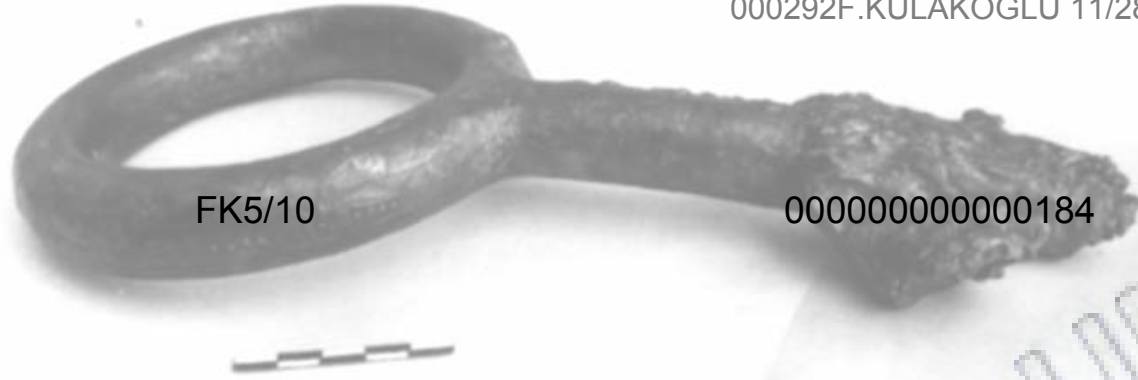
FK5/10

000000000000183

DD5/10

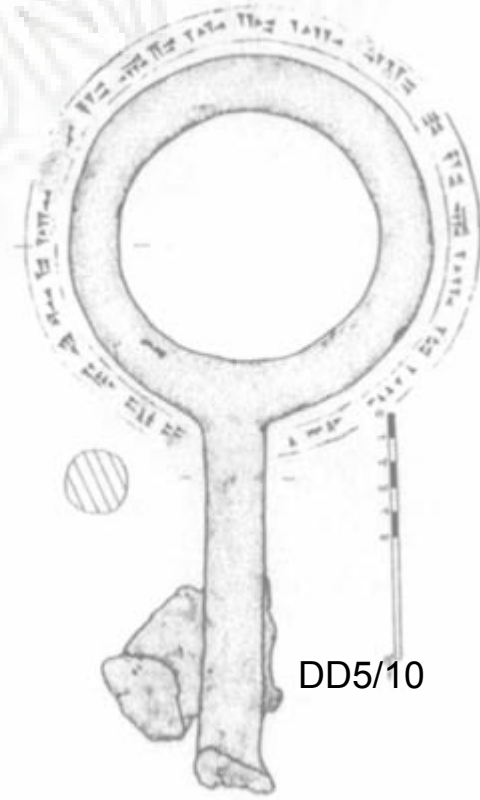
000292F.KULAKOĞLU 11/28

FK5/10

000000000000184

DD5/10

FK5/10

000000000000184

DD5/10

Kral II. Sarduri taraf›ndan
yapt›r›lan silah deposunun
bronz kap› halkas›

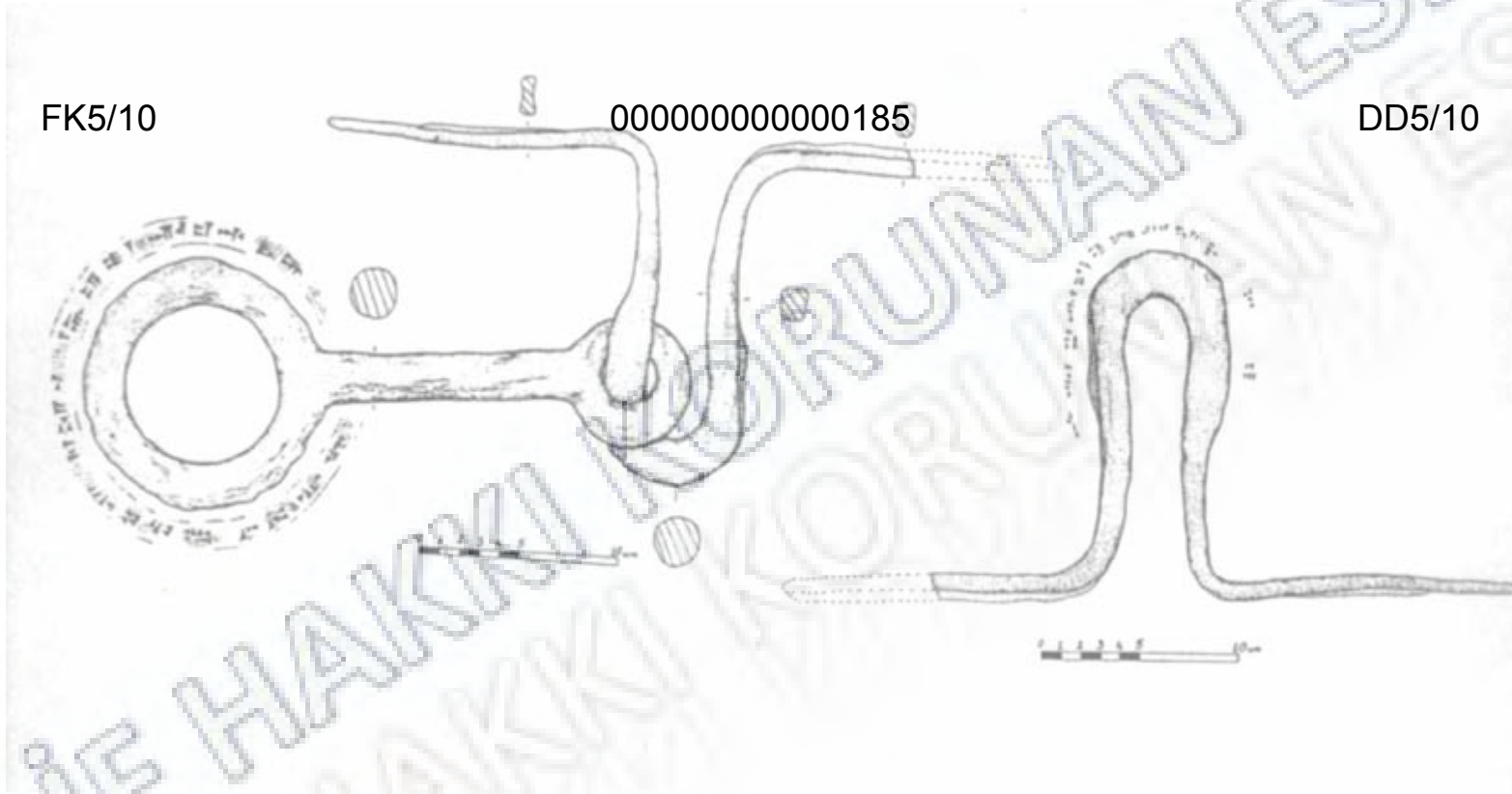
F.KULAKOĞLU000292AÜ00029211/28

FK5/10

00000000000185

DD5/10

FK5/10

Kral II. Sarduri tarafından yaptırılan silah deposunun bronz kap› halkası

00000000000185

DD5/10

FK5/10

Sadak Yukarı Anzaf Kalesi
Van Müzesi

FK5/10

F.KULAKOĞLU000294AÜ00029411/28

000294F.KULAKOĞLU 11/28

000000000000186

000000000000186

DD5/10

DD5/10

000295F.KULAKOĞLU 11/28

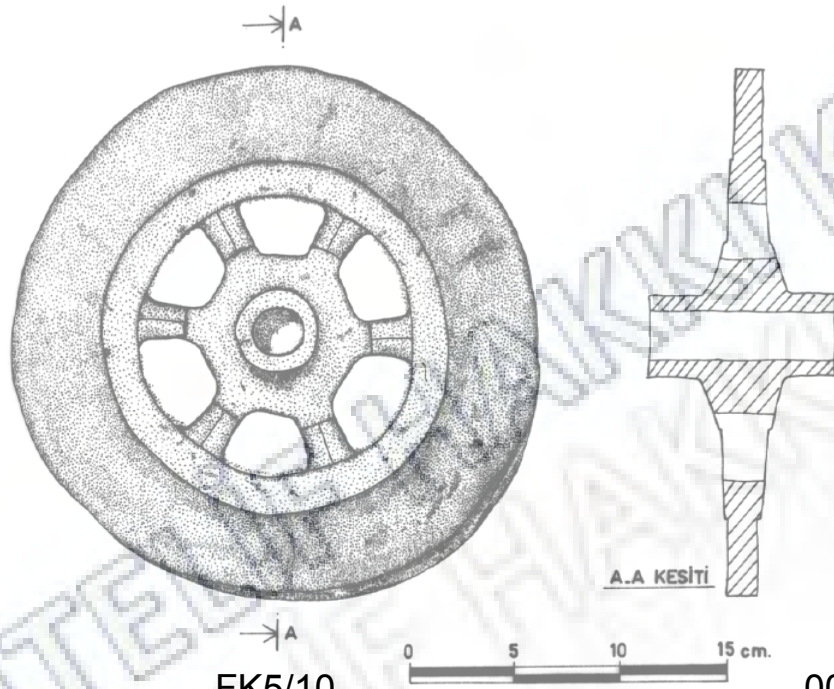
Bronzdan döküm tekniği yapılan araba tekeri

Bronzdan döküm tekniği ile yapılan bir çift araba tekeri

FK5/10

000000000000187

DD5/10

FK5/10

000000000000187

DD5/10

F.KULAKOĞLU000295AÜ00029511/28